

AKADEMIA
ŁOMŻYŃSKA

POTRZEBY PODLASKIEGO RYNKU PRACY
W KONTEKŚCIE UWARUNKOWAŃ WYNIKAJĄCYCH
Z WALIDACJI I CERTYFIKACJI KWALIFIKACJI
NABYWANYCH W RAMACH EDUKACJI
SZKOLNEJ I POZASZKOLNEJ

edukacja,
opieka zdrowotna i pomoc społeczna

Łomża 2024

Akademia Łomżyńska

POTRZEBY PODLASKIEGO RYNKU PRACY W KONTEKŚCIE UWARUNKOWAŃ WYNIKAJĄCYCH Z WALIDACJI I CERTYFIKACJI KWALIFIKACJI NABYWANYCH W RAMACH EDUKACJI SZKOLNEJ I POZASZKOLNEJ (edukacja, opieka zdrowotna i pomoc społeczna)

Łomża 2024

Autorzy:

Dr Edyta Dąbrowska
Dr Jarosław Poteraj
Dr Adam Miara

Koordynator Projektu z ramienia Akademii Łomżyńskiej

Dr hab. Cecylia Sadowska – Snarska, prof. AŁ

Lider Projektu:

Województwo Podlaskie

Redakcja naukowa:

Dr Edyta Dąbrowska

Recenzent:

Dr Magdalena Wysocka, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski

Korekta językowa:

Elwira Cimoch

Redakcja techniczna i skład komputerowy:

Elwira Cimoch
Anita Krasucka

Projekt okładki:

Anita Krasucka

Wydawca:

Akademia Łomżyńska

Publikacja w formie elektronicznej z dostępnością cyfrową

ISBN 978-83-60571-69-9

Publikacja jest efektem badań i analiz przeprowadzonych przez zespół Katedry Ekonomii i Finansów Akademii Łomżyńskiej w ramach projektu „Zbudowanie systemu koordynacji i monitorowania regionalnych działań na rzecz kształcenia zawodowego, szkolnictwa wyższego oraz uczenia się przez całe życie, w tym uczenia się dorosłych”, współfinansowanego ze środków Krajowego Planu Odbudowy i Zwiększenia Odporności, inwestycja A.3.1.1. Wsparcie rozwoju nowoczesnego kształcenia zawodowego, szkolnictwa wyższego oraz uczenia się przez całe życie.

Publikacja bezpłatna

Spis treści

WPROWADZENIE	5
ROZDZIAŁ 1. Kształcenie formalne i nieformalne w Polsce w kontekście uczenia się przez całe życie i odpowiedzi na elastyczne dostosowywanie kadr do potrzeb gospodarki regionu.....	11
1.1. Lifelong learning i jego znaczenie w obszarze dostosowywania kwalifikacji do potrzeb rynku pracy.....	11
1.2. Elementy systemu kształcenia formalnego umożliwiające elastyczne dostosowywanie kadr do potrzeb gospodarki regionu	16
1.3. Kształcenie pozaformalne w kontekście elastycznego dostosowywania kadr do potrzeb gospodarki regionu	19
ROZDZIAŁ 2. Założenia metodyczne analizy	27
2.1. Kontekst analizy.....	27
2.2. Cele i zakres analizy	33
2.3. Metodyka analizy	35
ROZDZIAŁ 3. Popyt na kwalifikacje i kompetencje w edukacji oraz opiece zdrowotnej i pomocy społecznej	42
3.1. Popyt na kwalifikacje i kompetencje pożądane w edukacji	42
3.2. Popyt na kwalifikacje i kompetencje pożądane w opiece zdrowotnej i pomocy społecznej	54
3.3. Ścieżki nabycia kwalifikacji i kompetencji pożądanych w edukacji.....	57
3.4. Ścieżki nabycia kwalifikacji i kompetencji pożądanych w opiece zdrowotnej i pomocy społecznej	81
WNIOSKI I REKOMENDACJE	98
SŁOWNIK POJĘĆ	102
SŁOWNIK ZASTOSOWANYCH SKRÓTÓW	106
BIBLIOGRAFIA	108
WYKAZ TABEL.....	115
WYKAZ RYSUNKÓW	115
ANEKS I Klasyfikacja kwalifikacji pełnych i cząstkowych	116
ANEKS II. Ścieżki nabywania kwalifikacji w systemie edukacji pozaformalnej	118
ŚCIEŻKA 1. Kwalifikacyjny kurs zawodowy	118
ŚCIEŻKA 2. Kurs umiejętności zawodowych	120
ŚCIEŻKA 3. Kurs kompetencji ogólnych.....	123
ŚCIEŻKA 4. Turnus doksztalcania teoretycznego młodocianych pracowników	125

ŚCIEŻKA 5. Branżowe szkolenia zawodowe	128
ŚCIEŻKA 6. Kursy umożliwiające uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych lub zmianę kwalifikacji zawodowych	130
ŚCIEŻKA 7. Przygotowanie zawodowe młodocianych pracowników	132
ŚCIEŻKA 8. Przyuczenie do wykonywania określonej pracy młodocianych pracowników	137
ŚCIEŻKA 9. Praktyczna nauka zawodu dorosłych	140
ŚCIEŻKA 10. Przyuczenie do pracy dorosłych	142
ŚCIEŻKA 11. Kwalifikacje uregulowane	144
ŚCIEŻKA 12. Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe – nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych	146
ŚCIEŻKA 13. Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe włączone do ZRK	147
ŚCIEŻKA 14. Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe niewłączone do ZRK (np. uznane w branży)	149

WPROWADZENIE

Publikacja jest efektem analiz przeprowadzonych przez zespół Katedry Ekonomii i Finansów Akademii Łomżyńskiej¹ w ramach projektu „Zbudowanie systemu koordynacji i monitorowania regionalnych działań na rzecz kształcenia zawodowego, szkolnictwa wyższego oraz uczenia się przez całe życie, w tym uczenia się dorosłych”, współfinansowanego ze środków Krajowego Planu Odbudowy i Zwiększenia Odporności, inwestycja A.3.1.1. Wsparcie rozwoju nowoczesnego kształcenia zawodowego, szkolnictwa wyższego oraz uczenia się przez całe życie.

Jest to trzecia z cyklu analiz poświęconych potrzebom w sektorach ważnych z punktu widzenia gospodarki województwa podlaskiego i dotyczy zapotrzebowania na kwalifikacje oraz kompetencje w dwóch obszarach:

- 1) edukacji,
- 2) opiece zdrowotnej i pomocy społecznej².

Założeniem analizy, podobnie jak dwóch poprzednich, była identyfikacja zapotrzebowania na kwalifikacje oraz kompetencje nabywane w systemie **pozaszkolnym** (pozaformalnym). Jednakże przeprowadzone analizy wykazały, że sektory będące przedmiotem zainteresowania badawczego, zgłaszają również potrzeby na kwalifikacje kształcone w drodze formalnej, a więc w formie **szkolnej**. Zaobserwowane potrzeby dotyczyły przede wszystkim **sektora edukacji**. W odpowiedzi na identyfikowane zapotrzebowanie, włączono je do analiz pogłębiających oraz do opisu ścieżek nabycia kwalifikacji.

Zarówno kształcenie formalne, jak i nieformalne, odgrywają istotną rolę w kształceniu kadr w obszarach istotnych z punktu widzenia rozwoju gospodarki. Aczkolwiek, ze względu na uwarunkowania systemowe, kształcenie w systemie szkolnym (formalnym), charakteryzuje się stosunkowo dużym poziomem sztywności, utrudniającym szybkie dostosowywanie się do zmieniających się potrzeb gospodarki. Również w systemie kształcenia formalnego identyfikowane są formy nabycia kwalifikacji, które charakteryzują się elastycznością zbliżoną do form kształcenia nieformalnego. Są to studia podyplomowe, które umożliwiają stosunkowo szybkie

¹ W skład zespołu badawczego wchodzi: dr hab. Krystyna Leszczewska, prof. AŁ; dr hab. Cecylia Sadowska-Snarska, prof. AŁ; dr Edyta Dąbrowska; dr Stanisław Kaczyński; dr Anna Kowalczyk-Kroenke; dr Adam Miara; dr Dariusz Perło; dr Jarosław Poteraj; dr Marta Wiącek; dr Urszula Widelska, prof. AŁ; mgr Norbert Arszułowicz. Kierownikiem naukowym projektu z ramienia Akademii Łomżyńskiej jest dr hab. Cecylia Sadowska-Snarska, prof. AŁ.

² W ramach cyklu przeprowadzono analizy i wydano publikacje: E. Dąbrowska (red.), Potrzeby podlaskiego rynku pracy w kontekście uwarunkowań wynikających z walidacji i certyfikacji kwalifikacji nabywanych w ramach edukacji pozaszkolnej (przetwórstwo przemysłowe, transport i gospodarka magazynowa), Wydawnictwo Akademii Łomżyńskiej, Łomża 2024 oraz E. Dąbrowska (red.), Potrzeby podlaskiego rynku pracy w kontekście uwarunkowań wynikających z walidacji i certyfikacji kwalifikacji nabywanych w ramach edukacji pozaszkolnej (budownictwo, działalność profesjonalna, naukowa i techniczna), Wydawnictwo Akademii Łomżyńskiej, Łomża 2024.

podniesienie lub zmianę kwalifikacji i ich dostosowanie do wymagań rynku pracy. Obie formy nabywania kwalifikacji wpisują się w ideę kształcenia ustawicznego (lifelong learning), zwanego edukacją permanentną.

Jak wskazywano w poprzednich analizach, w **edukacji pozaformalnej** i uczeniu się nieformalnym, zatwierdzanie efektów uczenia się jest bardzo rozproszone. W Polsce prowadzone są intensywne prace nad zmianami w tym obszarze. Dotyczą one opracowania systemu ukierunkowanego na zatwierdzanie, uznawanie i przepływ efektów uczenia się, a w rezultacie kwalifikacji oraz uporządkowania i ujednoczenia słownictwa stosowanego w tym zakresie. Założenia w tym zakresie określa Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030 (ZSU 2030), która ma przyczynić się do bardziej efektywnego rozpoznawania, walidowania i certyfikowania efektów uczenia się niezależnie od sposobu, w jaki efekty te zostały uzyskane³.

Równolegle dostęp do środków Unii Europejskiej poszerzył krąg możliwości finansowania tego rodzaju przedsięwzięć i przyczynił się do szerszego zdefiniowania „**kwalifikacji**”. Mianowicie do czasu wpisania wystarczającej liczby kwalifikacji do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji, dopuszczono możliwość uznawania za kwalifikacje **efekty kształcenia kompetencji**, o ile spełnią warunki określone w Wytycznych dotyczących monitorowania postępu rzeczowego realizacji programów na lata 2021-2027⁴.

Dlatego z jednej strony ważne stało się monitorowanie zapotrzebowania na kwalifikacje nabywane w drodze kształcenia pozaformalnego, a z drugiej strony określanie i publikowanie informacji o ścieżkach ich zdobywania. Wiedza na temat występującego na rynku zapotrzebowania na kwalifikacje oraz znajomość ścieżek umożliwiających ich zdobycie, ułatwiają szybsze dostosowanie podaży do popytu, są przydatne podmiotom i środowiskom wspierającym te dostosowania. Wiedza w przedmiotowym zakresie może wspierać określanie i wdrażanie polityk publicznych na wszystkich szczeblach zarządzania. Może być przydatna w kreowaniu procesów rozwoju kadr, procesów kształtowania oferty szkoleniowej, czy kształtowania procesów dostosowawczych realizowanych przez instytucje rynku pracy.

Procesy dostosowawcze nie zachodzą na rynku pracy zgodnie z oczekiwaniami i przyczyniają się do rozbieżności w zakresie dostosowania kwalifikacji i kompetencji kadr do potrzeb regionalnej gospodarki. Problem ten diagnozuje Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030 (SRWP 2030), która podkreśla, że identyfikowane niedostosowanie prowadzi do nierównowagi między popytem a podażą na pracę i przejawia się, z jednej strony w występowaniu zjawiska bezrobocia, a z drugiej

³ Zatwierdzanie efektów kształcenia w edukacji pozaformalnej i nieformalnej, europa.eu, [dostęp: 19.03.2024].

⁴ Załącznik 2 do Wytycznych dotyczących monitorowania postępu rzeczowego realizacji programów na lata 2021-2027, Minister Funduszy i Polityki Regionalnej, MFIPR/2021–2027/8(1).

w równoległym jego współistnieniu z niezrealizowanymi ofertami pracy⁵. W odpowiedzi na identyfikowane wyzwania, za jeden z głównych kierunków interwencji SRWP 2030 przyjęto upowszechnianie kształcenia ustawicznego i wykorzystywanie potencjału regionalnych instytucji edukacyjnych zgodnie z potrzebami rozwijającej się gospodarki regionu⁶.

Odpowiedzią na problemy wskazane w SRWP 2030, stało się ich zoperacjonalizowanie na poziomie jednego z głównych narzędzi realizacji założeń strategii, jakim jest program operacyjny Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027 (FEdP). Program przewiduje wspieranie kształcenia ustawicznego dorosłych w dwóch płaszczyznach, w ramach priorytetu **VII. Fundusze na rzecz zatrudnienia i kształcenia osób dorosłych:**

- a) Celu szczegółowego (d): ukierunkowanego m.in. na wspieranie dostosowania pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian.

W tej płaszczyźnie, działania wspierające uczenie się przez całe życie, są realizowane poprzez usługi rozwojowe w modelu popytowym, tzw. Podmiotowym Systemie Finansowania (PSF) dla pracodawców i ich pracowników, zgodne ze zidentyfikowanymi potrzebami (system popytowy w oparciu o Bazę Usług Rozwojowych – BUR).

W uzasadnieniu interwencji podkreślono, że dynamiczne procesy modernizacyjne i adaptacyjne wymuszają ciągłą aktualizację, podnoszenie i zmianę kwalifikacji oraz umiejętności pracowników podlaskich przedsiębiorstw, a potrzebę stałego dostosowywania się do zmian, w szczególności w zakresie kompetencji cyfrowych, uwypukliła pandemia COVID-19.

Usługi rozwojowe w modelu popytowym (PSF) są realizowane w ramach projektu o zasięgu regionalnym przez Wojewódzki Urząd Pracy w Białymstoku, a w ramach projektu, planuje się ukierunkowanie wsparcia, np. poprzez zdefiniowanie dodatkowych preferencji wobec pracowników z branż istotnych z punktu widzenia regionu. Preferencje mają być określane każdorazowo na etapie naboru, ale w okresie od 1.01.2024 roku do 31.12.2029 roku, będą dotyczyć:

- usług rozwojowych, które prowadzą do nabycia kwalifikacji, zarejestrowanych z Zintegrowanym Rejestrze Kwalifikacji (ZRK) oraz posiadających nadany kod kwalifikacji,
- w tym usług rozwojowych prowadzących do zdobycia umiejętności niezbędnych do obsługi działalności zgodnych z zasadami zielonej gospodarki – tzw. zielonych kwalifikacji,

⁵ Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego, Załącznik do uchwały nr XVIII/213/2020 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 27 kwietnia 2020 roku, Białystok 2020, s. 45.

⁶ Tamże, s. 54.

- pracowników z grupy premiowanej, tj. pracowników opieki długoterminowej, pracowników z branż istotnych z punktu widzenia regionu, którzy funkcjonują w sektorach wpisujących się w inteligentne specjalizacje województwa podlaskiego na lata 2021-2027+,
 - oraz obywateli Ukrainy, którzy znaleźli zatrudnienie w województwie podlaskim po opuszczeniu ojczyzny w związku z wybuchem w Ukrainie konfliktu zbrojnego.
- b) Celu szczegółowego (g): zogniskowanego na wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepszego przewidywania zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej.

Działania wspierające uczenie się przez całe życie, będą realizowane w tej płaszczyźnie poprzez zwiększenie skłonności mieszkańców województwa podlaskiego do uczenia się dorosłych, dzięki finansowaniu interwencji polegającej na dofinansowaniu usług rozwojowych. W tym również w zakresie kompetencji cyfrowych i ekologicznych dla osób dorosłych, które chcą z własnej inicjatywy podnieść swoje umiejętności/kompetencje lub nabyć kwalifikacje, w tym wsparcie dla osób z najtrudniejszych grup docelowych. Wsparcie to jest realizowane w ramach Podmiotowego Systemu Finansowania (PSF) za pośrednictwem BUR⁷.

Ponadto w odniesieniu do działań ukierunkowanych na podnoszenie kompetencji kadr przedsiębiorstw, usługi rozwojowe w modelu popytowym (PSF) są realizowane w ramach projektu o zasięgu regionalnym przez Wojewódzki Urząd Pracy w Białymstoku. W ramach projektu planuje się ukierunkowanie wsparcia, np. poprzez zdefiniowanie dodatkowych preferencji wobec pracowników z branż istotnych z punktu widzenia regionu. Preferencje mają być określone każdorazowo na etapie naboru. W okresie od 1.01.2024 roku do 31.12.2029 roku preferencje będą dotyczyły usług rozwojowych, które prowadzą do nabycia kwalifikacji, zarejestrowanych z ZRK oraz posiadających nadany kod kwalifikacji, w tym usług rozwojowych prowadzących do zdobycia umiejętności niezbędnych do obsługi działalności zgodnych z zasadami zielonej gospodarki – tzw. zielonych kwalifikacji oraz pracowników z grupy premiowanej, tj. pracowników opieki długoterminowej, pracowników z branż istotnych z punktu widzenia regionu, którzy funkcjonują w sektorach wpisujących się w inteligentne specjalizacje województwa podlaskiego na lata

⁷ Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027, Załącznik Nr 1 do Uchwały Nr 311/5776/2022 Zarządu Województwa Podlaskiego z dnia 16 grudnia 2022 r.

2021-2027+ oraz obywatele Ukrainy, którzy znaleźli zatrudnienie w województwie podlaskim po opuszczeniu ojczyzny w związku z wybuchem w Ukrainie konfliktu zbrojnego.

Na poziomie programu Fundusze Europejskie dla Podlaskiego, przedmiotowe cele znalazły przełożenie na dwa działania realizowane w ramach Priorytetu VII: Fundusze na rzecz zatrudnienia i kształcenia osób dorosłych:

- Działanie 7.3. Cel szczegółowy (d): Wspieranie dostosowania pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian, wspieranie aktywnego i zdrowego starzenia się oraz zdrowego i dobrze dostosowanego środowiska pracy, które uwzględnia zagrożenia dla zdrowia.
- Działanie 7.4 Cel szczegółowy (g): Wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej.

Skuteczne i efektywne wydatkowanie środków na działania przewidziane do realizacji w ramach wskazanych celów i działań programu operacyjnego FEdP 2021-2027, wymaga znajomości potrzeb gospodarki, zarówno w zakresie kwalifikacji i kompetencji, na które istnieje popyt, jak i ścieżek ich nabycia w drodze pozaformalnej. Przedmiotowa analiza odpowiada na wskazaną potrzebę.

Głównym celem analizy była identyfikacja potrzeb zawodowo-kwalifikacyjnych podlaskich pracodawców, które nie mogą być zaspokojone w drodze formalnego kształcenia zawodowego.

Osiągnięciu głównego celu służyła realizacja dwóch celów szczegółowych:

- 1) Opracowanie wykazu kwalifikacji, na które istnieje zapotrzebowanie w sektorach istotnych z punktu widzenia gospodarki województwa podlaskiego, a które nie są kształcone w systemie formalnym w **edukacji** oraz **opiece zdrowotnej i pomocy społecznej**.
- 2) Zidentyfikowanie i opracowanie ścieżek nabycia przedmiotowych kwalifikacji.

W trakcie analiz, w związku z identyfikowanym zapotrzebowaniem, cele postawione analizie rozszerzono o kwalifikacje nabywane w drodze kształcenia formalnego.

Analiza została przeprowadzona na poziomie sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności 2007 (PKD)⁸ grupujących branże istotne dla gospodarki województwa podlaskiego. Zidentyfikowane w ramach danej sekcji PKD ścieżki kwalifikacyjno-kompetencyjne,

⁸ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2007 r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności, Dz. U. z 2007 Nr 251, poz. 1885.

zostały przyporządkowane do konkretnych branż, a każda ścieżka kwalifikacyjna szczegółowo opisana.

ROZDZIAŁ 1. Kształcenie formalne i nieformalne w Polsce w kontekście uczenia się przez całe życie i odpowiedzi na elastyczne dostosowywanie kadr do potrzeb gospodarki regionu

1.1. Lifelong learning i jego znaczenie w obszarze dostosowywania kwalifikacji do potrzeb rynku pracy

Płynne przejście do zagadnień związanych z potrzebami kompetencyjno-kwalifikacyjnymi w analizowanych sektorach nie może odbyć się bez poruszenia kwestii teoretycznych, stanowiących kontekst tej i poprzedzających analiz. Przypominając więc zagadnienia, które były przedmiotem szczegółowych rozważań w ramach analizy pierwszej, poświęconej potrzebom przetwórstwa przemysłowego oraz transportu i gospodarki magazynowej, należy odnieść się do idei uczenia się przez całe życie. Koncepcja uczenia się przez całe życie (ang. LLL – lifelong learning) w szerokim ujęciu obejmuje wszystkie etapy i formy edukacji. W cyklu prowadzonych analiz, skupiono się na aktywności edukacyjnej osób dorosłych, realizowanej po zakończeniu obowiązkowej nauki szkolnej. Uczenie się przez całe życie odbywa się w trzech formach kształcenia: **edukacji formalnej, pozaformalnej i nieformalnego uczenia się**. Działania edukacyjne w tym rozumieniu podejmowane są w celu nabywania i doskonalenia wiedzy, umiejętności oraz kompetencji w ramach życia osobistego, zawodowego, społecznego czy obywatelskiego.

W szerokim tego słowa znaczeniu, uczenie się przez całe życie, określane jest mianem edukacji permanentnej, ciągłego, nieprzerwanego, stale realizowanego oddziaływania na rozwój człowieka na każdym etapie jego życia. Tego rodzaju edukacja jest nieprzerwanym i zintegrowanym procesem, nie dającym się zamknąć tylko w jednym, wybranym okresie ludzkiego życia⁹.

W węższym ujęciu, kształcenie ustawiczne definiuje ustawa prawo oświatowe, która postrzega je jako kształcenie w szkołach dla dorosłych, branżowych szkołach II stopnia i szkołach policealnych, a także jako uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych lub zmianę kwalifikacji zawodowych w formach pozaszkolnych przez osoby, które spełniły obowiązek szkolny¹⁰.

Przeniesienie koncepcji uczenia się przez całe życie, na grunt systemowy, nastąpiło w Polsce wraz z przyjęciem Zintegrowanej Strategii Umiejętności 2030 (ZSU 2030), która uwypukliła stopniowo rozwijające się znaczenie koncepcji uczenia się przez całe życie. Zintegrowana Strategia Umiejętności wskazuje, że edukacja w Polsce otwiera się stopniowo na edukację pozaformalną i uczenie się nieformalne. Świadczy o tym chociażby fakt, iż od września 2012 roku, istnieje w Polsce system potwierdzania

⁹ T. Aleksander, *Andragogika*, WSBiP, Ostrowiec Świętokrzyski 2002, s. 321.

¹⁰ Art. 4 pkt 30 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 roku Prawo oświatowe, Dz. U. z 2023 r. poz. 900 z późn. zm.

kwalifikacji zdobytych w drodze pozaformalnej. Wprowadzony system zewnętrznych egzaminów zawodowych umożliwił zainteresowanym osobom, które zdobyły wiedzę i umiejętności zawodowe poza szkołami zawodowymi, **uzyskanie kwalifikacji**. W 2016 roku Polska wdrożyła Zintegrowany System Kwalifikacji obejmujący Polską Ramę Kwalifikacji oraz Zintegrowany Rejestr Kwalifikacji (ZRK), finalizując tym samym, podejście oparte o efekty uczenia się. Ważnym elementem tego systemu stała się możliwość walidacji efektów uczenia się uzyskanych poza systemami oświaty i szkolnictwa wyższego, w tym poprzez edukację pozaformalną i uczenie się nieformalne. Dzięki rozszerzonej możliwości gromadzenia i przenoszenia efektów uczenia się, uzyskanych w różnych kontekstach podkreślono rangę wszelkich form edukacji w dostosowywaniu ścieżek uczenia się do różnych uwarunkowań i zmiennych realiów gospodarczych¹¹. Tym samym ZSU 2030 odpowiedziała na potrzeby rynku w zakresie zwiększenia elastyczności w szybkim dostosowywaniu umiejętności do potrzeb gospodarki, niemożliwych do spełnienia w drodze edukacji formalnej, odbywającej się w długich cyklach kształcenia.

ZSU 2030 jest narzędziem realizacji **ustawy o zintegrowanym systemie kwalifikacji**, która wprowadziła:

- ośmiopoziomową Polską Ramę Kwalifikacji zawierającą informacje na temat wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych oraz
- Zintegrowany Rejestr Kwalifikacji¹².

Ustawa stwarza płaszczyznę dla porównywania umiejętności nabywanych w drodze kształcenia pozaformalnego. Jest nią Zintegrowany System Kwalifikacji ukierunkowany na zapewnienie:

- jakości nadawanych kwalifikacji,
- uznawania efektów uczenia się w edukacji pozaformalnej i poprzez uczenie się nieformalne,
- gromadzenia osiągnięć oraz ich uznawania,
- dostępu do informacji o kwalifikacjach dostępnych w Polsce,
- możliwości porównywania kwalifikacji uzyskanych w kraju z kwalifikacjami w innych krajach Unii Europejskiej¹³.

ZSU 2030 zapoczątkowała w Polsce proces tworzenia systemu sankcjonującego efekty kształcenia nabywane zgodnie z koncepcją lifelong learning. Wprowadzane rozwiązania służą zwiększeniu możliwości i przyspieszeniu procesów dostosowawczych na rynku pracy.

¹¹ Tamże, s. 47.

¹² Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, t. j. Dz. U. 2023 poz. 2005.

¹³ Zatwierdzanie efektów kształcenia w edukacji pozaformalnej i nieformalnej, europa.eu, [dostęp: 19.03.2024].

Identyfikowane niedostosowanie ma swoje źródło w wielu czynnikach. Jednym z nich jest system kształcenia, który silnie oddziałuje na sferę społeczno-gospodarczą. Dostosowanie systemu edukacji do potrzeb rynku pracy przyczynia się do łagodzenia dysproporcji występujących pomiędzy podażą a popytem na pracę. Niedostosowanie silnie wpływa na efekt w postaci nierównowagi pomiędzy stroną podażową (pracownicy) i popytową (pracodawcy) na rynku pracy.

Z punktu widzenia rozwoju gospodarki istotne jest nie tylko kształcenie w systemie szkolnym (formalnym), charakteryzujące się stosunkowo dużym poziomem sztywności, utrudniającym szybkie dostosowywanie się do zmieniających się potrzeb gospodarki. Ważne jest również kształcenie w systemie pozaszkolnym (pozaformalnym), umożliwiające elastyczne dopasowywanie się do wymagań rynku pracy.

Rozwój cywilizacji i techniki, dynamiczna i powszechna informatyzacja, zmuszają do stałego podnoszenia kwalifikacji i kompetencji. W świetle obserwowanych zmian, idea edukacji ustawicznej nabiera na znaczeniu, wymusza na członkach społeczeństwa, aspirującego do miana społeczeństwa wiedzy, konieczność stałego podnoszenia kompetencji, a więc ciągłej edukacji¹⁴.

Zrozumienie społeczne dla zmian zachodzących we współczesnej cywilizacji jest jednak różne. Obserwowane w otoczeniu wyzwania rozwojowe nie zawsze idą w parze ze skłonnością do stałego rozwoju kompetencji. W województwie podlaskim ta skłonność jest jednak coraz większa. Niewątpliwie przyczynia się do tego dostępność środków Unii Europejskiej na podnoszenie kwalifikacji, która pozwala na przełamywanie barier finansowych w dostępie do szkoleń. O dużym zainteresowaniu Podlasiaków środkami UE na szkolenia, świadczą wyniki badań prowadzonych w obszarach zainteresowania wszystkich trzech, dotychczas zrealizowanych analiz. Bony na szkolenie, dostępne w regionie w ramach środków UE w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Podlaskiego 2014-2020, cieszyły się ogromnym zainteresowaniem, z całą pewnością wpływając na polepszenie statystyk regionu dotyczących udziału w kształceniu ustawicznym.

Do 2022 roku **udział osób dorosłych w wieku 25-64 lata uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu**, należał do niższych niż przeciętnie w kraju. Jednakże w 2022 roku sytuacja ta uległa odwróceniu. W 2022 roku, chęć uczestnictwa w kształceniu ustawicznym, stosowną aktywnością potwierdziło 7,9% osób w wieku 24-65 lat. Po raz pierwszy od 2017 roku, odsetek ten był wyższy niż w kraju (o 0,3 p. proc.), a ponadto dwukrotnie wyższy niż w 2021 roku (o 4,3 p. proc.). Obserwowana sytuacja wskazuje na istotną zmianę podejścia społeczeństwa w regionie do idei

¹⁴ J. Kargul, Edukacja ustawiczna z perspektywy kultury indywidualizmu, „Edukacja Dorosłych”, T. 2 (61), 2009, s. 55.

lifelong learning i stymuluje konieczność adekwatnego reagowania na potrzeby zgłaszane przez mieszkańców regionu.

W ogólnościowej i europejską politykę rozwoju umiejętności poprzez permanentne kształcenie wpisuje się Zintegrowana Strategia Umiejętności. Została opracowana w wyniku konsensusu szerokiej rzeszy zainteresowanych podmiotów, z uwzględnieniem: wymogów wynikających z Umowy Partnerstwa¹⁵, rekomendacji raportu „Strategia Umiejętności OECD: Polska¹⁶ oraz założeń Nowego Europejskiego Programu na Rzecz Umiejętności (NEPnRU)¹⁷.

Mając na uwadze dążenie Unii Europejskiej do:

- zwiększenia konkurencyjności na rynku światowym,
- zapewnienia wszystkim obywatelom równych możliwości kształcenia,
- zwiększenia europejskiej odporności na kryzys,
- wspierania uczenia się przez całe życie oraz zdobywania kwalifikacji przez seniorów,
- umożliwienia członkom społeczeństwa zdobycia kompetencji do pracy przyszłości.

KE przyjęła ambitne cele z programu na rzecz umiejętności, do osiągnięcia do 2025 roku (tabela 1).

Tabela 1. Cele programu na rzecz umiejętności – do realizacji w okresie 5 lat

Wskaźnik	Cel do osiągnięcia w 2025	Aktualny wynik (ostatnie dostępne dane)	Wzrost
Udział osób dorosłych w wieku 25-64 w kształceniu w czasie ostatnich 12 miesięcy (w %)	50%	38% (2016)	+32%
Udział nisko wykwalifikowanych dorosłych w wieku 25-64 w szkoleniu w czasie ostatnich 12 miesięcy (w %)	30%	18% (2016)	+67%

¹⁵ Umowa Partnerstwa jest podstawowym dokumentem określającym współpracę Unii Europejskiej z Polską. To uzgodniona z Komisją Europejską strategia wykorzystania Funduszy Europejskich w danym okresie. W momencie przyjmowania ZSU, obowiązywała Umowa Partnerstwa dotycząca okresu implementacji Funduszy Unijnych w Polsce, obejmującego lata 2014-2020. Umowa Partnerstwa jest dokumentem, który łączy ze sobą wyzwania zidentyfikowane przez Polskę i oczekiwania Komisji Europejskiej. Określa cele i zakres interwencji Funduszy Europejskich w okresie, którego dotyczy. Precyzuje instytucje odpowiedzialne za zarządzanie funduszami, programy oraz ich finansowanie, <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-2021-2027/umowa-partnerstwa/czym-jest-umowa-partnerstwa/>, [dostęp: 21.06.2024].

¹⁶ Skills Strategy Poland: Assessment and Recommendations, OECD Skills Studies, OECD Publishing, Paris 2019.

¹⁷ European Skills Agenda For Sustainable Competitiveness, Social Fairness And Resilience, Komisja Europejska, Bruksela 2020.

Wskaźnik	Cel do osiągnięcia w 2025	Aktualny wynik (ostatnie dostępne dane)	Wzrost
Odsetek bezrobotnych w wieku 25-64, które niedawno brały udział w szkoleniu (w %)	20%	11% (2019)	+82%
Odsetek osób w wieku 16-74 posiadających przynajmniej podstawowe kompetencje cyfrowe (w %)	70%	56% (2019)	+25%

Źródło: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1223&langId=en>, [dostęp: 21.06.2024].

Poprawa skłonności mieszkańców regionu do udziału w kształceniu ustawicznym, w obliczu obserwowanego w gospodarce niedostosowania kompetencyjno-kwalifikacyjnego jest zjawiskiem pozytywnym. Stwarza pole do podejmowania działań stymulujących wybieranie kierunków podnoszenia kwalifikacji potrzebnych, czy wręcz pożądanych z punktu widzenia gospodarki.

ZSU 2030 przewiduje osiem obszarów do objęcia szczegółowymi działaniami stymulującymi:

- a) umiejętności podstawowe, przekrojowe i zawodowe dzieci, młodzieży i osób dorosłych,
- b) rozwijanie umiejętności w edukacji formalnej – kadry zarządzające,
- c) rozwijanie umiejętności w edukacji formalnej – kadry uczące,
- d) rozwijanie umiejętności poza edukacją formalną,
- e) rozwijanie i wykorzystanie umiejętności w miejscu pracy,
- f) doradztwo zawodowe,
- g) współpraca pracodawców z edukacją formalną i pozaformalną,
- h) planowanie uczenia się przez całe życie i potwierdzanie umiejętności.

Każdy z wymienionych obszarów oddziaływania zawiera tematy i kierunki działań, a także katalog podmiotów zaangażowanych w realizację strategii. Sama strategia (ZSU 2030) stanowi ramy strategiczne polityki na rzecz rozwoju umiejętności niezbędnych do wzmocnienia kapitału społecznego, włączenia społecznego, wzrostu gospodarczego i osiągnięcia wysokiej jakości życia¹⁸.

To właśnie zapisy ZSU 2030 są podstawą dla gospodarowania funduszami krajowymi i europejskimi na rzecz rozwoju umiejętności oraz stanowią układ odniesienia dla efektywnego planowania projektów i programów przez dysponentów poszczególnych części budżetu państwa, jednostki samorządu terytorialnego oraz inne podmioty

¹⁸ Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030, op. cit., s. 7.

publiczne i prywatne. Stanowią matrycę dla optymalnej alokacji funduszy krajowych i europejskich na rzecz rozwoju umiejętności na poziomie krajowym i regionalnym¹⁹.

1.2. Elementy systemu kształcenia formalnego umożliwiające elastyczne dostosowywanie kadr do potrzeb gospodarki regionu

Kształcenie formalne to zinstytucjonalizowany proces edukacyjny prowadzony w szkołach, uczelniach i placówkach oświatowych. Obejmuje on formalne programy nauczania, które są zazwyczaj zatwierdzone przez właściwe organy regulacyjne lub akredytacyjne. Kształcenie formalne jest często skorelowane z uzyskiwaniem stopni, dyplomów lub certyfikatów, które są uznawane przez społeczeństwo i pracodawców. W procesie kształcenia formalnego wyróżnia się cztery etapy kształcenia:

- a) **Edukacja przedszkolna:** pierwszy etap kształcenia formalnego, obejmujący rozwój umiejętności społecznych, emocjonalnych, poznawczych i fizycznych dzieci w wieku przedszkolnym.
- b) **Edukacja podstawowa:** drugi etap kształcenia formalnego obejmujący naukę w szkole podstawowej, gdzie uczniowie zdobywają podstawową wiedzę z zakresu przedmiotów, takich jak: język ojczysty, matematyka, nauki przyrodnicze i społeczne.
- c) **Edukacja średnia:** trzeci etap kształcenia formalnego obejmujący naukę w szkołach średnich, technikach lub liceach, gdzie uczniowie mogą specjalizować się w określonych dziedzinach nauki lub zawodach.
- d) **Edukacja wyższa:** czwarty etap kształcenia formalnego obejmujący studia na poziomie licencjackim, magisterskim lub doktoranckim na uczelniach wyższych, które prowadzą do uzyskania stopni naukowych i specjalistycznej wiedzy w określonych dziedzinach.

Aktualnie system edukacji obowiązkowej w Polsce obejmuje:

- obowiązkowe roczne przygotowanie przedszkolne dla 5-latków,
- obowiązek szkolny, trwający od 7 roku życia do ukończenia szkoły podstawowej, nie dłużej jednak niż do 18. roku życia.

Obowiązek nauki do 18. roku życia, realizowany poprzez:

- uczęszczanie do szkoły ponadpodstawowej,
- lub realizowanie przygotowania zawodowego u pracodawcy²⁰.

¹⁹ <https://www.gov.pl/web/edukacja/zintegrowana-strategia-umiejtnosci-2030-czesc-szczegolowa--dokument-przyjety-przez-rade-ministrow>, [dostęp: 21.06.2024].

²⁰ Art. 36 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, op. cit.

Na strukturę polskiego systemu oświaty, od roku szkolnego 2023/2024 składają się następujące typy szkół²¹:

- a) 8-letnia szkoła podstawowa – obowiązkowa dla wszystkich uczniów,
- b) szkoły ponadpodstawowe (średnie i policealne):
 - 4-letnie liceum ogólnokształcące,
 - 5-letnie technikum,
 - 3-letnia branżowa szkoła I stopnia,
 - 3-letnia szkoła specjalna przysposabiająca do pracy,
 - 2-letnia branżowa szkoła II stopnia (kontynuacja kształcenia w 3-letniej branżowej szkole I stopnia),
 - maksymalnie 2,5-letnia szkoła policealna dla osób posiadających wykształcenie średnie lub wykształcenie średnie branżowe.

W systemie oświaty ważne miejsce zajmuje **system kształcenia zawodowego**, który w Polsce obejmuje szkoły branżowe I i II stopnia oraz technika. Podstawą prawną dla systemu kształcenia zawodowego w Polsce jest ustawa Prawo oświatowe²² oraz Ustawa o systemie oświaty²³. Nadzór nad systemem kształcenia zawodowego sprawuje Minister Edukacji Narodowej²⁴ oraz inne organy państwowe odpowiedzialne za oświatę. Jakość kształcenia nadzorują kuratoria oświaty²⁵, które monitorują i oceniają działalność szkół zawodowych²⁶.

Zazwyczaj w przeprowadzanych analizach szkolnictwa branżowego nie uwzględnia się szkolnictwa wyższego, pomimo tego, że kształcenie na poziomie studiów wyższych może być traktowane jako kształcenie zawodowe²⁷. System szkolnictwa wyższego dzieli się na:

- a) **Kształcenie specjalistyczne**: obejmuje płatne studia prowadzone przez uczelnie publiczne i niepubliczne. Czas trwania nauki jest nie krótszy niż 3 semestry. Program kształcenia określa efekty uczenia się w oparciu o uniwersalne charakterystyki poziomów Polskiej Ramy Kwalifikacji. Kształcenie w dużej mierze ukierunkowane na umiejętności praktyczne.
- b) **Studia I stopnia**: studia licencjackie lub inżynierskie. Przyjęcie na studia następuje na podstawie świadectwa dojrzałości. Cel kształcenia ukierunkowany jest na nabycie przez studentów wiedzy i umiejętności

²¹ M. Wróblewski, Zmiany w systemie edukacji: od przedszkola do matury, UMCS, Lublin 2021, s. 30-35; R. Kamiński, Polityka oświatowa w Polsce po 1989 roku, Wydawnictwo UAM, Poznań 2019, s. 66-72 oraz P. Zieliński, Edukacja w XXI wieku: wyzwania i perspektywy, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2020, s. 25-30.

²² Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, op. cit.

²³ Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, op. cit.

²⁴ <https://www.gov.pl/web/edukacja>, [dostęp: 18.06.2024].

²⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie nadzoru pedagogicznego, Dz. U. 2017 poz. 1658.

²⁶ J. Kowalski, Historia edukacji w Polsce, Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 2018, s. 75-80.

²⁷ E. Jabłońska, Prawo oświatowe. Komentarz, Wolters Kluwer, Wrocław 2017, s. 120-125.

w określonym zakresie kształcenia, w tym przygotowanie do pracy w określonym zawodzie. Studia kończą się uzyskaniem tytułu licencjata lub inżyniera.

- c) **Studia II stopnia:** studia magisterskie. Przyjęcie na studia następuje na podstawie tytułu licencjata lub inżyniera. Celem kształcenia jest nabycie specjalistycznej wiedzy w określonym zakresie kształcenia, przygotowanie do twórczej pracy w określonym zawodzie. Studia kończą się uzyskaniem tytułu magistra lub tytułu równorzędnego i umożliwiają ubieganie się o przyjęcie na studia III stopnia.
- d) **Jednolite studia magisterskie:** przyjęcie na studia następuje na podstawie świadectwa dojrzałości. Celem kształcenia jest nabycie przez studenta specjalistycznej wiedzy w określonym zakresie kształcenia, przygotowanie do twórczej pracy zawodowej. Studia kończą się uzyskaniem tytułu magistra lub tytułu równorzędnego i umożliwiają ubieganie się o przyjęcie na studia III stopnia.
- e) **Studia III stopnia (studia doktoranckie):** przyjęcie na studia następuje na podstawie tytułu magistra lub tytułu równorzędnego. Celem kształcenia jest wyposażenie studenta w zaawansowaną wiedzę, w określonej dziedzinie lub dyscyplinie nauki, i jego przygotowanie do samodzielnej działalności badawczej i twórczej. Studia kończą się uzyskaniem stopnia naukowego doktora.
- f) **Studia podyplomowe:** są formą kształcenia przeznaczoną dla osób posiadających dyplom ukończenia studiów wyższych²⁸.

Z punktu widzenia przedmiotowej analizy, istotnym elementem kształcenia na poziomie wyższym są **studia podyplomowe**.

Studia podyplomowe stanowią formę kształcenia uzupełniającego, skierowaną głównie do osób posiadających już wykształcenie wyższe na poziomie licencjata lub magistra. Proces zdobywania kwalifikacji na studiach podyplomowych obejmuje następujące etapy:

- a) Wybór programu: studenci wybierają program studiów podyplomowych zgodnie z ich zainteresowaniami zawodowymi, potrzebami rozwoju zawodowego lub wymogami danego stanowiska pracy. Programy te mogą być skoncentrowane na konkretnej dziedzinie zawodowej lub specjalizacji.
- b) Rekrutacja: proces rekrutacji na studia podyplomowe zazwyczaj jest otwarty dla osób posiadających odpowiednie wykształcenie na poziomie licencjata lub magistra. Kandydaci mogą być oceniani na podstawie ich dotychczasowych osiągnięć akademickich lub zawodowych.
- c) Nauka: studenci podczas studiów podyplomowych uczestniczą w programie nauczania, który skupia się na poszerzaniu i pogłębianiu wiedzy w wybranej

²⁸ Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższymi nauce, Dz. U. 2018 poz. 1668.

dziedzinie. Programy te mogą obejmować zarówno zajęcia teoretyczne, jak i praktyczne, które pozwalają na aplikowanie wiedzy w praktyce zawodowej.

- d) Egzamin lub praca końcowa: w niektórych przypadkach studenci mogą być zobowiązani do zdania egzaminu końcowego lub przygotowania pracy końcowej, która potwierdza ich zdobytą wiedzę i umiejętności. Forma tej oceny może się różnić w zależności od programu studiów.

Podsumowując, ścieżka nabywania kwalifikacji na studiach podyplomowych obejmuje wybór odpowiedniego programu studiów, proces rekrutacji, uczestnictwo w programie nauczania oraz zdanie egzaminu lub przygotowanie pracy końcowej. To elastyczna forma kształcenia, która pozwala na dalszy rozwój zawodowy i akademicki.

Studia podyplomowe to forma kształcenia, która skupia się na przekazaniu uczestnikom specjalistycznej wiedzy i umiejętnościach w określonej dziedzinie. Jest to forma dedykowana osobom, które chcą doskonalić swoje kompetencje zawodowe, poszerzyć zakres wiedzy lub przekwalifikować się. Ten rodzaj studiów mogą podejmować zarówno osoby z doświadczeniem zawodowym, jak i świeżo upieczeni absolwenci uczelni wyższych. W przeciwieństwie do studiów magisterskich, studia podyplomowe ogniskują się na specjalistycznych tematach umożliwiając zdobycie lub pogłębienie wiedzy w konkretnej dziedzinie. Nie są one drugim stopniem studiów i nie prowadzą do zdobycia tytułu magistra. Elastyczność tej formy tkwi w sposobie organizacji nauki. Nauka trwa od kilku miesięcy do dwóch lat. Programy są planowane w taki sposób, aby były przystępne dla osób aktywnych zawodowo. Studia podyplomowe są zazwyczaj płatne. Osoba studiująca nie posiada statusu absolwenta²⁹.

Studia podyplomowe dają szansę na szybkie podniesienie lub zmianę posiadanych kwalifikacji. Dzięki temu mogą być narzędziem szybkiego dostosowania się do potrzeb, czy zmian artykułowanych przez rynek pracy.

1.3. Kształcenie pozaformalne w kontekście elastycznego dostosowywania kadr do potrzeb gospodarki regionu

System kształcenia pozaformalnego w Polsce został szczegółowo scharakteryzowany w poprzednich dwóch analizach tematycznych, poświęconych innym sektorom podlaskiej gospodarki³⁰. W tym miejscu zostaną więc przypomniane najważniejsze, związane z tym systemem zagadnienia i pojęcia.

²⁹ https://www.ire-studia.edu.pl/co-to-znaczy-studia-podyplomowe/?gad_source=1&gclid=Cj0KCQjwwuG1BhCnARIsAFWBUC0qXImS8v1dntRXMtCrMmW5d senWfw6yJVTUNWLF7wEe_qN53NL-ZgaAtlEEALw_wcB, [dostęp: 11.08.2024].

³⁰ E. Dąbrowska (red.), *Potrzeby podlaskiego rynku pracy w kontekście uwarunkowań wynikających z walidacji i certyfikacji kwalifikacji nabywanych w ramach edukacji pozaszkolnej (przetwórstwo przemysłowe, transport i gospodarka magazynowa)*, Akademia Łomżyńska, Łomża 2024 oraz E. Dąbrowska (red.), *Potrzeby podlaskiego rynku pracy w kontekście uwarunkowań wynikających*

Jak wskazywano wcześniej, edukację należy rozpatrywać z punktu widzenia formalnego i nieformalnego. **Edukacja formalna** obejmuje naukę w systemie szkolnym. W jej przypadku, kształcenie odbywa się w państwowych i prywatnych instytucjach szkolnych i edukacyjnych, a jego zakres wyznaczają odgórnie zatwierdzone programy i plany nauczania. Edukacja formalna prowadzi do uzyskania kwalifikacji potwierdzonych świadectwem, zaświadczeniem o skończeniu szkoły, certyfikatem czy dyplomem³¹.

Edukacja pozaformalna to „...każda zorganizowana działalność edukacyjna poza ustalonym systemem formalnym – niezależnie od tego, czy prowadzona jest osobno, czy jako ważny element jakiejś szerszej działalności – która ma na celu służyć możliwej do zidentyfikowania klienteli edukacyjnej i celom uczenia się”³².

M. Fordham wyodrębnił cztery kluczowe elementy związane z kształceniem pozaformalnym. W przypadku tej formy: miejsce realizacji zajęć znajduje się w obrębie instytucji edukacyjnych, ale też poza nimi; uczestnikami edukacji pozaformalnej są osoby w różnych przedziałach wiekowych, których cechą wspólną jest posiadanie ściśle określonych potrzeb; programy kształcenia pozaformalnego posiadają określony cel i są skoncentrowane na jego osiągnięciu; metody nauczania i organizacja zajęć są elastyczne³³.

Ustawa o zintegrowanym systemie kwalifikacji, zdefiniowała **edukację formalną** jako „kształcenie realizowane przez publiczne i niepubliczne szkoły oraz inne podmioty systemu oświaty, uczelnie oraz inne podmioty systemu szkolnictwa wyższego i nauki, w ramach programów, które prowadzą do uzyskania kwalifikacji pełnych, kwalifikacji nadawanych po ukończeniu studiów podyplomowych, (...) albo kwalifikacji w zawodzie”, a **edukację pozaformalną** jako „kształcenie i szkolenie realizowane w ramach programów, które nie prowadzą do uzyskania kwalifikacji pełnych lub kwalifikacji, o których mowa” w definicji kształcenia formalnego³⁴.

Jednocześnie **ustawa o zintegrowanym systemie kwalifikacji** zdefiniowała pojęcia:

- kwalifikacji,
- kwalifikacji pełnej,
- kwalifikacji cząstkowej,

z walidacji i certyfikacji kwalifikacji nabywanych w ramach edukacji pozaszkolnej (budownictwo, działalność profesjonalna, naukowa i techniczna), Akademia Łomżyńska, Łomża 2024.

³¹ I. Stalończyk, Edukacja formalna i pozaformalna w procesie kształtowania społeczeństwa wiedzy, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy”, nr 37, Rzeszów 2014, s. 320-332.

³² <https://infed.org/mobi/informal-non-formal-and-formal-education>, [dostęp: 14.05.2024].

³³ P. Fordham, Informal, non-formal and formal education programmes in YMCA George Williams College ICE301 Lifelong learning, Unit 1 Approaching lifelong learning, YMCA George Williams College, London 1993, <https://infed.org/mobi/informal-non-formal-and-formal-education-programmes/>, [dostęp: 29.03.2024].

³⁴ Art. 1 ust. 1, pkt 2 i 3 ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 226, z 2023 r. poz. 2005.

- kwalifikacji wolnorynkowej,
- kwalifikacji rzemieślniczej,
- kwalifikacji sektorowej,
- kwalifikacje uregulowanej³⁵.

Odwołując się do terminologii ZSK, **kwalifikacja** jest rozumiana jako zestaw efektów uczenia się w zakresie wiedzy, umiejętności oraz kompetencji społecznych, nabytych w edukacji formalnej, edukacji pozaformalnej lub poprzez uczenie się nieformalne. Wspomniany zestaw efektów uczenia się powinien być zgodny z ustalonymi dla danej kwalifikacji wymaganiami. Osiągnięcie efektów uczenia się przypisanych do danej kwalifikacji, powinno być sprawdzone w procesie walidacji oraz formalnie potwierdzone przez uprawniony podmiot certyfikujący. Reasumując, kwalifikację można określić jako zestaw efektów uczenia się wymaganych określonymi standardami, których osiągnięcie zostało potwierdzone przez upoważnioną instytucję³⁶.

Ustawa o zintegrowanym systemie kwalifikacji otworzyła system kształcenia i szkoleń zawodowych na **pozaszkolne formy kształcenia** (dotyczy to w sposób szczególny kształcenia i szkoleń osób dorosłych), na potrzeby wynikające z konieczności potwierdzania efektów uczenia się poza systemem szkolnym, w więc również w formie uczenia się pozaformalnego, czy też nieformalnego. Na mocy wskazanej ustawy podjęte zostały prace ukierunkowane na wypracowanie efektywnych mechanizmów w potwierdzaniu efektów wspomnianych form uczenia się osób dorosłych, do których należą:

- Polska Rama Kwalifikacji (PRK),
- Zintegrowany Rejestr Kwalifikacji (ZRK).

Efektem kształcenia formalnego jest nabycie określonej **kwalifikacji pełnej**. Kształcenie pozaformalne prowadzi do nabycia **kwalifikacji cząstkowych**. Rodzaje kwalifikacji cząstkowych:

- kwalifikacje wyodrębnione w zawodach ujętych w klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego,
- kwalifikacje rzemieślnicze,
- kwalifikacje nadawane po ukończeniu studiów podyplomowych,
- kwalifikacje nadawane po ukończeniu innych form kształcenia prowadzonych przez uczelnie, instytuty naukowe PAN i instytuty badawcze,
- kwalifikacje uregulowane,
- kwalifikacje sektorowe,

³⁵ Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, op. cit.

³⁶ W. Stęchły, Edukacja formalna wobec edukacji pozaformalnej i uczenia się nieformalnego. Analiza komplementarności instytucjonalnej w kontekście zintegrowanego systemu kwalifikacji, IBE, Warszawa 2021, s. 7-9.

- kwalifikacje wolnorynkowe³⁷.

W systemie nabywania **kwalifikacji częściowych** istotny jest proces ich walidacji i certyfikacji, który prowadzi do potwierdzenia nabycia danej kwalifikacji, jeśli nie może ona być potwierdzona w systemie kształcenia formalnego. Z walidacją i certyfikacją tych kwalifikacji wiąże się temat ścieżek ich nabywania.

Na podstawie zaleceń Parlamentu Europejskiego i Rady z 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie, które zarekomendowały państwom członkowskim Unii Europejskiej odniesienie krajowych systemów nabywania kwalifikacji do Europejskiej Ramy Kwalifikacji, Polska dostosowała się do zaleceń przyjmując ustawę o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, który ma zapewniać:

- 1) jakość nadawanych kwalifikacji,
- 2) możliwość uznawania efektów uczenia się uzyskanych w edukacji pozaformalnej i poprzez uczenie się nieformalne,
- 3) możliwość etapowego gromadzenia osiągnięć oraz uznawania osiągnięć,
- 4) dostęp do informacji o kwalifikacjach możliwych do uzyskania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- 5) możliwość porównania kwalifikacji uzyskanych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z kwalifikacjami nadawanymi w innych państwach członkowskich Unii Europejskiej³⁸.

Założeniem wdrożenia ZSK jest ułatwienie wszystkim zainteresowanym zdobywania kwalifikacji w dogodny sposób, w różnym miejscu i czasie. Jednym z warunków takiego zdobywania kwalifikacji jest odpowiednio zaprojektowany proces walidacji, umożliwiający potwierdzenie efektów uczenia się uzyskanych w dowolny sposób, a więc zarówno w trakcie nauki w szkole lub na uczelni, na kursach, czy nawet w drodze samodzielnego uczenia się³⁹.

Ustawa o ZSK określa **walidację** jako sprawdzenie, czy osoba ubiegająca się o nadanie określonej kwalifikacji, niezależnie od sposobu uczenia się tej osoby, osiągnęła wyodrębnioną część lub całość efektów uczenia się wymaganych dla tej kwalifikacji⁴⁰. Przedmiotowa definicja potwierdza niezależność procesu sprawdzania i potwierdzania efektów uczenia się od sposobu ich zdobycia. Tym samym sankcjonuje możliwość uznawania efektów uczenia się uzyskanych zarówno w edukacji pozaformalnej, jak i nieformalnej.

Certyfikowanie ustawa zdefiniowała jako proces, w wyniku którego osoba ubiegająca się o nadanie określonej kwalifikacji, po uzyskaniu pozytywnego wyniku

³⁷ <https://prk.men.gov.pl/polska-rama-kwalifikacji-prk/>, [dostęp: 20.03.2024].

³⁸ Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, op. cit.

³⁹ I. Gmaj, J. Grzeszczyk i in., Walidacja – nowe możliwości zdobywania kwalifikacji, IBE, Warszawa 2016, s. 11.

⁴⁰ Art. 2 pkt 22, ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, op. cit.

walidacji, otrzymuje od uprawnionego podmiotu certyfikującego dokument potwierdzający nadanie określonej kwalifikacji⁴¹.

Kwalifikacje cząstkowe (zgodnie z ZSK) to wszystkie kwalifikacje włączone do ZSK, które nie są kwalifikacjami pełnymi. Uzyskanie kwalifikacji cząstkowych jest możliwe zarówno w systemie oświaty i systemie szkolnictwa wyższego, jak i poza nimi. W przypadku kwalifikacji cząstkowych, wymagane efekty uczenia się, co do zasady posiadają węższy zakres niż w przypadku kwalifikacji pełnych i są związane z wyraźnie określonym rodzajem działalności.

Do kwalifikacji cząstkowych nadawanych w systemie oświaty należą: **kwalifikacje w zawodzie** (potwierdzone świadectwem). Do kwalifikacji cząstkowych nadawanych w systemie szkolnictwa wyższego zalicza się m.in. **kwalifikacje nadawane po ukończeniu studiów podyplomowych**, które zostały włączone do ZSK.

Analiza systemu nabywania kwalifikacji opartego na ZSK zwraca uwagę na to, jakie kwalifikacje można uzyskać w ramach edukacji formalnej lub pozaformalnej (także poprzez uczenie się nieformalne). To rozróżnienie zwraca uwagę na różnorodność instytucji, w których odbywa się proces uczenia się lub kształcenia; różnorodność praw, jakimi rządzi się każdy z wyspecyfikowanych obszarów oraz różnorodność przepisów regulujących wskazane obszary kształcenia. Należy zwrócić uwagę, że **zgodnie z prawem polskim, za kwalifikacje należy uznać te, które zostały włączone do ZSK.**

Natomiast zgodnie z dokumentem roboczym Komisji Europejskiej Programming period 2021- 2027 Common indicators toolbox, **kwalifikacje należy rozumieć jako formalny wynik oceny i walidacji, który uzyskuje się w sytuacji, kiedy właściwy podmiot uznaje, że dana osoba osiągnęła efekty uczenia się spełniające określone standardy**⁴². **Takie rozumienie kwalifikacji jest zgodne z European Commission, European Qualifications Framework**⁴³.

Takie rozumienie kwalifikacji zostało również zaimplementowane w procesie finansowania kształcenia ustawicznego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) w perspektywie finansowej 2014-2020 i jest kontynuowane w perspektywie finansowej 2021-2027, w odniesieniu do Europejskiego Funduszu Społecznego+ (EFS+). Zgodnie z Wytycznymi dotyczącymi monitorowania postępu rzeczowego realizacji programów na lata 2021-2027 (Wytyczne), na potrzeby

⁴¹ Art. 2 pkt 1, ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, op. cit.

⁴² Programming period 2021-2027 Monitoring and Evaluation of European Cohesion Policy European Social Fund Plus (ESF+) Shared Management Strand Data Support Centre VC/2020/014 Common indicators toolbox Working document, https://sfc.ec.europa.eu/system/files/documents/documents/toolbox-october-2021_0.pdf, [dostęp: 04.04.2024], s. 47.

⁴³ The European Qualifications Framework: supporting learning, work and cross-border mobility, European Union 2018, <https://europass.europa.eu/system/files/2020-05/EQF%20Brochure-EN.pdf>, [dostęp: 04.04.2024], s. 7.

wdrażania EFS, uwzględniono możliwość zaliczenia do **kwalifikacji** także nabytych **kompetencji** – pod warunkiem spełnienia wymogów określonych w Załączniku 2 do Wytycznych. Jednocześnie w celu uproszczenia zasad postępowania w przypadku zliczania wskaźników w zakresie nabywania kwalifikacji i kompetencji dzięki finansowaniu z EFS+, w nazwie wskaźnika wykorzystuje się tylko pojęcie „kwalifikacji”⁴⁴.

Na podstawie Wytycznych, każda instytucja dysponująca środkami EFS na finansowanie form kształcenia ustawicznego, decyduje o uznaniu, czy dokument wydawany po ukończeniu określonej formy kształcenia pozaformalnego (kursu, szkolenia), można uznać za potwierdzający uzyskanie kwalifikacji na podstawie przesłanek opisanych w Wytycznych (tj. opisu w języku efektów uczenia się walidacji, certyfikowania oraz rozpoznawalności i uznawalności w danej branży). Przy czym, Wytyczne precyzują, że:

- a) **Walidacja** jest sprawdzeniem, czy „osoba ubiegająca się o nadanie określonej kwalifikacji, niezależnie od sposobu uczenia się tej osoby, osiągnęła wyodrębnioną część lub całość efektów uczenia się wymaganych dla tej kwalifikacji. Walidacja poprzedza certyfikowanie. Walidacja powinna być prowadzona w sposób trafny (weryfikowane są te efekty uczenia się, które zostały określone dla danej kwalifikacji) i rzetelny (wynik weryfikacji jest niezależny od miejsca, czasu, metod oraz osób przeprowadzających walidację). Walidację wieńczy podjęcie i wydanie decyzji, jakie efekty uczenia się zostały potwierdzone w jej trakcie, jakie zaś nie”.
- b) **Certyfikowanie** to z kolei proces „w wyniku, którego osoba ubiegająca się o nadanie określonej kwalifikacji, po uzyskaniu pozytywnego wyniku walidacji, otrzymuje od uprawnionego podmiotu certyfikującego dokument potwierdzający nadanie określonej kwalifikacji. Certyfikowanie następuje po walidacji, w wyniku wydania pozytywnej decyzji stwierdzającej, że wszystkie efekty uczenia się wymagane dla danej kwalifikacji zostały osiągnięte. W przypadku niektórych kwalifikacji walidacja i certyfikowanie są prowadzone przez różne podmioty (np. egzamin na prawo jazdy przeprowadza Wojewódzki Ośrodek Ruchu Drogowego, natomiast dokument, tj. prawo jazdy, wydaje starosta powiatu). Certyfikaty i inne dokumenty potwierdzające uzyskanie kwalifikacji powinny być **rozpoznawalne** i **uznawane** w danym sektorze lub branży”⁴⁵.

Biorąc pod uwagę powyższe, zgodnie z Wytycznymi, za kwalifikacje nabywane w systemie pozaformalnym należałoby uznać kwalifikacje i kompetencje (o ile spełniają wymogi Wytycznych):

⁴⁴ Tamże.

⁴⁵ Tamże.

1. Nadawane w systemie szkolnictwa branżowego. Należy tu zaliczyć kwalifikacje cząstkowe, zdobywane w formach pozaszkolnych, wymienionych w art. 117 ustawy prawo oświatowe:
 - a) kwalifikacyjny kurs zawodowy (KKZ),
 - b) kurs umiejętności zawodowych (KUZ),
 - c) kurs kompetencji ogólnych (KKO),
 - d) turnus dokształcania teoretycznego młodocianych pracowników,
 - e) branżowe szkolenie zawodowe,
 - f) kurs, inny niż wymienione w pkt 1–3 art. 117, ust. 1 a ustawy prawo oświatowe (inne niż KKZ, KUZ i KKO), umożliwiający uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych lub zmianę kwalifikacji zawodowych⁴⁶.
2. Kwalifikacje rynkowe w rzemiośle⁴⁷. Należy do nich zaliczyć:
 - a) kwalifikacje rynkowe w rzemiośle włączone do ZSK,
 - b) przygotowanie zawodowe młodocianych pracowników⁴⁸,
 - c) przyuczenie do wykonywania pracy młodocianych pracowników⁴⁹,
 - d) praktyczną naukę zawodu dorosłych⁵⁰,
 - e) przyuczenie do pracy dorosłych⁵¹,
 - f) kwalifikacje rynkowe w rzemiośle niewłączone do ZSK.
3. Kwalifikacje uregulowane:
 - a) włączone do ZSK,
 - b) niewłączone do ZSK.
4. Rynkowe⁵²:
 - a) włączone do ZSK,
 - b) kwalifikacje nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych,
 - c) inne rynkowe niewłączone do ZSK, a np. uznane w branży⁵³.

Z uwagi na trwające prace nad rozwojem Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji, nie jest możliwe wskazanie pełnej listy instytucji certyfikujących oraz samych kwalifikacji.

⁴⁶ Art. 117 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, Dz. U. z 2023 r. poz. 900, 1672, 1718 i 2005.

⁴⁷ Odpowiednik kwalifikacji rzemieślniczych w ZSK.

⁴⁸ § 6 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, t. j. Dz. U. 2018 poz. 2010.

⁴⁹ § 15 Rozporządzenia Rady ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.

⁵⁰ Art. 53a ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 475.

⁵¹ Tamże.

⁵² Odpowiednik kwalifikacji wolnorynkowych i sektorowych w ZSK.

⁵³ E. Dąbrowska (red.), Potrzeby podlaskiego rynku pracy w kontekście uwarunkowań wynikających z walidacji i certyfikacji kwalifikacji nabywanych w ramach edukacji pozaszkolnej (przetwórstwo przemysłowe, transport i gospodarka magazynowa), Wydawnictwo Akademii Łomżyńskiej, Łomża 2024, s. 58.

W ramach kształcenia pozaformalnego istnieje możliwość zdobycia kwalifikacji, dotyczących w istocie rzeczy, wyłącznie kwalifikacji zdefiniowanych w Zintegrowanym Systemie kwalifikacji, jako **kwalifikacje cząstkowe**.

W aneksie I do publikacji zaprezentowano schemat pełnej klasyfikacji kwalifikacji nabywanych w drodze kształcenia formalnego i pozaformalnego, uwzględniający szersze rozumienie pojęcia kwalifikacji, prezentowane przez Komisję Europejską.

Przedmiotem szczególnego zainteresowania również tej analizy są kwalifikacje nabywane w drodze kształcenia pozaformalnego. Każda z tych kwalifikacji, wyspecyfikowana w aneksie I, posiada własną ścieżkę edukacji pozaformalnej. Przebycie tej ścieżki warunkuje nabycie kwalifikacji lub kompetencji potwierdzonych przez uprawnioną instytucję, odpowiednim dokumentem. Szczegółowe ścieżki **nabywania kwalifikacji w drodze edukacji pozaformalnej** zaprezentowano w aneksie II. Ścieżki nabywania kwalifikacji w systemie edukacji pozaformalnej.

ROZDZIAŁ 2. Założenia metodyczne analizy

2.1. Kontekst analizy

We współczesnych gospodarkach opartych na wiedzy, istotnym kapitałem rozwoju jest czynnik ludzki. Ze względu na jego rolę w procesie tworzenia wartości dodanej istotnym czynnikiem kształtowania tego kapitału jest edukacja oraz opieka zdrowotna i pomoc społeczna. Dlatego **edukacja** oraz **opieka zdrowotna i pomoc społeczna** jako sektory gospodarki nabierają kluczowego znaczenia. Od jakości dostawców usług w tych sekcjach zależy w dużej mierze poziom kapitału ludzkiego od strony posiadanych kompetencji oraz od strony kondycji fizycznej i psychicznej.

Edukacja oraz **opieka zdrowotna i pomoc społeczna** należą do działalności usługowej, stanowiącej obok rolnictwa i przemysłu, trzeci sektor gospodarki narodowej. Ze względu na rezultat uzyskiwany w wyniku świadczenia, usługi można podzielić na:

- **usługi materialne** – do których należą np. handel, transport i łączność, hotelarstwo i gastronomia, naprawy i drobne rzemiosło (szklarstwo, krawiectwo, stolarstwo itp.) oraz inne usługi świadczone bezpośrednio na rzecz konsumentów,
- **usługi niematerialne** – wśród których wymienia się takie rodzaje usług, jak np. edukacja, ochrona zdrowia, opieka społeczna, działalność kulturalna, sportowa, administracyjna itp.⁵⁴

Edukacja oraz **opieka zdrowotna i pomoc społeczna** zaliczane są do usług niematerialnych. Jednocześnie biorąc pod uwagę poziom wyspecjalizowania, jest to kategoria usług o charakterze hybrydowym, stanowiąca połączenie usług tradycyjnych i nowoczesnych.

Do **usług tradycyjnych** należą takiego rodzaju usługi, jak np. handel, transport, administrowanie. Do **usług nowoczesnych** zaliczane są takie kategorie usług, jak: pośrednictwo finansowe, informatyka, usługi dla biznesu, komunikacja. Są to usługi wyspecjalizowane, wymagające wysokiego poziomu kompetencji pracowniczych. Do **usług hybrydowych** – stanowiących połączenie usług tradycyjnych i nowoczesnych, oprócz edukacji zalicza się takie rodzaje usług, jak: opieka zdrowotna, hotele i restauracje, usługi komunalne i osobiste⁵⁵.

Współczesna gospodarka operuje na kapitale wiedzy, uważanym za najcenniejszy zasób, decydujący o rozwoju gospodarczym, definiowanym jako długofalowy proces przemian. Rozwój dotyczy zmian w takich parametrach ekonomicznych, jak: wzrost produkcji, zatrudnienia, inwestycji, rozmiarów funkcjonującego kapitału, dochodów, spożycia i innych, charakteryzujących gospodarkę od strony ilościowej (wzrost

⁵⁴ Zintegrowana Platforma Edukacyjna (zpe.gov.pl), [dostęp: 15.01.04].

⁵⁵ J. Dominiak, Nowoczesne usługi a poziom rozwoju gospodarczego, „Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego”, nr 31(1)-017, s. 83.

gospodarczy), jak również towarzyszące im zmiany o charakterze jakościowym. W gospodarce opartej na wiedzy, maleje znaczenie zasobów naturalnych i nisko wykwalifikowanej siły roboczej, na rzecz roli kapitału ludzkiego. W raporcie Banku Światowego Monitoring Environmental Progress, 20% światowego bogactwa przypada na kapitał naturalny (Natural Capital), 16% na kapitał gospodarczy (Produced Assets), natomiast reszta – 64%, na kapitał ludzki (Human Resources)⁵⁶.

Aby rozwój gospodarki opartej na wiedzy mógł postępować, konieczne jest zadbanie o dostęp do szeroko pojętej **edukacji wszystkich grup społecznych**. Wydatki na edukację, szkolenia, opiekę zdrowotną itp. zostały zdefiniowane przez G.S. Beckera jako inwestycje w kapitał ludzki. Kapitał ludzki implikuje zwiększoną innowacyjność gospodarki, wyższe tempo wzrostu gospodarczego, wpływa pozytywnie na ograniczenie nierówności dochodowych i na rozwój regionów. Badania prowadzone w obszarze gospodarki wskazują, że regiony, które zainwestowały w kapitał ludzki, rozwijają się szybciej od pozostałych, niezależnie od początkowego poziomu zamożności⁵⁷.

Opieka zdrowotna i pomoc społeczna odpowiadają za dostarczanie ludności ważnych usług, przyczyniających się do budowania kapitału ludzkiego, podobnie jak edukacja. Jednakże w przypadku tego rodzaju usług, wpływ na jakość kapitału ludzkiego, w dużej części dotyczy jego poprawy od strony kondycji fizycznej oraz integracji społecznej. Z punktu widzenia odbiorcy usług zdrowotnych i społecznych, kluczowa jest ich dostępność i jakość. Nie umniejszając wagi innych czynników, takich jak np. warunki pracy, jakość świadczonych usług w opiece zdrowotnej i pomocy społecznej, w dużej mierze zależy od poziomu kompetencji kadr zatrudnionych w instytucjach świadczących te usługi.

Łączne wydatki na ochronę zdrowia w Polsce, w 2022 roku wyniosły 6,7% PKB. Wzrost wydatków bieżących zaobserwowano zarówno wśród wydatków publicznych, jak i prywatnych. Publiczne wydatki bieżące na ochronę zdrowia wyniosły w 2022 r. – 154,0 mld zł i były o 31,2 mld zł wyższe niż w 2021 r., a ich udział w PKB wyniósł 5,0%. Bieżące wydatki prywatne zwiększyły się o 5,0 mld zł i wyniosły w 2022 r. 51,6 mld zł. Na wzrost prywatnych wydatków bieżących na ochronę zdrowia wpływ miało m.in. zwiększenie bezpośrednich wydatków gospodarstw domowych, które wyniosły 37,0 mld zł, tj. o 3,3 mld (9,9%) więcej niż w roku 2021⁵⁸.

Z kolei na pomoc społeczną w 2021 r. wydano łącznie 3,5 mld zł, co stanowiło zaledwie 0,13% PKB (o 58,0 mln zł mniej niż w 2020 r.). W sekcji pomocy

⁵⁶ B. Skubiak, Edukacja jako czynnik wspierający rozwój gospodarczy. Implikacje dla Polski, „Studia ekonomiczne”, UEK, 2013 nr 129, s. 195.

⁵⁷ Tamże, s. 196.

⁵⁸ Wydatki na ochronę zdrowia w latach 2020–2022, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2023, s. 1-2 [szacunki].

społecznej, w 2021 r. zatrudnionych było 132 910 osób, niemal 4% mniej niż w 2020 roku (138 066 osób)⁵⁹.

Na omawiany obszar usług publicznych, kluczowy wpływ posiadają trendy społeczne, takie jak: starzenie się populacji prowadzące do wzrostu liczby osób wymagających wsparcia; zwiększania się liczby osób w kryzysach psychicznych, wymagających fachowej pomocy; zwiększająca się liczba migrantów wymagająca elastyczności i dostosowywania oferowanych usług. Wyzwaniem obszaru staje się również transformacja cyfrowa, zmieniająca sposoby udzielania pomocy i zmuszająca do stałego dokształcania się pracowników. Nowe wyzwania generują konieczność wprowadzania nowych metod pracy ze zróżnicowanymi, wymagającymi indywidualnego wsparcia grupami. Wymuszają reorganizację modelu świadczenia usług w celu poprawy efektywności⁶⁰. Za nowymi wyzwaniami idzie w parze konieczność stałego podnoszenia przez kadry kompetencji i kwalifikacji⁶¹.

Edukacja klasyfikowana w sekcji P, natomiast opieka zdrowotna i pomoc społeczna w sekcji Q Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD)⁶².

Według nomenklatury Głównego Urzędu Statystycznego, oba rodzaje usług zaliczane są do **tzw. usług pozostałych**, które zawierają w sobie kategorie aktywności usługowej, zaliczane w teorii zarówno do działalności tradycyjnej, jak i hybrydowej. Wskaźniki dotyczące wkładu poszczególnych sekcji gospodarki do WDB, są publikowane przez GUS dla kategorii usług pozostałych łącznie, co uniemożliwia zobrazowanie tegoż wkładu odrębnie dla **opieki zdrowotnej i pomocy społecznej**. Wartość jaką wnosi do PKB regionu jest zbliżona do wartości dla kraju (tabela 2).

Tabela 2. Udział pozostałych usług w tworzeniu wartości dodanej brutto (WDB)

	Pozostałe usługi (sekcje M, N, O, P, Q, R, S, T) mln zł					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Polska	24,5	24,8	25,6	25,4	26,1	26,3
Podlaskie	26,3	26,1	27,2	26,8	27,2	27,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, BDL.

Trudno jest oszacować wkład poszczególnych z analizowanych sekcji do WDB w sposób jednoznaczny, ze względu na niedostępność szczegółowych danych statystycznych na ten temat w zasobach statystyki publicznej. Należy przypuszczać, że duży wkład w tworzenie PKB wnoszą przedsiębiorstwa analizowanych sekcji, działające na zasadach komercyjnych. Dostępne dane statystyczne, pozwalają

⁵⁹ Tamże.

⁶⁰ <https://www.parp.gov.pl/ochrona-zdrowia-i-pomoc-spoleczna>, [dostęp: 20.01.2024].

⁶¹ Tamże.

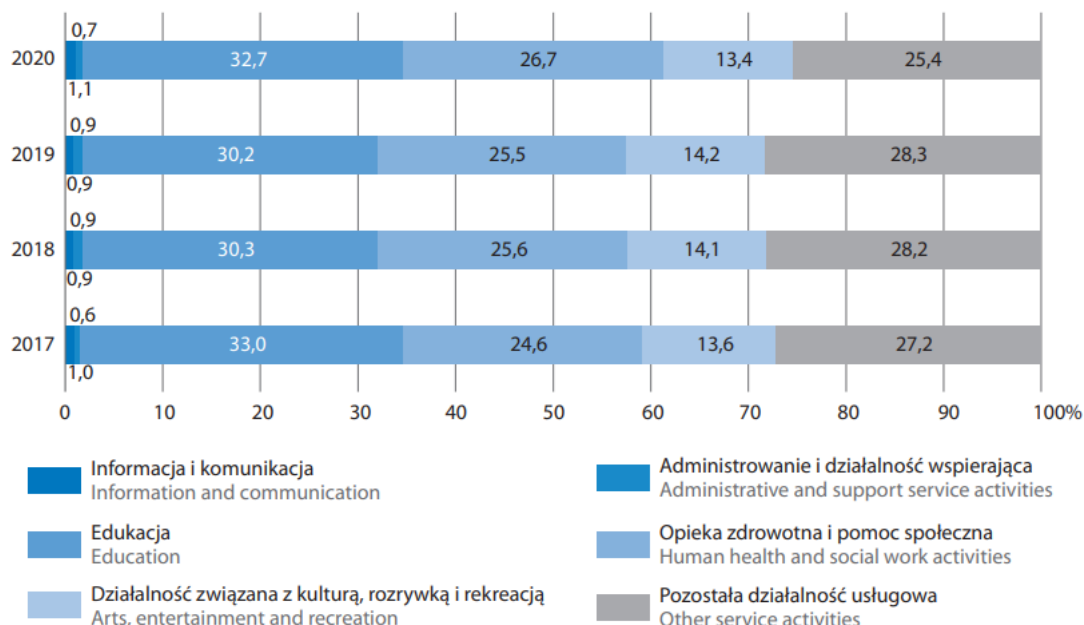
⁶² Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2007 r., w sprawie polskiej klasyfikacji działalności (PKD), Dz. U. z 2007, poz. Nr 51, poz. 1885 z późn. zm.

jedynie na ocenę wkładu wnoszonego do wartości dodanej brutto, przez jednostki badanych sekcji, posiadające charakter niekomercyjny.

Statystyka publiczna wyróżnia tzw. **sektor instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych**. Sektor ten obejmuje jednostki niekomercyjne nierynkowe spełniające kryterium klasyfikowania zgodnie z Europejskim Systemem Rachunków Narodowych i Regionalnych w Unii Europejskiej (ESA 2010), w tym podmioty wyznaniowe i podmioty, które prowadzą np. działalność edukacyjną, wydawniczą lub społeczną. Jednostki te służą gospodarstwom domowym, dostarczając im wyrobów lub świadcząc na ich rzecz usługi niefinansowe. Źródło finansowania działalności tych jednostek stanowią głównie składki członkowskie oraz darowizny gospodarstw domowych. Jednostki te mogą też otrzymywać dotacje od sektora instytucji rządowych i samorządowych, transfery z sektora przedsiębiorstw i sektora instytucji finansowych oraz darowizny, zarówno z kraju, jak i z zagranicy. Produkcja sektora instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych ma głównie charakter nierynkowy i równa się sumie oszacowanych kosztów bieżącej działalności tych jednostek (zużycie pośrednie, koszty związane z zatrudnieniem, podatki od producentów pomniejszone o dotacje dla producentów, amortyzacja środków trwałych)⁶³. Strukturę wartości dodanej brutto według rodzajów działalności (ceny bieżące), w sektorze instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych zaprezentowano na rysunku 1.

⁶³ Rachunki narodowe według sektorów i podsektorów instytucjonalnych w latach 2017-2020, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2022, s. 53.

Rysunek 1. Struktura wartości dodanej brutto według rodzajów działalności (ceny bieżące), w sektorze instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych

Źródło: Rachunki narodowe według sektorów i podsektorów instytucjonalnych w latach 2017-2020, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2022, s. 54.

W latach 2017-2020 działalność **sektora instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych** stanowiła około 0,7% wartości dodanej brutto całej gospodarki narodowej. W tworzeniu wartości dodanej brutto sektora największy udział miały jednostki instytucjonalne prowadzące działalność związaną z **edukacją**, pozostałą działalnością usługową oraz **opieką zdrowotną i pomocą społeczną**. Stosunkowo duży spadek zanotowano między latami 2017 i 2018 w działalności związanej z edukacją (o 2,7 p. proc.). Udział tej sekcji w tworzeniu wartości dodanej brutto w 2018 r. wyniósł 30,3%, natomiast w kolejnych latach 2019-2020 kształtował się na zbliżonym poziomie, odpowiednio 30,2% oraz 32,7% (tabela 3)⁶⁴.

⁶⁴ Tamże.

Tabela 3. Przeciętne zatrudnienie w edukacji oraz opiece zdrowotnej i pomocy społecznej

Nazwa	Ogółem (liczba etatów)						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
A. Województwo podlaskie	214 028	220 717	227 171	233 921	233 847	237 788	242 858
B. Sekcja P (edukacja)	31 853	32 774	32 779	33 629	33 401	33 602	34 036
C. Sekcja Q (opieka zdrowotna i pomoc społeczna)	20 118	20 387	20 869	20 962	20 856	21 227	21 818
Udział % (B/A*100)	15	15	14	14	14	14	14
Udział % (C/A*100)	9	9	9	9	9	9	9

Zródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, BDL.

O dynamice wzrostu obu analizowanych sekcji świadczy rosnący poziom zatrudnienia w tych obszarach. Przeciętna liczba miejsc pracy w sekcjach, w przeliczeniu na pełne etaty, posiada stabilny poziom. Od 2016 roku miejsca pracy w **edukacji** posiadają niezmiennie 9% udział w przeciętnej liczbie miejsc pracy w gospodarce województwa ogółem. Natomiast miejsca pracy w **opiece zdrowotnej i pomocy społecznej** posiadają od 2018 roku, 14% udział w przeciętnej liczbie miejsc pracy w gospodarce województwa ogółem. Jednakże, jeśli wziąć pod uwagę liczby bezwzględne, dynamika wzrostu przeciętnego zatrudnienia w obu analizowanych sekcjach, w liczbach bezwzględnych, jest dosyć istotna, pomimo diagnozowanej niechęci do podejmowania zatrudnienia w obu sekcjach. W latach 2016-2022 przeciętne zatrudnienie w edukacji wzrosło o 7%, a w **opiece zdrowotnej i pomocy społecznej** o 8%.

Chociaż trudno jest potwierdzić statystycznie znaczenie obu przedstawionych sekcji ze względu na ich wkład w tworzenie PKB, to biorąc pod uwagę przeprowadzone analizy, zarówno sekcja edukacji, jak i opieki zdrowotnej i pomocy społecznej należy uznać za istotne z punktu widzenia gospodarki województwa. Ich znaczenie wynika z roli w kształtowaniu i utrzymaniu potencjału fizycznego oraz intelektualnego kapitału ludzkiego. Wzrost zatrudnienia obserwowany w obu sekcjach dowodzi o zapotrzebowaniu na świadczone w nich usługi. Potrzeby rodzące się z wyzwań, wobec których stają oba analizowane obszary działalności gospodarczej, podkreślają istotność kształcenia kadr, na ich potrzeby, dla zachowania profesjonalizmu świadczonych usług.

2.2. Cele i zakres analizy

Obszar analiz objął dwie płaszczyzny:

- a) Z jednej strony analizę ukierunkowano na identyfikację kwalifikacji zawodowych, na które istnieje zapotrzebowanie w sektorach/branżach istotnych z punktu widzenia rozwoju województwa podlaskiego. Ocenie poddano popyt generowany przez dwa sektory gospodarki:
 - edukację,
 - opiekę zdrowotną i pomoc społeczną.
- b) Z drugiej strony analizą objęto system oraz ścieżki nabywania kwalifikacji w systemie szkolnym i pozaszkolnym systemem kształcenia zawodowego, pożądane przez podlaskich pracodawców.

Głównym celem analizy była identyfikacja potrzeb zawodowo-kwalifikacyjnych podlaskich pracodawców. Osiągnięciu głównego celu analizy służyła realizacja niżej wymienionych celów szczegółowych:

- **Cel szczegółowy 1.** Opracowanie wykazu zawodów, na które istnieje zapotrzebowanie w sektorach istotnych z punktu widzenia gospodarki województwa podlaskiego: w **edukacji** oraz **opiece zdrowotnej i pomocy społecznej**.
- **Cel szczegółowy 2.** Zidentyfikowanie i opracowanie ścieżek nabycia kwalifikacji, pożądanych przez podlaskich pracodawców, w analizowanych sektorach.

Analiza została przeprowadzona **na poziomie sekcji PKD** grupujących branże istotne dla gospodarki województwa podlaskiego. Zidentyfikowane w ramach danej sekcji PKD, ścieżki kwalifikacyjne, zostały przyporządkowane do konkretnych branż, a każda ścieżka kwalifikacyjna została szczegółowo opisana.

Zakres podmiotowy analizy objął dwie, kluczowe grupy interesariuszy:

- 1) pracodawców lub przedstawicieli organizacji pracodawców działających w edukacji oraz opiece zdrowotnej i pomocy społecznej,
- 2) operatorów bonów szkoleniowych kolportowanych w ramach RPOWP 2014-2020 w trzech podregionach: białostockim, łomżyńskim, suwalskim.

Z punktu widzenia przedmiotowej analizy, istotne stało się objęcie badaniem przedsiębiorców lub przedstawicieli pracodawców, prowadzących aktywną działalność w edukacji oraz opiece zdrowotnej i pomocy społecznej. Wynika to ze znaczenia wskazanych sektorów w procesie kreowania popytu na pracę. Kreowanie popytu na pracę jest procesem złożonym. W tym procesie współdziałają różne czynniki, będące pochodną decyzji nie tylko przedsiębiorstw, ale również instytucji państwowych, strony podażowej – pracowników i potencjalnych pracowników, czy zjawisk społeczno-gospodarczych wpływających na rynek pracy. Niemniej jednak to rola

przedsiębiorstw, czy innych kategorii pracodawców jest istotna ze względu na bezpośrednią decyzyjność w obszarze tworzenia miejsc pracy w sektorze niepublicznym.

Podmioty funkcjonujące w gospodarce tworzą popyt na pracę poprzez rozwijanie swoich działalności. Decydują o liczbie potrzebnych miejsc pracy oraz warunkach zatrudnienia. Mają bezpośredni wpływ na tworzenie nowych stanowisk pracy poprzez rozwój działalności lub inwestowanie w nowe projekty. Stawiają potencjalnym pracownikom wymagania, określając konkretne umiejętności zawodowe czy poziom wykształcenia potrzebny do wykonania danego zadania lub pełnienia danej funkcji, a tym samym posiadają wiedzę na temat potrzebnych w ich podmiotach kwalifikacjach, umożliwiających realizację ich celów.

Z punktu widzenia przedmiotowej analizy, istotne stało się również dotarcie do podmiotów, które w perspektywie finansowej dla Funduszy Europejskich, obejmującej lata 2014-2020 pełniły funkcję operatorów bonów na szkolenie, w projekcie zintegrowanym pn. "Kompleksowy system rozwijania kompetencji i umiejętności osób dorosłych zgodnie z potrzebami regionalnej gospodarki" w ramach działania 3.2.1 i 3.2.2 Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego 2014-2020. Wspomniany projekt ukierunkowany był na finansowanie pozaszkolnych form kształcenia w obszarach istotnych z punktu widzenia regionalnej gospodarki, w tym nabywanie kwalifikacji cząstkowych (zgodnie z nomenklaturą Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji). Ze względu na szeroki zakres projektu i duże liczby przeszkolonych osób, operatorzy bonów szkoleniowych posiadali wiedzę na temat popytu na dofinansowanie określonych kwalifikacji i ich powiązania z konkretnymi branżami województwa podlaskiego.

Druga odsłona projektu realizowana była w okresie: 01.07.2020 r. do 31.10.2023 r. Bony były kolportowane w układzie podregionów, a operatorami bonów na szkolenie, w poszczególnych podregionach, których przedstawiciele zostali objęci zakresem podmiotowym analizy, były następujące podmioty:

- 1) Łomżyńskie Forum Samorządowe, ul. Szosa Zambrowska 1/27, 18-400 Łomża, tel. 86 216 27 99, 724 551 859, lfs@bonynaszkolenie2.pl (podregion łomżyński),
- 2) Fundacja Forum Inicjatyw Rozwojowych, ul. Lipowa 18/18, 15-427 Białystok, tel. (085) 675 00 17, 601 241 828, e-mail: bony@fir.org.pl (podregion białostocki),
- 3) Agencja Rozwoju Regionalnego „ARES” S.A. w Suwałkach, ul. Noniewiczza 42A, 16-400 Suwałki, biuro@ares.suwalki.pl (podregion suwalski).

Badaniem objęto obszar terytorialny województwa podlaskiego. Proces identyfikacji kwalifikacji pożądaných w regionalnej gospodarce, uwzględniał podział województwa na podregiony: białostocki, łomżyński, suwalski, tak aby w próbach badawczych

uwzględnieni zostali reprezentanci wszystkich trzech podregionów, odzwierciedlając tym samym w analizie specyfikę każdego z nich.

2.3. Metodyka analizy

W analizie wykorzystano metody jakościowe. Pierwszą i podstawową była metoda desk research, czyli systematyczne gromadzenie i analiza informacji pochodzących z istniejących źródeł, takich jak: książki, artykuły naukowe, raporty, strony internetowe i inne. Jest to skuteczna metoda pozyskiwania wstępnej wiedzy na temat badanego tematu, a także identyfikowania istniejących trendów i wniosków z poprzednich badań. Metoda desk research jest często wykorzystywana na etapie planowania badań, jako punkt wyjścia do dalszych analiz i dyskusji. Jej zaletą jest niska czasochłonność, łatwość dostępu do informacji, możliwość przeglądu szerokiego spektrum tematów. Wadą metody jest ograniczony dostęp do szczegółowych informacji, brak możliwości weryfikacji wiarygodności wszystkich źródeł, brak kontekstu ze strony badanych⁶⁵.

W przedmiotowej analizie, w pierwszej fazie jej wdrażania, metodę desk research wykorzystano do:

- a) Analizy systemu nabywania kwalifikacji w prawie polskim w celu identyfikacji ścieżek nabywania kwalifikacji:
 - w drodze kształcenia formalnego (system szkolnictwa branżowego, ogólna charakterystyka),
 - w drodze kształcenia pozaformalnego (system nabywania kwalifikacji i kompetencji w drodze pozaformalnej).
- b) Analizy dokumentów, raportów, przestrzeni internetowej, w celu zidentyfikowania i stworzenia wykazów przykładowych zawodów, w ramach których nabywane są kwalifikacje i kompetencje w systemie pozaszkolnym. Wyniki tego research'u posłużyły w następnym kroku do opracowania narzędzi do pozostałych badań jakościowych założonych w analizie.

W kolejnym etapie prac analitycznych, na potrzeby identyfikacji zapotrzebowania generowanego w województwie podlaskim na kwalifikacje i kompetencje nabywane w systemie pozaszkolnym, wykorzystano wywiady. Przede wszystkim **indywidualne wywiady pogłębione** (IDI). Wywiady indywidualne, czyli pogłębione rozmowy z pojedynczymi osobami prowadzone przez badacza, to jedna z najbardziej popularnych metod zbierania danych w badaniach jakościowych. Polegają na przeprowadzaniu rozmów z respondentami, podczas których badacz zadaje pytania dotyczące badanego tematu. Ta metoda pozwala na uzyskanie głębszego zrozumienia perspektywy respondentów, a także na eksplorację ich poglądów,

⁶⁵ Szerzej o metodzie: M. Saunders, P. Lewis, A. Thornhill, *Research Methods for Business Students*, Pearson Education Limited, Harlow, 2019; D. Remenyi, B. Williams, A. Money, E. Swartz, *Doing Research in Business and Management: An Introduction to Process and Method*, SAGE Publications Ltd., London, 1998.

doświadczeń i uczuć. Wywiady indywidualne są szczególnie przydatne w badaniach, gdzie istnieje potrzeba zrozumienia osobistych doświadczeń i motywacji respondentów. Zaletą tej metody jest możliwość uzyskania szczegółowych informacji i zrozumienia indywidualnych perspektyw, możliwość zadawania dodatkowych pytań, budowanie relacji z badanym. Wadą jest czasochłonność, wysoki koszt oraz możliwość wpływu badacza na odpowiedzi badanych⁶⁶.

Popularną odmianą wywiadów pogłębionych są tzw. **diady** (wywiad prowadzony przez moderatora z dwoma osobami jednocześnie) oraz **triady** (wywiad prowadzony przez moderatora z trzema osobami jednocześnie). Diady, triady są liczone jako jeden wywiad indywidualny, a pozwalają na wzajemne uzupełnianie się wiedzą respondentów w trakcie rozmowy, zwłaszcza w sytuacji, gdy dysponują oni wiedzą fragmentaryczną w obszarze danego zagadnienia. Na etapie konceptualizacji, zastosowanie metody IDI (ewentualnie diad i triad) założono w stosunku do przedstawicieli tzw. operatorów bonów szkoleniowych realizujących projekty dofinansowania szkoleń w perspektywie finansowej 2014-2020, w ramach projektu pt. „Kompleksowy system rozwijania kompetencji i umiejętności osób dorosłych zgodnie z potrzebami regionalnej gospodarki”, realizowanego w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020 Oś Priorytetowa III. Kompetencje i kwalifikacje, Działanie 3.2. Kształtowanie i rozwój kompetencji kadr regionu, Poddziałanie 3.2.1 Rozwój kompetencji językowych i TIK oraz wsparcie wybranych form kształcenia ustawicznego zgodnie z potrzebami regionalnej gospodarki, Poddziałanie 3.2.2 Pozaszkolne formy kształcenia dorosłych (tzw. bony na szkolenia).

Decyzja o objęciu badaniem operatorów bonów szkoleniowych została podjęta z dwóch powodów. Z jednej strony oczekiwaniem kierowanym w stosunku do analizy było uwzględnienie wymiaru podregionów, z drugiej strony spodziewanym zakresem wiedzy operatorów na temat potrzeb kwalifikacyjno-kompetencyjnych realizowanych podczas wdrażania bonów na szkolenie. Projekt realizowany był przez trzech operatorów, z których każdy odpowiadał za jego wdrażanie w jednym z podregionów: białostockim, łomżyńskim, suwalskim. Zadaniem każdego operatora było kolportowanie środków finansowych na szkolenia zgodnie z zapotrzebowaniem rynku pracy w podregionie, na szkolenia nadające kwalifikacje i prowadzące do zdobycia kompetencji, których kształcenie odbywa się w systemie pozaszkolnym. Tym samym zakładano, że operatorzy posiadają wiedzę na temat konkretnych zawodów będących przedmiotem analizy i orientacyjną wiedzę na temat rozmiarów zapotrzebowania na takie zawody.

⁶⁶ Szerzej o metodzie: S. Kvale, S. Brinkmann, Interviews: Learning the Craft of Qualitative Research Interviewing, SAGE Publications, Inc., Thousand Oaks 2009; A. Fontana; J. H. Frey, The Interview: From Formal to Postmodern, SAGE Publications, Inc., Thousand Oaks 2005.

Do wywiadu zrekrutowano trzech przedstawicieli operatorów bonów szkoleniowych, jednak w dwóch przypadkach, byli to Partnerzy Projektu. W przypadku podregionu białostockiego Lider Projektu odmówił udziału w wywiadzie, udostępnił natomiast dane Partnera Projektu. W przypadku podregionu łomżyńskiego, Lider Projektu, jakim było Łomżyńskie Forum Samorządowe został rozwiązany, co spowodowało, że Partner Projektu stał się jedynym, możliwym do objęcia badaniem, podmiotem.

Żaden z operatorów nie zgłosił chęci skorzystania z możliwości przeprowadzenia wywiadów w formie diad i triad, stąd realizacja założeń w zakresie liczby uczestników wywiadów ograniczyła się do trzech respondentów. Informację o realizacji założeń w zakresie indywidualnych wywiadów pogłębionych z operatorami bonów szkoleniowych zaprezentowano w tabeli 4.

Tabela 4. Realizacja założeń w odniesieniu do indywidualnych wywiadów pogłębionych (IDI)

Operator (Lider)	Respondent	Liczba zrealizowanych wywiadów	Liczba uczestników wywiadów	Zrealizowana technika badawcza	Data wywiadu
Fundacja Forum Inicjatyw Rozwojowych w Białymstoku	Przedstawiciel partnera strategicznego projektu – Starostwa Powiatowego w Białymstoku	1	1	TDI	06.05.2024
Łomżyńskie Forum Samorządowe	Przedstawiciel partnera strategicznego projektu – Łomżyńskiej Rady Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych NOT w Łomży	1	1	Spotkanie osobiste	21.06.2024
Agencja Rozwoju Regionalnego „ARES” S.A. w Suwałkach	Przedstawiciel lidera projektu	1	1	TDI	06.06.2024

Źródło: opracowanie własne.

W każdym z przeprowadzonych wywiadów udział wzięli przedstawiciele operatorów, zajmujący stanowiska związane z zarządzaniem projektem bonowym (jeden dyrektor, jeden kierownik, jeden pracownik zajmujący się obsługą bonów).

Kolejną metodą jakościową, założoną do zastosowania na etapie konceptualizacji, były **zogniskowane wywiady grupowe**, tzw. grupy focusowe, ang. focus group

interview (FGI). Grupy fokusowe, czyli dyskusje prowadzone z grupą osób (zazwyczaj 8-12) na określony temat, moderowane przez badacza, są podobne do wywiadów grupowych, ale zazwyczaj skupiają się na bardziej wąskim temacie lub określonej grupie respondentów. Mogą być wykorzystywane do badania specyficznych aspektów zachowań, preferencji lub potrzeb klientów, użytkowników lub innych grup docelowych. Grupy fokusowe pozwalają na pogłębioną dyskusję na temat wybranych zagadnień, co prowadzi do lepszego zrozumienia motywacji i oczekiwań uczestników. Zaletą tej metody jest możliwość uzyskania bogatych danych, generowanie nowych pomysłów i spostrzeżeń, obserwowanie dynamiki grupowej. Do wad zalicza się trudność w rekrutacji odpowiedniej grupy, wpływ moderatora na przebieg dyskusji, brak możliwości dogłębnego poznania indywidualnych opinii⁶⁷.

Założono przeprowadzenie dwóch zogniskowanych wywiadów grupowych, po jednym dla każdej z badanych sekcji. Założeniem było poznanie opinii celowo dobranych przedstawicieli pracodawców, działających w branżach należących do sekcji PKD poddanych analizie, na temat potrzeb kwalifikacyjno-kompetencyjnych w reprezentowanych przez nich przedsiębiorstwach.

W trakcie prowadzenia badań na potrzeby analizy, nie napotkano problemu z rekrutacją uczestników do wywiadów w przypadku sektora edukacji. Pewien poziom niechęci do udziału w wywiadach, zaobserwowano natomiast w przypadku sektora opieki zdrowotnej i pomocy społecznej. Wspomniana niechęć, podobnie jak w poprzednich analizach, powodowana była z jednej strony koniecznością uczestnictwa w spotkaniu w określonym dniu i określonej godzinie, co często kolidowało w przypadku przedsiębiorców z obowiązkami zawodowymi. Część przedsiębiorców odmawiała udziału w badaniu bez podania przyczyn. W związku z powyższym podjęto dodatkowe kroki w kierunku realizacji założonej próby badawczej. Taką możliwość dawały jedynie indywidualne wywiady pogłębione, które przeprowadzono z wykorzystaniem techniki telefonicznej, tzw. TDI, ang. telephone in-depth interview.

Ponadto do analizy włączono **analizę ofert pracy**. Tę dodatkową metodę desk research, obejmującą analizę ofert pracy, zbieranych przez powiatowe urzędy pracy w ramach realizowanego cyklicznie badania pn. „Barometr zawodów”, zastosowano w przypadku **sektora edukacji**. Metodę tę wykorzystano również do sprawdzenia/potwierdzenia rynkowego zapotrzebowania na określone kwalifikacje i w rezultacie do wsparcia się w tworzeniu listy kwalifikacji do opisu ścieżek nabycia kwalifikacji.

Włączenie do analizy ofert pracy pozwoliło na dokonanie dodatkowej weryfikacji potrzeb kwalifikacyjnych od strony popytowej. Ułatwiło również podejmowanie

⁶⁷ Szerzej o metodzie: D. W. Stewart, P. N. Shamdasani, Focus Groups: Theory and Practice, SAGE Publications, Inc., Thousand Oaks 2015; S. Wilkinson, Focus Group Research, SAGE Publications Ltd, London 2012.

decyzji metodą ekspercką, o włączeniu danej kwalifikacji na listę kwalifikacji do opisu ścieżki kształcenia.

Barometr zawodów jest badaniem o charakterze jakościowym, realizowanym cyklicznie (corocznie) i opiera się na opinii ekspertów, którzy podczas paneli badawczych analizują sytuację w poszczególnych zawodach. Uczestnicy badania (pracownicy powiatowych urzędów pracy, prywatnych agencji zatrudnienia oraz innych instytucji zorientowanych w sytuacji na lokalnym rynku pracy), w toku dyskusji oraz posiłkując się danymi ilościowymi (o liczbach: bezrobotnych, długotrwale bezrobotnych oraz ofert pracy zgromadzonych w Centralnej Bazie Ofert Pracy (CBOP)⁶⁸ określają, czy dana grupa zawodów będzie w kolejnym roku kalendarzowym posiadała charakter nadwyżkowy, deficytowy, czy zrównoważony⁶⁹.

W przedmiotowej analizie wykorzystano bazę o ofertach pracy gromadzonych w ramach badania „Barometr zawodów”, pochodzących z CBOP. Pomimo ograniczonego wymiaru informacyjnego (od 2020 oferty pracy pochodzą zasadniczo z jednego źródła – bazy ofert pracy wpływających do powiatowych urzędów pracy, wcześniej zawierały również informację o ofertach pracy zamieszczanych w źródłach internetowych, a powszechnie wiadomym jest, że większość ofert pracy kierowanych do specjalistów, zamieszczana jest w innych źródłach), jest to jedyna, tworzona na bieżąco, dostępna publicznie baza ofert pracy, która może dać jakąkolwiek informację na temat popytu generowanego na rynku pracy, na określone zawody.

Zestawienie metod badawczych, liczebności i rozkładów prób badawczych, zrealizowanych na poziomie operacyjnym, przedstawiono w tabeli 5.

Tabela 5. Zestawienie metod, technik, liczebności i rozkładów prób badawczych, zrealizowanych w analizie

L.p.	Metoda badania jakościowego	Technika	Sekcja	Data i liczba respondentów/ rozmiar próby
1.	FGI	Spotkanie online	Edukacja	20.06.2024 1 podmiot
2.	FGI	Spotkanie online	Edukacja	25.06.2024 3 podmioty
3.	FGI	Spotkanie online	Edukacja	27.06.2024 4 podmioty

⁶⁸ Centralna Baza Ofert Pracy (CBOP) – jest wspólną bazą urzędów pracy, w której prezentowane są informacje o aktualnych ofertach pracy, propozycjach staży z urzędu i przygotowaniu dorosłych, a także ofertach pracy pracodawców krajowych, którzy poszukują pracowników z obszaru naszego kraju i tzw. rynku unijnego realizowanych przez powiatowe i wojewódzkie urzędy pracy. CPOB jest prowadzona i udostępniana przez ministra właściwego do spraw pracy, <https://www.gov.pl/web/rodzina/centralna-baza-ofert-pracy>, [dostęp: 26.06.2024].

⁶⁹ <https://barometrzwodow.pl/strona/metodologia>, [dostęp: 26.06.2024].

L.p.	Metoda badania jakościowego	Technika	Sekcja	Data i liczba respondentów/ rozmiar próby
4.	Desk research	Analiza statystyczna ofert pracy	Wszystkie sekcje PKD i zawody KZiS	Lata 2015-2022 Liczba ofert: 281704
5.	FGI	Spotkanie online	Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	20.06.2024 2 podmioty
6.	FGI	Spotkanie online	Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	25.06.2024 1 podmiot
7.	IDI	TDI	Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	01.07.2024 15.07.2024 5 podmiotów

Źródło: opracowanie własne.

Założonym efektem indywidualnych wywiadów pogłębionych oraz zogniskowanych wywiadów grupowych było opracowanie **listy zawodów (kwalifikacji/kompetencji), na które istnieje zapotrzebowanie w sektorach istotnych z punktu widzenia gospodarki województwa podlaskiego (sekcjach PKD poddanych analizie)**, a które nie są kształcone w systemie szkolnictwa branżowego. W trakcie analiz dopuszczono do opisu również jedną z formalnych ścieżek nabycia kwalifikacji, a mianowicie studia podyplomowe. Decyzja ta wynikała z faktu, iż część identyfikowanego zapotrzebowania na kwalifikacje i kompetencje dotyczyła tej formy ich nabycia.

W ramach jednej analizy założono utworzenie rankingów zawodów najczęściej poszukiwanych w danej sekcji (po 10 zawodów na sekcję; 20 zawodów na analizę obejmującą dwie sekcje). W trakcie prac badawczych odstąpiono od tworzenia rankingów na rzecz utworzenia dwóch list z 10 pożądanymi kwalifikacjami w ramach danej sekcji. Decyzja ta podyktowana została brakiem możliwości wnioskowania na poziomie pozwalającym na porównywanie rozmiarów występującego zapotrzebowania.

W kolejnej fazie analizy założono przeprowadzenie procesu identyfikacji i opisanie ścieżek nabycia kwalifikacji w zawodach, w których obserwowano zapotrzebowanie w województwie podlaskim, w analizowanych sekcjach PKD. Założenia tego etapu procesu analitycznego obejmowały zastosowanie dwóch metod jakościowych.

Główną metodą badawczą, założoną na tym etapie, był desk research przepisów prawa, literatury branżowej i stron internetowych organizacji rządowych, specjalistycznych i innych, zawierających informacje na temat ścieżki zdobycia konkretnej kwalifikacji, która znalazła się w opracowanej wcześniej liście. Założono, że wykorzystanie tej metody zostanie uzupełnione telefonicznymi wywiadami pogłębionymi (TDI), pozwalającymi na lepsze zrozumienie, wyjaśnienie w razie wątpliwości, informacji zdobytych na temat ścieżek kwalifikacji. Zakładano prowadzenie wywiadów z przedstawicielami organizacji, instytucji walidujących

i certyfikujących kwalifikacje lub posiadającymi wiedzę na temat ścieżek walidacji i certyfikacji tych kwalifikacji. Prowadzenie wskazanych wywiadów uzależniono od potrzeb wynikających ze stopnia jasności informacji pozyskanych w ramach DR. W trakcie prowadzenia analiz nie wynikła konieczność uzupełnienia DR telefonicznymi wywiadami pogłębionymi. Ścieżki 20 ścieżek kwalifikacji lub kompetencji poszukiwanych w analizowanych sektorach zostały opisane bez wsparcia TDI.

ROZDZIAŁ 3. Popyt na kwalifikacje i kompetencje w edukacji oraz opiece zdrowotnej i pomocy społecznej

3.1. Popyt na kwalifikacje i kompetencje pożądane w edukacji

Prowadzone analizy wykazały, że w zdecydowanej większości, bez względu na to, czy badana była strona popytowa rynku (potencjalni kandydaci do pracy), czy popytowa (przedsiębiorcy-pracodawcy), potrzeby kwalifikacyjno-kompetencyjne w dużym zakresie były zbieżne.

Analizy przeprowadzone z operatorami bonów na szkolenia, wykazały, że mieszkańcy regionu zainteresowani byli dofinansowaniem szkoleń pozwalających na zdobycie konkretnych kwalifikacji w drodze kształcenia pozaformalnego lub formalnego. Wymieniano konkretne nazwy kwalifikacji, ujęte w tabeli 6.

Tabela 6. Zestawienie zapotrzebowania na kwalifikacje w **sektorze edukacji** zidentyfikowanego przez przedstawicieli operatorów bonów na szkolenia

Białystok	Łomża	Suwałki
1) Kurs integracji sensorycznej I i II stopnia 2) Mentoring – kurs specjalistyczny	1) Integracja sensoryczna 2) Edukacja i wspomaganie osób ze spektrum autyzmu i z zespołem Aspergera 3) Pedagogika specjalna (oligofrenopedagogika) i wczesne wspomaganie rozwoju dziecka 4) Praca z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE) 5) Trening umiejętności społecznych 6) Pedagogika Marii Montessori 7) Kursy pedagogiczne dla instruktorów praktycznej nauki zawodu 8) Dzienny opiekun (program MRPIPS) 9) Instruktor pilotów dronów 10) Kurs zawodowy na ratownika wodnego	1) Integracja sensoryczna 2) Edukacja i wspomaganie osób ze spectrum autyzmu 3) Pedagogika specjalna (oligofrenopedagogika) 4) Coaching 5) Logopedia 6) Instruktorzy dronów

Źródło: opracowanie własne.

Wskazania poszczególnych operatorów pokrywały się ze sobą, aczkolwiek najszerszy katalog uprawnień, powiązanych z nabyciem konkretnych kwalifikacji został wymieniony przez respondenta reprezentującego podregion łomżyński. Różnice we

wskazywanych liczbach pożądanych kwalifikacji/kompetencji wynikały z dużego zróżnicowania liczby udzielonych bonów przez operatorów.

Wskazania respondentów dotyczyły z jednej strony zapotrzebowania na kursy, szkolenia, które nie nadają wprawdzie kwalifikacji w rozumieniu prawa polskiego, ale kończą się egzaminem i certyfikatem potwierdzającym ukończenie danej formy kształcenia oraz zdobyciem kompetencji wymaganych do wykonywania zadań zawodowych na danym stanowisku pracy lub certyfikatem, świadectwem zdobycia kompetencji uznanych w branży, które należy zaliczyć do kwalifikacji zgodnie z podejściem prezentowanym przez Komisję Europejską. Z drugiej strony część kwalifikacji dotyczyła kwalifikacji zdobywanych w drodze formalnej – w formie studiów podyplomowych. Z IDI przeprowadzonych z przedstawicielami operatorów bonów na szkolenie, jednoznacznie wyłoniły się potrzeba w zakresie popytu na następujące kwalifikacje:

- a) integracja sensoryczna (I i II stopnia),
- b) edukacja i wspomaganie osób ze spektrum autyzmu i z Zespołem Aspergera,
- c) pedagogika specjalna (oligofrenopedagogika) i wczesne wspomaganie rozwoju dziecka.

Z kolei, jeśli chodzi o wyniki analizy w odniesieniu do strony popytowej i objętych badaniem podmiotów funkcjonujących w sektorze **edukacji**, identyfikowano następujące zapotrzebowanie:

- a) W ujęciu generalnym zwrócono uwagę na ogromny deficyt wszelkiego rodzaju nauczycieli terapeutów, wszelkich specjalizacji, których kształcenie odbywa się w drodze formalnej. Jako przykłady podawano terapeutów **logopedów**, którzy przede wszystkim powinni posiadać skończoną logopedię, aby następnie dokończyć się w zakresie wybranej specjalizacji, zwłaszcza pożądanej **neurologopedii**.
- b) Definiowano duże zapotrzebowanie na podnoszenie kwalifikacji do pracy z dziećmi ze **spektrum autyzmu** i powiązonym z nim **Zespołem Aspergera**.
- c) Jednak podstawowe potrzeby w przypadku pracy z dziećmi z zaburzeniami, to potrzeby w zakresie kształcenia kompetencji w obszarze **integracji sensorycznej**, w zakresie **wczesnego wspomagania rozwoju** – obejmujące psychologię rozwoju dziecka do mniej więcej trzeciego, czwartego roku życia, pozwalające wcześniej wykrywać różnego rodzaju deficyty i zaburzenia u dzieci. Podkreślano więc jednocześnie deficyt pracowników ze wskazanymi kwalifikacjami. Zwłaszcza w obszarze **integracji sensorycznej** artykułowano ogromne potrzeby, ze względu na fakt, że coraz więcej dzieci wykazuje zaburzenia w zakresie pracy poszczególnych zmysłów.

Człowiek odbiera świat poprzez zmysły: dotyku, wzroku, węchu, smaku i słuchu oraz mniej znane zmysły: przedsionkowy i proprioceptywny. Dwa ostatnie, razem ze zmysłem dotyku są bazowymi systemami człowieka. Na ich podstawie dojrzewają pozostałe zmysły. Propriocepcja to inaczej czucie głębokie, pochodzące z więzadeł, mięśni, stawów i ścięgien. Dzięki propriocepcji, np. mając zamknięte oczy, potrafimy dotknąć palcem do nosa, czy precyzyjnie trafić widelcem do buzi. Zmysł przedsionkowy, zwany również zmysłem równowagi, odpowiada za czucie naszego ciała w przestrzeni (daje nam informację, gdzie znajduje się nasze ciało względem przyciągania ziemskiego, wpływa na właściwe napięcie mięśniowe, prawidłową postawę ciała, koordynację, umiejętność czytania i wiele innych). System przedsionkowy nierozzerwalnie współpracuje z systemem proprioceptywnym. Jeśli proces integracji sensorycznej przebiega bez zakłóceń – widzimy świat jako przyjazne środowisko, trafnie oceniamy towarzyszące nam sytuacje i reagujemy adekwatnie do tych sytuacji, np. czujemy, że jedzenie nieświeżo pachnie – rezygnujemy z konsumpcji. Jeżeli jednak mózg ma problem z właściwym odbiorem i przetwarzaniem zewnętrznych bodźców, przyjazny, lekki dotyk – boli, większość świata wokół bardzo intensywnie i często nieprzyjemnie pachnie a własne ciało nie chce nas słuchać⁷⁰.

- d) W przypadku szkół specjalnych wskazywano również na wysokie zapotrzebowanie na **kwalifikacje w zakresie komunikacji alternatywnej**. Jest to rodzaj komunikacji, który pozwala na skomunikowanie się z uczniem, który nie posługuje się mową, czyli nie posługuje się komunikacją werbalną. Ten rodzaj komunikacji wykorzystuje różnego rodzaju schematy, obrazki, piktogramy.
- e) Wskazywano na zapotrzebowanie na kwalifikacje z zakresu **zarządzania oświatą**, są one oparte o program ministerialny, który jest ramowym programem kursu kwalifikacyjnego, nieprzystającego niestety do obecnej rzeczywistości, ponieważ jest to program opracowany wiele lat temu. Nie został on zmodyfikowany. Założeniem tego kursu jest przygotowanie jego uczestników do sprawnego i twórczego zarządzania szkołą lub placówką oświatową oraz uzyskanie przez uczestników kwalifikacji i uprawnień niezbędnych do udziału w konkursie na stanowisko dyrektora szkoły lub placówki.

W programie tego kursu znajduje się kształcenie wielu kompetencji miękkich, czy kompetencji społecznych ukierunkowanych na prowadzenie szkoły kultury, szkoły otwartych drzwi. Istotnym elementem takiego kursu jest wyposażenie uczestników w umiejętności zarządzania zespołem nauczycielskim, ale też

⁷⁰ <https://www.centrumsi.pl/centrum/co-to-jest-integracja-sensoryczna.html>, [dostęp: 25.07.2024].

umiejętności w zakresie coaching'u, tutoring'u, mentoring'u, czy kompetencji komunikacyjnych.

Praktyka pokazuje, że w kursach z zakresu **zarządzania oświatą**, od kilku lat obserwowana jest tendencja, polegająca na tym, że w kursie uczestniczą nauczyciele, wcale nie mający zamiaru startować w konkursach na dyrektorów szkół czy przedszkoli, pomimo że jest to kurs płatny. Zakres tematyki kształconej na kursie sprawia, że taki kurs powinien skończyć każdy nauczyciel, po to, aby zrozumieć zasady pracy szkoły z innej perspektywy, nauczyć się zarządzać czasem, ludźmi, zasobami.

Jeżeli jednak chodzi o **kursy kwalifikacyjne z zarządzania oświatą**, żeby ośrodek, placówka mogła prowadzić kurs kwalifikacyjny z zarządzania oświatą, musi posiadać status ośrodka akredytowanego przez kuratora oświaty. Ponadto taki ośrodek za każdym razem musi zwracać się z wnioskiem o umożliwienie otwarcia i realizowania takiego kursu do kuratora oświaty. Dlatego kursy kwalifikacyjne z zarządzania oświatą są domeną Centrów Edukacji Nauczycieli. Ze względu na specyfikę towarzyszącą organizacji tego rodzaju kursów, odstąpiono od opisywania ścieżki zdobycia ich kwalifikacji.

- f) Jako bardzo istotną kwestię w obszarze podnoszenia kompetencji, wskazywano też **edukację włączającą**. Ze względu na otwieranie się szkół ogólnodostępnych na przyjmowanie w miarę możliwości i kształcenie wszystkich dzieci razem, niezależnie od doświadczanych przez nie trudności, zdolności i różnic, nauczyciele wymagają stałego dokształcania się w obszarze edukacji włączającej. Każdy uczeń w szkole powinien mieć stworzone warunki do osiągnięcia sukcesów na miarę swoich możliwości. W związku z czym bardzo istotną kwestią staje się obszar **edukacji włączającej**, w tej chwili obszar oceniany jako tragiczny pod względem rozmiaru deficytów umiejętności wśród nauczycieli. Deficytów umiejętności, ale też pewnych obaw, jak tę edukację włączającą w praktyce efektywnie, z korzyścią dla dziecka i w sposób bezpieczny realizować. W kontekście edukacji włączającej bardzo ważną rzeczą jest przygotowanie nauczycieli do pracy w klasie zróżnicowanej, w której pojawiają się nie tylko dzieci z opinią czy z orzeczeniem, ale również dzieci, które mają wyjątkowe zdolności, które również wymagają zdiagnozowania w celu stworzenia odpowiedniej przestrzeni do rozwoju.
- g) Zwracano szczególną uwagę na istnienie potrzeb w zakresie doskonalenia zawodowego nauczycieli w obszarze **doradztwa zawodowego**. Generalnie z doradztwem zawodowym kojarzą się wyłącznie doradcy zawodowi. Tymczasem wszyscy nauczyciele są zobowiązani do tego, aby na swoich lekcjach, bez względu na rodzaj przedmiotu, a więc obojętnie czy jest to język polski, matematyka, biologia, czy inny, wdrażać zadania z zakresu doradztwa zawodowego. Większość nauczycieli nie wie, jak to zrobić, jak podejść do tego

obowiązku. Opierają swoją wiedzę na wzajemnej obserwacji i doświadczeniach współpracowników. Podobny obowiązek występuje w przypadku wychowawców klas oraz nauczycieli prowadzących pomoc psychologiczno-pedagogiczną. Podobne zadania należą do obowiązków nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej, zobowiązanych do realizacji zajęć z poradnictwa zawodowego w ramach tzw. preorientacji zawodowej.

Nauczyciele nie są wyposażeni w kompetencje w zakresie prowadzenia zajęć z poradnictwa zawodowego, nie znają form i metod pracy w tym zakresie, gdyż w większości przypadków są nauczycielami konkretnego przedmiotu i swoją uwagę skupiają na jego nauce.

- h) Za niezwykle istotne z punktu widzenia wyzwań współczesnego społeczeństwa uznano kształtowanie kompetencji nauczycieli, pedagogów, psychologów w zakresie **profilaktyki zachowań suicydalnych** (myśli samobójczych, zamierzonych samouszkodzeń, gróźb i prób samobójczych oraz samobójstw dokonanych). Z drugiej strony to jest realny problem, który występuje i jest odnotowywany w statystykach wizyt młodzieży u psychiatrów, czy leczenia na specjalnych oddziałach. Przy okazji podkreślania przedmiotowego problemu, zwrócono również uwagę na ogrom potrzeb związanych z umiejętnościami reagowania na poszerzający się krąg również innych problemów natury psychicznej i fizycznej obserwowanych u uczniów (ciężce nastolatków, skomplikowane historie życiowe, „bagaze” negatywnych doświadczeń). Nauczyciele potrzebują wyposażenia w umiejętności rozpoznawania sytuacji, w których uczniowie sygnalizują jakieś problemy, jak i odpowiedniego reagowania na te sytuacje. Tym samym wskazano na istotność kształcenia kompetencji z **obszaru traumatologii i suicydologii**.

Wskazane zapotrzebowanie na kwalifikacje/kompetencje, ze względu na zbieżność z potrzebami artykułowanymi przez operatorów bonów szkoleniowych zakwalifikowano do opisu ścieżek nabycia kwalifikacji. Jednakże nie była to jedyna z artykułowanych potrzeb. Te najczęściej wskazywane potrzeby kwalifikacyjne uzupełniano sygnałnie potrzebami identyfikowanymi na poziomie jednostek o zbliżonym charakterze lub na poziomie potrzeb indywidualnych konkretnej jednostki. Wśród innych ze zidentyfikowanych potrzeb wskazywano na wiele istotnych kwalifikacji:

- a) Podkreślano występowanie wśród nauczycieli szkół specjalnych, zapotrzebowania na szkolenia w zakresie **komunikacji bez przemocy**, ang. non violent communication (NVC). Zwłaszcza w przypadku szkół specjalnych, aby np. dotrzeć do ucznia w spektrum, gdzie bardzo dużym obszarem do pracy jest obszar społeczny i komunikacyjny, konieczne są takie kompetencje. Coraz więcej dzieci to dzieci wycofane. Żeby dotrzeć do takiego ucznia, musi być zbudowana relacja oparta przede wszystkim na zaufaniu. Kiedy taki uczeń

czuje się bezpiecznie, zupełnie inaczej się z nim pracuje. Taki uczeń jest otwarty na to, żeby współpracować przy wszystkich swoich deficytach. Dlatego w przypadku szkół specjalnych podstawową funkcją, jaką powinny one stworzyć, jest to, aby uczeń czuł się bezpiecznie. Dopiero stworzenie poczucia bezpieczeństwa stwarza nauczycielom i terapeutom wejście z terapią i edukacją.

- b) Podkreślano istnienie potrzeb w obszarze **treningu umiejętności społecznych**, niezwykle pożądaną z punktu widzenia pracy z rodzicami dzieci cierpiących na różnego rodzaju zaburzenia.
- c) Zwrócono uwagę, że we współczesnym, przebudźcowanym świecie, istnieje duże zapotrzebowanie na terapię **EEG biofeedback**. Jest to metoda stosowana w celach treningowych, ukierunkowana na zwiększanie skuteczności działania mózgu i poprawę koncentracji. EEG Biofeedback pomaga nauczyć się kontrolowania pracy swojego mózgu. Dzięki temu można przezwyciężyć różne problemy w codziennym funkcjonowaniu. Biofeedback EEG jest szczególnie pomocny w problemach z koncentracją. Trening oparty o EEG biofeedback pomaga usprawnić koncentrację, zwiększyć kreatywność, zapanować nad emocjami, przyspieszyć myślenie, poprawić jakość snu, usprawnić pamięć, wprowadzić siebie w stan relaksu i opanować stres, usprawnić motorykę ciała. Jest również pomocny w terapii dysortografii, dysleksji, dysgrafii⁷¹.
- d) Podkreślano, że coraz większym problemem społecznym jest **afazja**, która jest zjawiskiem występowania trudności językowych, w szczególności w mówieniu oraz w rozumieniu mowy werbalnej. W neurologii występowanie afazji jest tłumaczone jako skutek uszkodzenia i/lub dysfunkcjami mózgu i definiowane jako nabyty zespół objawów w stanach patologii centralnego układu nerwowego, takich jak udary, incydenty naczyniowo-mózgowe, urazy głowy, nowotwory wewnątrzczaszkowe i stany zwyrodnieniowe. Afazja objawia się zaburzeniami ekspresji lub rozumienia mowy, ewentualnie współwystępowaniem w różnym natężeniu obu deficytów łącznie⁷².

Z występowaniem tego problemu wiąże się olbrzymie zapotrzebowanie na akcentowanych wcześniej logopedów, neurologopedów, logopedów klinicznych. Wielokrotnie podkreślano problem z dostępem do logopedów i obsadzaniem stanowisk pracy dla logopedów. Palcówki edukacyjne wskazywały na przypadki nawet rocznego nieobsadzenia stanowiska logopedy ze względu na niedostateczną podaż przedstawicieli tego zawodu.

⁷¹ M. Prończuk, G. Trybek, A. Terbalyan, J. Markowski, J. Pilch, M. Krzysztofik, M. Kostrzewa, A. Mostowik, A. Maszczyk, The Effects of EEG Biofeedback Training on Visual Reaction Time in Judo Athletes, <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10694711/>, [dostęp: 25.07.2024].

⁷² <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10694711/>, [dostęp: 25.07.2024].

- e) Odnoszono się do coraz częstszych zaburzeń słuchowych. Zakłócenia zdolności słuchowych u dzieci i dorosłych w istotny sposób przyczyniają się do problemów komunikacyjnych zarówno w postaci trudności logopedycznych, jak i niechęci do komunikowania się przez dziecko w obawie przed niezrozumieniem. Dlatego sprawne przetwarzanie sygnałów dźwiękowych, w tym częstotliwości specyficznych dla dźwięków mowy, jest niezbędne do osiągnięcia sukcesu w terapii logopedycznej oraz w tworzeniu się kompetencji językowych adekwatnych do wieku rozwojowego. Czynnikiem, który ma istotny wpływ na umiejętność kontroli własnego głosu oraz na zdolności komunikacyjne jest także lateralizacja słuchowa. Podkreślano rosnące problemy ze zdolnościami komunikacyjnymi u dzieci. Akcentowano duże zapotrzebowanie na kompetencje w zakresie pracy metodą **treningu słuchowego Tomatisa**, która to metoda wykorzystuje materiał dźwiękowy. Pozwala tak dobierać materiał dźwiękowy by uwrażliwiać ucho na dźwięki mowy i kształtować prawidłową lateralizację słuchową, ale też dzięki zastosowaniu fazy aktywnej-pracy z głosem i mikrofonem, w istotny sposób wspiera pokonywanie trudności logopedycznych i przede wszystkim zachęca do mówienia⁷³.
- f) Podkreślano, że szkoły specjalne wykorzystują w terapii również sport. Uczniowie takich szkół biorą udział w olimpiadach sportowych już na poziomie kraju i za granicą, np. w olimpiadach paraolimpijskich. Zwracano uwagę, na finansowanie potrzeb w zakresie **szkoleń trenerskich i sędziowskich nauczycielom w-f**. Podkreślono, że tego rodzaju potrzeb nie należy zawęzać do szkół o charakterze specjalnym.
- g) Kolejnym ważnym z punktu widzenia badanych, aspektem podnoszenia kwalifikacji nauczycieli w szkołach stanie się prawdopodobnie edukacja zdrowotna. Jej wprowadzenie zapowiadano najpierw od 1 września 2025, a następnie od 2026 roku. **Edukacja zdrowotna** ma zastąpić Wychowanie do Życia w Rodzinie (WDŻ). Nowy przedmiot poświęcony będzie kwestiom zdrowia psychicznego, fizycznego, seksualnego, profilaktyce i problemom uzależnień. Nie wiadomo jeszcze, czy nowy przedmiot będzie obowiązkowy, ale ma się pojawić w klasach IV-VIII szkół podstawowych i w klasach I-II szkół średnich. Ponieważ obecnie etap prac nad projektem zmian należy uznać za zapowiedzi, trudno wskazywać jednoznacznie na konieczność przygotowania nauczycieli do wdrażania nowych programów nauczania związanych z przedmiotem. Należy jednak mieć na uwadze, że wejście przedmiotu do szkół będzie równoznaczne z pojawieniem się zapotrzebowania na nowe kwalifikacje, które najprawdopodobniej można będzie zdobyć w drodze kształcenia podyplomowego. W trakcie prowadzonych analiz

⁷³ A. Chilman, Metody pracy terapeutycznej z pacjentami z afazją, „Pedagogical Contexts”, 2022, No. 2(19), s. 34.

wskazywano, że w tak zwanym międzyczasie można wprowadzić pośrednie formy doskonalenia.

- h) Zwrócono również uwagę na potrzeby wynikające z funkcjonowania w programach kształcenia innego przedmiotu, jakim jest **edukacja dla bezpieczeństwa**. Jest to przedmiot realizowany w szkole podstawowej i ponadpodstawowej, zawierający w treści kształcenia określone działy tematyczne. Jednym z tych działów jest szkolenie strzeleckie (dotyczy programu nauczania w szkole średniej), do którego realizacji nauczyciele nie są dostatecznie przygotowani, a programy ministerialne w tym zakresie, obejmujące m.in. kształcenie umiejętności strzeleckich nauczycieli przedmiotu są niewystarczające. Podkreślono konieczność wspierania nauczycieli w podnoszeniu kompetencji związanych właśnie z obronnością i użyciem broni, czyli po prostu strzelaniem. Nauczyciel żeby uczyć, musi posiadać taką kompetencję, musi umieć obsługiwać broń, musi umieć strzelać na poziomie pozwalającym „uczyć” w pełnym tego słowa znaczeniu. Nie może wykazać się niskimi kompetencjami w obliczu spotkania z uczniem i tarczą. Tymczasem nauczyciele zgłaszają deficyt kompetencji w tym zakresie.
- i) Wskazano również, że w szkolnictwie branżowym, od nauczycieli wymaga się tak zwanych **szkoleń branżowych**. Czegoś w rodzaju staży zawodowych u pracodawcy. Podkreślano kłopoty szkół w organizacji i przyjmowaniu nauczycieli na te obowiązkowe staże. Zwrócono uwagę, że może warto zaplanować takie szkolenia branżowe dla nauczycieli w porozumieniu z pracodawcami, w zakresie potrzeb środowiska edukacyjnego, czyli konkretnych branż, w których uczniowie są kształceni w poszczególnych szkołach.

W przedmiotowym obszarze wskazano na problemy na linii nauczyciel (pracodawca) i uczeń (nauczyciel praktycznej nauki zawodu). Nauczyciele praktycy, którzy wzięli udział w badaniach i korzystali ze szkoleń branżowych, zwracali uwagę na trudności w przejściu takich szkoleń, wynikające z postaw pracodawców. Pracodawcy są zwykle przekonani, że nauczyciel podchodzi do szkolenia formalnie i tak na prawdę oczekuje jedynie formalnego potwierdzenia odbycia szkolenia, bez chęci faktycznego udziału w szkoleniu. Wyrażają opinie o dyskomforcie w sytuacji, w której mają „przyuczać” nauczyciela i obawiają się bycia ocenianym przez szkolonego nauczyciela. Wskazywano więc na konieczność nawiązywania współpracy z takimi podmiotami gospodarczymi, które nie będą wykazywały problemów w relacjach w opisywanej płaszczyźnie.

Dużym problemem w tym przypadku jest również fakt, że najczęściej szkolenia branżowe odbywają się na zasadzie partnerskiego porozumienia pomiędzy szkołą a podmiotem gospodarczym. W takiej sytuacji pracodawca

przyjmujący nauczyciela na szkolenie branżowe nie otrzymuje wynagrodzenia ani z tytułu wykształcenia „ucznia”, ani z tytułu pełnienia funkcji nauczyciela.

To powoduje, że pracodawca woli podpisać wymagane dokumenty i nie zajmować się w ogóle „uczniem”. I tak w rzeczywistości wygląda praktyka w zakresie szkoleń branżowych. Nauczycielom zależy jedynie na pozyskaniu pisemnego poświadczenia odbycia szkolenia, a nie na faktycznym udziale w szkoleniu. Dostają więc podpisane zaświadczenia i faktycznie nie uczestniczą w procesie szkoleniowym, nie widzą więc, jak dane czynności zawodowe odbywają się od strony praktycznej.

Głębsza analiza problemu wskazała, iż nałożenie na szkoły branżowe przedmiotowego obowiązku, nie idzie w parze z zapewnieniem finansowania jego realizacji. Koszty **szkoleń branżowych** mogą być finansowane:

- przez przedsiębiorców lub osoby prowadzące gospodarstwa rolne, przyjmujących nauczycieli na szkolenie, lub
- ze środków Krajowego Funduszu Szkoleniowego na zasadach dotyczących kursów, lub
- ze środków wyodrębnionych w budżetach organów prowadzących szkoły na dofinansowanie doskonalenia zawodowego nauczycieli, z uwzględnieniem szkoleń branżowych, lub
- ze środków pochodzących z programów edukacyjnych Unii Europejskiej – np. Program Erasmus+⁷⁴.

- j) Uwypuklano również pomysły na potrzeby w zakresie wprowadzania innowacyjnych form pracy z uczniem:
- a. Wskazywano na potrzebę wzmocnienia kompetencji nauczycieli w zakresie **tutoringu edukacyjnego**. Wskazywano na istnienie studiów podyplomowych kształcących tego rodzaju kwalifikacje i podkreślano zasadność umożliwienia uczestnictwa nauczycieli w krótszych formach – szkoleniowych, przygotowujących do pracy z uczniem metodą tutoring’u (edukacja upodmiotowiona).
 - b. Podkreślano wartość, jaką wniosłaby do pracy nauczycieli **superwizja**. **Superwizja** mogłaby wzmocnić pracę nauczyciela w różnych aspektach, zarówno psychologicznym, organizacyjnym i metodycznym. Po to, aby nauczyciel miał świadomość, czy dobrze postępuje z uczniem, że może w swojej pracy coś poprawić. Za wartościowe uznano wprowadzenie takiej praktyki i przygotowanie **superwizorów** do pracy z nauczycielami.

⁷⁴ <https://www.gov.pl/web/edukacja/szkolenia-branzowe-dla-nauczycieli-zawodu>, [dostęp: 25.07.2024].

Wskazywano, że najlepiej nauczyciel się uczy obserwując zajęcia innego nauczyciela i prowadząc sam zajęcia w obecności innych nauczycieli. Podkreślono jednak, że zmuszenie nauczycieli do prowadzenia zajęć w obecności kolegów może okazać się trudne, gdyż wiąże się z pewnym rodzajem przymusu. Obecnie, realizowane są różnego rodzaju programy, jak „Aktywna tablica”, czy „Laboratoria przyszłości”, gdzie wpisanie się szkoły w program od razu warunkuje konieczność przeprowadzenia określonej liczby zajęć otwartych i nauczyciele szkoły przystępującej do programu prowadzą takie zajęcia.

Ostatecznie jednak respondenci wysunęli wniosek, że podobną rolę w sumie pełnią także **nauczyciele konsultanci** czy **doradcy metodyczni**, którzy też obserwują zajęcia i od strony metodycznej, dają jakieś wskazówki i informacje zwrotne po przeprowadzeniu lekcji. **Konsultant** jest to zazwyczaj nauczyciel jakiegoś przedmiotu lub posiadający uprawnienia do prowadzenia zajęć psychologiczno-pedagogicznych, który musi również posiadać kompetencje do pracy z dorosłymi. Taka osoba powinna znać się na przedmiocie (zagadnieniach), które są przedmiotem konsultacji. Konsultanci zwykle nie pracują w szkołach, a w ośrodkach doskonalenia nauczycieli.

Odnawia się również idea **doradztwa metodycznego**. Nauczyciel doradca metodyczny to jest ktoś, kto pracuje w szkole lub publicznej placówce doskonalenia nauczycieli (łącznie może pracować na 1,5 etatu). Doradca metodyczny ma obowiązek prowadzenia zajęć otwartych, warsztatów szkoleń, czyli inaczej pokazywania swego warsztatu pracy innym nauczycielom.

Doradcy metodyczni i **konsultanci** doskonale sobie zdają sprawę, że praca z nauczycielami jest pracą niezwykle trudną. Nie ma zbyt wielu chętnych osób do wykonywania zadań zawodowych doradcy lub konsultanta.

Jeżeli chodzi o zatrudnianie nauczycieli **konsultantów** czy **doradców metodycznych**, wymaga się od nich nie kwalifikacji, ale kompetencji edukatorskich, czyli kompetencji do pracy z dorosłymi. Nie ma żadnego prawnego wymogu, potwierdzenia ich posiadania.

Także w przypadku edukacji, podobnie jak to miało miejsce w odniesieniu do innych analizowanych sektorów, artykułowano duże zapotrzebowanie na różnego rodzaju kompetencje o charakterze miękkim. Należy jednak podkreślić, że w **sektorze edukacji**, ze względu na fakt, że mamy do czynienia z sytuacją istotnego oddziaływania edukacyjno-wychowawczego pracowników sektora na inne osoby, potrzeby kształtowania kompetencji miękkich nabierają szczególnego znaczenia.

Odnosząc się do zidentyfikowanych potrzeb w zakresie kształtowania kompetencji miękkich, zaznaczano, że w przypadku wszelkiego rodzaju szkół i funkcjonujących w nich gremiów, takich jak: rady rodziców, nauczyciele, występuje konieczność prowadzenia szkoleń z **zachowań trudnych**. Tego rodzaju szkolenia uwzględniają szeroki zakres zaburzeń rozwojowych, występujących wśród dzieci uczących się we

wszystkich rodzajach szkół. Pozwalają na zwiększenie efektywności pracy z dzieckiem z problemami. Pozwalają na zrozumienie funkcjonowania mechanizmów zachowań trudnych. Uczestnicy mogą dowiedzieć się o tym, jak funkcjonuje osoba na przykład w spektrum autyzmu, czy w ADHD. Jakie procesy się dzieją u niej w mózgu, jak odbiera bodźce z zewnątrz? Ta podstawowa wiedza pozwala w odpowiedni sposób reagować na określone zachowania, żeby ostatecznie osiągnąć też swój cel, w postaci np. uzyskania skupienia ucznia na lekcji, spokojnego zachowywania się, nieprzeszkadzania w zajęciach.

Zwracano również uwagę na konieczność kształtowania wśród nauczycieli **kompetencji do pracy zespołowej**. Podkreślano, że w przypadku nauczycieli tego rodzaju praca stwarza wiele trudności. Ważne jest, aby osoby, które pracują z dziećmi, otrzymywały stałe wsparcie we wzmacnianiu posiadanych **kompetencji społecznych**, przede wszystkim w zakresie **komunikacji interpersonalnej**. Identyfikowano konieczność posiadania przez nauczycieli kompetencji dobrej komunikacji, która jest niezbędna w pracy z dziećmi, ale też z rodzicami. Wskazywano, że praca z rodzicami jest coraz cięższą pracą, rodzice przysparzają więcej trudności niż dzieci. Z zapotrzebowaniem kształtowanie kompetencji w zakresie komunikacji bez przemocy, ściśle wiążą się również potrzeby w zakresie **treningu kontroli złości**, czy **radzenia sobie z własnymi emocjami**. Uwypuklano konieczność posiadania przez nauczycieli kompetencji **rozpoznawania i nazywania emocji**, sposobów **radzenia sobie z emocjami innych osób** oraz **radzenia sobie z osobą trudną**.

Podkreślano konieczność kształcenia u pracowników sektora edukacji kompetencji w zakresie **popudzania u uczniów innowacyjności i kreatywności**. Zwracano uwagę, że praca w szkole kształtuje dzieci w kierunku testowania, egzaminów ósmoklasisty, egzaminów maturalnych. Dzieci uczone są wpisania się w schemat pytań i odpowiedzi, a nie rozwiązywania problemów i szukania alternatywnych rozwiązań. Nauczycielom brakuje umiejętności wychodzenia z inicjatywą, zaangażowaniem. Kreatywność, czy w ogóle skłonność do podejmowania jakichkolwiek działań jest w obecnym pokoleniu dzieci siedzących, biernych, komputerowych, bardzo niska. Takie dzieci ukierunkowane są na pracę odtwórczą, a nie twórczą. Podobnie jest z nauczycielami, zarówno młodymi, jak i starszymi, którzy również preferują takie metody pracy, często ze względu na specyfikę pracy nauczyciela.

Podobnie jak w przypadku pozostałych z analizowanych sektorów, także w edukacji odstąpiono od próby tworzenia rankingów. Metodą oceny eksperckiej, stworzono listę kwalifikacji i kompetencji pożądaných w branży dla których pozycje od 1 do 10 nie oznaczają miejsca w rankingu. W procesie oceny wzięto pod uwagę oferty pracy pojawiające się na rynku, a kierowane do nauczycieli i kadry pedagogicznej szkół. Obserwowany jest ogólnie wysoki popyt na pracowników merytorycznych sektora edukacji, w tym szkół i placówek kształcenia dzieci z niepełnosprawnością. Istnienie

tego popytu można rozpatrywać w kategorii sytuacji, której występowanie generuje również popyt na kwalifikacje zidentyfikowane w trakcie analizy. Klasyfikacja zawodów i specjalności jest klasyfikacją jednostek (zawód/specjalność) o szerszym znaczeniu pojęciowym niż kwalifikacja, która może stanowić wobec zawodu określony, dodatkowy zestaw kompetencji (potwierdzonych efektami kształcenia) niezbędnych do prawidłowej realizacji zadań zawodowych.

Tabela 7. Popyt na specjalistów w obszarze edukacji w województwie podlaskim, w latach 2015-2022 (liczba ofert pracy w roku)

Kod zawodu zgodny z KZiS	Nazwa zawodu/specjalności	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
235909	Nauczyciel specjalista terapii pedagogicznej	0	0	2	4	1	0	0	1
233001	Nauczyciel przedmiotu w szkole ponadpodstawowej	94	57	105	160	148	74	58	41
233090	Pozostali nauczyciele szkół ponadpodstawowych (z wyjątkiem nauczycieli kształcenia zawodowego)	0	5	3	0	2	0	0	1
234101	Nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej	21	14	19	13	14	2	1	23
234102	Nauczyciel przedmiotu w szkole podstawowej	35	28	41	48	35	23	28	26
234190	Pozostali nauczyciele szkół podstawowych	15	12	23	24	20	13	13	16
234201	Nauczyciel przedszkola	86	106	110	101	111	49	73	87
234202	Nauczyciel innych form wychowania przedszkolnego	3	1	1	4	0	0	0	0
234290	Pozostali specjaliści do spraw wychowania małego dziecka	0	2	0	1	2	0	3	0
235102	Ewaluator programów edukacji	0	0	0	0	0	0	0	0
235201	Nauczyciel niesłyszących i słabosłyszących (surdopedagog)	0	1	3	3	5	0	1	0
235202	Nauczyciel niedostosowanych społecznie (pedagog resocjalizacji, socjoterapeuta)	0	1	1	2	0	0	0	0
235203	Nauczyciel niewidomych i słabowidzących (tyflop pedagog)	1	1	1	3	4	3	0	1

Kod zawodu zgodny z KZiS	Nazwa zawodu/ specjalności	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
235204	Nauczyciel przewlekle chorych oraz osób z niepełnosprawnością ruchową	0	0	0	1	1	2	0	0
235205	Nauczyciel osób z niepełnosprawnością intelektualną (oligofrenopedagog)	9	5	2	7	5	13	7	12

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy ofert pracy pochodzącej z badania pn. Barometr Zawodów (n= 281704).

Biorąc pod uwagę wskazania respondentów w zakresie konkretnych potrzeb i częstotliwość pojawiających się wskazań, po dokonaniu dodatkowej analizy ofert pracy, metodą ekspercką do opisu ścieżek nabycia kwalifikacji wyznaczono:

- a) kwalifikacje logopedy,
- b) kwalifikacje neurologopedy,
- c) kwalifikacje w zakresie pedagogiki specjalnej (oligofrenopedagogiki),
- d) kwalifikacje do prowadzenia edukacji i wspomaganie osób ze spectrum autyzmu i z Zespołem Aspergera,
- e) kwalifikacje do wczesnego wspomaganie rozwoju,
- f) kwalifikacje do prowadzenia integracji sensorycznej,
- g) kwalifikacje do realizacji edukacji włączającej,
- h) kwalifikacje do prowadzenia komunikacji wspomagającej i alternatywnej,
- i) kwalifikacje w zakresie profilaktyki zachowań suicydalnych,
- j) kwalifikacje do prowadzenia doradztwa zawodowego.

3.2. Popyt na kwalifikacje i kompetencje pożądane w opiece zdrowotnej i pomocy społecznej

Podobną sytuację obserwowano obszarze opieki zdrowotnej i pomocy społecznej. Bez względu na to, czy badana była strona podaźowa rynku (potencjalni kandydaci do pracy) czy popytowa (przedsiębiorcy-pracodawcy), potrzeby kwalifikacyjno-kompetencyjne w dużym zakresie były zbieżne.

Analizy przeprowadzone z operatorami bonów na szkolenia, wykazały, że mieszkańcy regionu zainteresowani byli dofinansowaniem szkoleń pozwalających na zdobycie konkretnych kwalifikacji w drodze kształcenia pozaformalnego lub formalnego. Wymieniano konkretne nazwy kwalifikacji, wyspecyfikowane w tabeli 8.

Tabela 8. Zestawienie zapotrzebowania na kwalifikacje w **sektorze opieki zdrowotnej i pomocy społecznej** identyfikowanego przez przedstawicieli operatorów bonów na szkolenia

Białystok	Łomża	Suwałki
1) Terapia trzewna dla fizjoterapeutów + Radiologia dla fizjoterapeutów 2) MTG, TMS + plastrowanie dynamiczne 3) Terapia manualna 4) Trening medyczny w fizjoterapii 5) Masaż tkanek głębokich i rozluźnianie mięśniowo-powięziowe z anatomią palpacyjną 6) Pinoterapia 7) Kobido i kinesiotaping 8) Implantowanie nici PDO, P(LA/CL) 9) Kurs podologiczny 10) Neurodynamika w praktyce klinicznej fizjoterapeuty 11) Suche igłowanie – medyczna akupunktura 12) Stawy skroniowo-żuchwowe – diagnostyka i terapia 13) Taping elastyczny w dysfunkcjach narządu ruchu 14) Terapia Wisceralna 15) Staw kolanowy – rehabilitacja i postępowanie kliniczne w dysfunkcjach, urazach i po zabiegach operacyjnych 16) DTMethod® Foundation	1) Asystent rodziny 2) Fizjoterapeuta (kurs specjalistyczny holistyczna terapia technikami osteopatycznymi i strukturalnymi) 3) Opiekun osoby starszej 4) Opiekun osoby niepełnosprawnej 5) Psychodietetyka 6) Medycyna estetyczna (botox)	1) Ratownictwo i pierwsza pomoc 2) Studia podyplomowe dla fizjoterapeutów, podnoszące ich specjalistyczne kwalifikacje 3) Medycyny estetyczna (mezoterapia mikroigłowa, botoks)

Źródło: opracowanie własne.

Wskazania poszczególnych operatorów w przypadku tego sektora nieco różniły się między sobą. W **podregionie białostockim** potrzeby wyraźnie ogniskowały się na medycynie estetycznej i szkoleniach dla fizjoterapeutów. W **podregionie**

łomżyńskim zaznaczyły się potrzeby w zakresie zawodów opiekuńczych i asysty rodzinnej.

W **podregionie suwalskim** wyraźnie uwypukliło się zapotrzebowanie na kwalifikacje w zakresie ratownictwa medycznego i pierwszej pomocy.

Wskazania respondentów dotyczyły z jednej strony zapotrzebowania na kursy, szkolenia, które nie nadają wprawdzie kwalifikacji w rozumieniu prawa polskiego, ale kończą się egzaminem i certyfikatem potwierdzającym ukończenie danej formy kształcenia oraz zdobyciem kompetencji wymaganych do wykonywania zadań zawodowych na danym stanowisku pracy lub certyfikatem, świadectwem zdobycia kompetencji uznanych w branży, które należy zaliczyć do kwalifikacji zgodnie z podejściem prezentowanym przez Komisję Europejską. Z drugiej strony, część kwalifikacji dotyczyła kwalifikacji zdobywanych w drodze formalnej – w formie studiów podyplomowych.

Odnosząc się do wyników badania strony popytowej, respondenci wskazywali na występowanie zapotrzebowania na następujące kwalifikacje:

- a) asystent rodziny,
- b) opiekun osoby starszej,
- c) opiekun osoby z niepełnosprawnością,
- d) pracownik socjalny,
- e) opiekunka środowiskowa,
- f) opiekun w domu pomocy społecznej,
- g) fizjoterapeuta (kurs specjalistyczny holistyczna terapia technikami osteopatycznymi i strukturalnymi),
- h) pracownik pieczy zastępczej,
- i) psychodietetyka,
- j) medycyna estetyczna (botox),
- k) koordynator opieki otwartej (opieka ambulatoryjna),
- l) opiekun medyczny,
- m) kurs kwalifikacyjny pierwszej pomocy (KPP),
- n) kursy dla dyspozytorów medycznych,
- o) kursy doskonalące dla ratowników medycznych, np. porodu nagłego z Zespołem Ratownictwa Medycznego (ZRM), EKG – Elektroterapia w ZRM, postępowania z pacjentem w hipotermii w ZRM, postępowania w stanach nagłego zagrożenia życia u dzieci w ZRM, postępowania w stanach nagłego zagrożenia życia u dorosłych w ZRM, systemu ratownictwa medycznego w Polsce, zawodu ratownika medycznego w systemie i poza nim (ustawa o zawodzie ratownika medycznego), błędów w sztuce wykonywania MCR, sporządzania dokumentacji medycznej).

Także w tym przypadku, respondenci podkreślali zapotrzebowanie na kompetencje o charakterze miękkim. Do najczęściej wymienianych należały:

- a) praca zespołowa,
- b) komunikacja w zespole,
- c) postępowanie w sytuacji kryzysowej,
- d) wypalenie zawodowe.

Na podstawie przeprowadzonych analiz opracowano wykaz 10 kwalifikacji najbardziej istotnych z punktu widzenia przedsiębiorców, dla których opracowano ścieżki nabycia kwalifikacji:

- a) asystent rodziny,
- b) pracownik socjalny,
- c) opiekun osoby niepełnosprawnej,
- d) opiekun medyczny,
- e) fizjoterapeuta (kurs specjalistyczny holistyczna terapia technikami osteopatycznymi i strukturalnymi),
- f) kwalifikowana pierwsza pomoc KPP,
- g) opiekun osoby starszej,
- h) dyspozytor medyczny,
- i) opiekun w domu opieki społecznej,
- j) opiekunka środowiskowa.

3.3. Ścieżki nabycia kwalifikacji i kompetencji pożądanых w edukacji

Zgodnie z wynikami przeprowadzonych badań jakościowych, opracowano 10 ścieżek zdobycia kwalifikacji w zawodach pożądanых przez podlaskich pracodawców, aktywnych w sferze edukacji.

Tabela 9. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji logopedy

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	Nazwa kwalifikacji	Nauczyciel logopeda
2.	Odpowiednik kwalifikacji w KZiS⁷⁵	Logopeda (kod zawodu: 229402) Nauczyciel logopeda (kod zawodu: 235906)
3.	Typ kwalifikacji	Nadawane w systemie oświaty.
4.	Rodzaj kwalifikacji	Uregulowane.
5.	Charakterystyka kwalifikacji	Logopeda jest osobą, która prowadzi badania i działania praktyczne w zakresie ogólnej diagnozy stanu rozwoju mowy, i ogólnej terapii zaburzeń komunikacji człowieka na różnych etapach rozwoju, i w różnych sferach aktywności: edukacyjnej, społecznej

⁷⁵ Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, Dz. U. poz. 228.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		<p>i zawodowej. Do zadań wykonywanych przez logopedę możemy zaliczyć:</p> <ul style="list-style-type: none"> – przeprowadzanie badań logopedycznych z wykorzystaniem różnych narzędzi badawczych w celu ustalenia stanu rozwoju mowy i zaburzeń w komunikowaniu, – ocenianie i interpretowanie wyników badań oraz formułowanie wskazań logopedycznych, – ustalanie logopedycznego postępowania korekcyjno-terapeutycznego, – ocenę, diagnozę i terapię logopedyczną dzieci, młodzieży i dorosłych, – opracowywanie, adaptowanie oraz weryfikowanie narzędzi badawczych do diagnozy i terapii logopedycznej, – prowadzenie pracy profilaktycznej i terapeutycznej w celu likwidowania lub zmniejszania zaburzeń mowy i zaburzeń komunikacji językowej, – prowadzenie pracy profilaktycznej i terapeutycznej w zakresie czytania i pisania, – komunikowanie się z rodzicami i opiekunami dzieci, młodzieży oraz dorosłych objętych opieką logopedyczną⁷⁶.
6.	Forma nabycia kwalifikacji	Zgodnie z przepisami prawa regulującymi nabycie kwalifikacji wymaganych od nauczyciela logopedy.
7.	Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	<p>Teoretycznie do pracy w zawodzie logopedy nie jest wymagane formalne wykształcenie. Rynek wymaga jednak potwierdzenia posiadania kwalifikacji w zawodzie logopedy, co oznacza, że pomimo braku wymagań w tym zakresie, pracodawcy żądają od kandydatów do pracy posiadanie kompetencji logopedycznych. Natomiast, jeśli logopeda chce pracować w placówce oświatowej, powinien posiadać kwalifikacje do zajmowania stanowiska nauczyciela logopedy. Dotyczy to takich placówek oświatowych jak: przedszkola i przedszkola specjalne, szkoły podstawowe i szkoły podstawowe specjalne, szkoły ponadpodstawowe, ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze i socjoterapeutyczne, zakłady poprawcze, schroniska dla nieletnich. W takich przypadkach od nauczyciela wymagane jest posiadanie</p>

⁷⁶https://www.zawodyregulowane.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=561&Itemid=722, [dostęp: 01.08.2024].

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		<p>przygotowania pedagogicznego oraz odpowiedniego wykształcenia logopedycznego:</p> <p>a) ukończenia odpowiednich studiów wyższych w obszarze logopedii (w przypadku pracy z osobami z niepełnosprawnością, odpowiednich studiów wyższych uprawniających do pracy w charakterze logopedy w szkołach i placówkach dla dzieci z niepełnosprawnością)⁷⁷,</p> <p>b) lub ukończenia innych studiów wyższych niż w obszarze logopedii oraz ukończenia studiów podyplomowych w zakresie logopedii⁷⁸.</p> <p>Przez przygotowanie pedagogiczne należy przy tym rozumieć przygotowanie pedagogiczne uzyskane na zasadach określonych przepisami w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli⁷⁹.</p>
8.	Instytucja walidująca	<p>a) Uczelnia wyższa prowadząca kształcenie wymagane przepisami w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli (czyli uczelnia prowadząca studia pierwszego lub drugiego stopnia w zakresie logopedii)⁸⁰,</p> <p>b) Uczelnia wyższa prowadząca studia podyplomowe w zakresie logopedii.</p>
9.	Instytucja certyfikująca	<p>a) Uczelnia wyższa prowadząca kształcenie wymagane przepisami w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli (czyli uczelnia prowadząca studia pierwszego lub drugiego stopnia w zakresie logopedii)⁸¹,</p> <p>b) Uczelnia wyższa prowadząca studia podyplomowe w zakresie logopedii.</p>
10.	Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	<p>Logopeda: Świadectwo ukończenia studiów wyższych lub świadectwo ukończenia studiów podyplomowych.</p>

Źródło: opracowanie własne.

⁷⁷ § 30 pkt 1-6a) rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 14 września 2023 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, Dz. U. z 2023 poz. 2102.

⁷⁸ § 30 pkt 6b) rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 14 września 2023 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, op. cit.

⁷⁹ § 2 pkt 5) rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 14 września 2023 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, op. cit.

⁸⁰ § 30 pkt 1-6a) rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 14 września 2023 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, op. cit.

⁸¹ Tamże.

Tabela 10. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji neurologopedy

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	Nazwa kwalifikacji	Neurologopeda
2.	Odpowiednik kwalifikacji w KZiS⁸²	Logopeda (kod zawodu: 229402) Nauczyciel logopeda (kod zawodu: 235906)
3.	Typ kwalifikacji	Nadawane poza system oświaty.
4.	Rodzaj kwalifikacji	Uregulowane.
5.	Charakterystyka kwalifikacji	Neurologopedia jest jedną z specjalizacji logopedii, zajmującą się diagnozą i terapią różnych zaburzeń mowy obejmujących przypadki: <ul style="list-style-type: none">– osób, u których doszło do uszkodzenia ośrodkowego układu nerwowego, na skutek czego występują problemy z mową i wysławianiem się (zwykle u osób dorosłych uszkodzenie jest spowodowane wypadkiem lub chorobą współistniejącą),– chorymi z problemami ze spożywaniem posiłków – z żuciem i połykaniem, uwarunkowanymi problemami o podłożu neurologicznym⁸³.
6.	Forma nabycia kwalifikacji	Zgodnie z przepisami prawa regulującymi nabycie kwalifikacji wymaganych od nauczyciela logopedy.
7.	Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	a) Ukończenie jednostopniowego szkolenia specjalizacyjnego w dziedzinie neurologopedii prowadzonego na podstawie programu szkolenia specjalizacyjnego w dziedzinie neurologopedii lub uzyskanie uznania dotychczasowego dorobku naukowego lub zawodowego za równoważny ze zrealizowaniem programu szkolenia specjalizacyjnego w dziedzinie neurologopedii. Program szkolenia specjalizacyjnego opracowuje zespół ekspertów powoływany przez dyrektora Centrum Medycznego Kształcenia Podyplomowego (CMKP), a zatwierdza minister właściwy do spraw zdrowia ⁸⁴ .

⁸² Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.

⁸³ <https://www.medistore.com.pl/p/neurologopeda>, [dostęp: 01.08.2024].

⁸⁴ Art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 24 lutego 2017 r. o uzyskiwaniu tytułu specjalisty w dziedzinach mających zastosowanie w ochronie zdrowia, t. j. Dz. U. z 2023 r. poz. 506.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		<p>Szkolenie specjalizacyjne w danej dziedzinie ochrony zdrowia może być prowadzone przez podmiot, który został wpisany na listę jednostek posiadających akredytację. Listę jednostek posiadających akredytację prowadzi dyrektor CMKP za pomocą Systemu Monitorowania Kształcenia Pracowników Medycznych (SMK)⁸⁵.</p> <p>Jednostki szkolące przekazują do wojewody, za pomocą SMK, informacje o wolnych miejscach szkoleniowych na szkolenie specjalizacyjne w poszczególnych dziedzinach ochrony zdrowia co najmniej na 2 miesiące przed terminem postępowania kwalifikacyjnego. Na podstawie przekazanych informacji, wojewoda ustala i zamieszcza w SMK, co najmniej na miesiąc przed terminem postępowania kwalifikacyjnego, informację o liczbie wolnych miejsc szkoleniowych w poszczególnych jednostkach szkolących na dane postępowanie kwalifikacyjne⁸⁶.</p> <p>Osoba ubiegająca się o odbywanie szkolenia specjalizacyjnego składa, za pomocą SMK do województwa właściwego ze względu na obszar województwa, na terenie którego zamierza odbywać szkolenie specjalizacyjne, wniosek o rozpoczęcie tego szkolenia⁸⁷.</p> <p>W celu zakwalifikowania osoby ubiegającej się o odbywanie szkolenia specjalizacyjnego w danej dziedzinie ochrony zdrowia do odbywania tego szkolenia wojewoda przeprowadza postępowanie kwalifikacyjne. Postępowanie kwalifikacyjne przeprowadza się dwa razy w roku: w terminie od 16 grudnia do 15 stycznia oraz w terminie od 1 czerwca do 30 czerwca⁸⁸.</p>

⁸⁵ W przypadku kształcenia podyplomowego pracowników w danej dziedzinie ochrony zdrowia, właściwym jest system dziedzinowy: <https://smk2.ezdrowie.gov.pl/login>. Więcej o SMK: <https://www.oipip.torun.pl/sim/>, [dostęp: 01.08.2024].

⁸⁶ Art. 7 ustawy z dnia 24 lutego 2017 r. o uzyskiwaniu tytułu specjalisty w dziedzinach mających zastosowanie w ochronie zdrowia, op. cit.

⁸⁷ Art. 11 ustawy z dnia 24 lutego 2017 r. o uzyskiwaniu tytułu specjalisty w dziedzinach mających zastosowanie w ochronie zdrowia, op. cit.

⁸⁸ Tamże.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		<p>Wojewoda potwierdza ukończenie szkolenia specjalizacyjnego⁸⁹.</p> <p>b) Zdanie Państwowego Egzaminu Specjalizacyjnego w dziedzinie ochrony zdrowia (PESoz), w tym przypadku neurologopedii⁹⁰.</p> <p>Osoba, która uzyskała potwierdzenie ukończenia szkolenia specjalizacyjnego, składa, za pomocą SMK, do dyrektora Centrum Egzaminów Medycznych (CEM), wniosek o przystąpienie do PESoz⁹¹.</p> <p>PESoz jest organizowany przez CEM⁹².</p> <p>PESoz przeprowadza Państwowa Komisja Egzaminacyjna (PKE) powołana przez dyrektora CEM⁹³. Dyrektor CEM przekazuje wyniki PESoz, za pomocą SMK, wojewodom, dyrektorowi CMKP oraz jednostkom szkolącym⁹⁴.</p>
8.	Instytucja walidująca	Centrum Egzaminów Medycznych (CEM).
9.	Instytucja certyfikująca	Dyrektor Centrum Egzaminów Medycznych (CEM).
10.	Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Osoba, która uzyskała pozytywny wynik PESoz, otrzymuje dyplom potwierdzający uzyskanie tytułu specjalisty w danej dziedzinie ochrony zdrowia (w tym przypadku neurologopedii), wydany przez dyrektora CEM ⁹⁵ .
11.	Opis warunków dodatkowych	Warunkiem uprawniającym do przystąpienia do szkolenia specjalizacyjnego jest posiadanie tytułu zawodowego magistra lub magistra inżyniera lub

⁸⁹ Art. 27 ust.4 ustawy z dnia 24 lutego 2017 r. o uzyskiwaniu tytułu specjalisty w dziedzinach mających zastosowanie w ochronie zdrowia, op. cit.

⁹⁰ Art. 2 ustawy z dnia 24 lutego 2017 r. o uzyskiwaniu tytułu specjalisty w dziedzinach mających zastosowanie w ochronie zdrowia, op. cit.

⁹¹ Art. 29 ust. 1 ustawy z dnia 24 lutego 2017 r. o uzyskiwaniu tytułu specjalisty w dziedzinach mających zastosowanie w ochronie zdrowia, op. cit.

⁹² Art. 31 ust. 1 ustawy z dnia 24 lutego 2017 r. o uzyskiwaniu tytułu specjalisty w dziedzinach mających zastosowanie w ochronie zdrowia, op. cit.

⁹³ Tamże.

⁹⁴ Art. 42 ustawy z dnia 24 lutego 2017 r. o uzyskiwaniu tytułu specjalisty w dziedzinach mających zastosowanie w ochronie zdrowia, op. cit.

⁹⁵ Art. 43 ust. 1 ustawy z dnia 24 lutego 2017 r. o uzyskiwaniu tytułu specjalisty w dziedzinach mających zastosowanie w ochronie zdrowia, op. cit.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		równorzędnego, uzyskanego na kierunku studiów w zakresie logopedii ⁹⁶ . Osoba odbywająca szkolenie specjalizacyjne ponosi opłatę za szkolenie. Wysokość opłaty za szkolenie specjalizacyjne ustala kierownik jednostki szkolącej ⁹⁷ . Egzamin PESoz jest odpłatny.

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 11. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji oligofrenopedagoga

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	Nazwa kwalifikacji	Oligofrenopedagog
2.	Odpowiednik kwalifikacji w KZiS⁹⁸	Nauczyciel osób z niepełnosprawnością intelektualną (oligofrenopedagog) (kod zawodu: 235205)
3.	Typ kwalifikacji	Nadawane w systemie oświaty.
4.	Rodzaj kwalifikacji	Uregulowane (w Polsce regulowany jest zawód nauczyciela).
5.	Charakterystyka kwalifikacji	Oligofrenopedagog to specjalista od pracy z dziećmi i młodzieżą w różnym stopniu niepełnosprawności intelektualnej i sprzężonej. Zajmuje się kształceniem osób z niepełnosprawnością, w celu przywrócenia im maksimum rozwoju i sprawności intelektualnej. Taki długofalowy proces działań, ukierunkowany na edukację, terapię i wychowanie jest procesem rewalidacji uczniów. Oligofrenopedagog łączy specjalistyczną wiedzę z zakresu niepełnosprawności intelektualnej z wrażliwością, cierpliwością, empatią i powołaniem. Misją oligofrenopedagoga jest przygotowanie ucznia do funkcjonowania w społeczeństwie na jak najwyższym poziomie.
6.	Forma nabycia kwalifikacji	Zgodnie z przepisami prawa regulującymi nabycie kwalifikacji wymaganych od nauczyciela osób z niepełnosprawnością intelektualną.
7.	Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	Jako specjalność przygotowującą do pracy z dziećmi i młodzieżą z niepełnosprawnością intelektualną –

⁹⁶ Załącznik 2 do Obwieszczenia Ministra Zdrowia z dnia 17 lipca 2023 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie specjalizacji w dziedzinach mających zastosowanie w ochronie zdrowia, Dz. U. 2023 poz. 1771.

⁹⁷ Art. 18 ustawy z dnia 24 lutego 2017 r. o uzyskiwaniu tytułu specjalisty w dziedzinach mających zastosowanie w ochronie zdrowia, op. cit.

⁹⁸ Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		<p>należy rozumieć także specjalność oligofrenopedagogika⁹⁹.</p> <p>Kwalifikacje do zajmowania stanowiska nauczyciela w przedszkolach specjalnych, oddziałach specjalnych w przedszkolach ogólnodostępnych, szkołach podstawowych specjalnych i oddziałach specjalnych w szkołach podstawowych ogólnodostępnych, dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym lub z niepełnosprawnościami sprzężonymi, z których jedną z niepełnosprawności jest niepełnosprawność intelektualna w stopniu umiarkowanym lub znacznym, w szkołach specjalnych przysposabiających do pracy oraz w ośrodkach rewalidacyjno-wychowawczych, a także kwalifikacje do prowadzenia zajęć rewalidacyjno-wychowawczych z dziećmi i młodzieżą z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim, o których mowa w przepisach wydanych na podstawie ochrony zdrowia psychicznego¹⁰⁰, posiada osoba, która:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) ukończyła studia wyższe lub zakład kształcenia nauczycieli w specjalności przygotowującej do pracy z dziećmi i młodzieżą z niepełnosprawnością intelektualną i posiada przygotowanie pedagogiczne¹⁰¹, b) lub ukończyła inne studia wyższe i posiada przygotowanie pedagogiczne oraz ukończyła studia podyplomowe w zakresie edukacji i rehabilitacji osób z niepełnosprawnością intelektualną¹⁰². <p>Przez przygotowanie pedagogiczne należy przy tym rozumieć przygotowanie pedagogiczne uzyskane na zasadach określonych przepisami w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli¹⁰³.</p>

⁹⁹ §2 pkt 9) rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 14 września 2023 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, op. cit.

¹⁰⁰ Art. 7 ust. 3 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego, Dz. U. z 2022 r. poz. 2123 oraz z 2023 r. poz. 1972.

¹⁰¹ § 16 rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 14 września 2023 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, op. cit.

¹⁰² § 30 pkt 6b) rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 14 września 2023 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, op. cit.

¹⁰³ § 2 pkt 5) rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 14 września 2023 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, op. cit.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		W zakresie przedmiotowej kwalifikacji, przedmiotem zainteresowania jest ścieżka b) , która umożliwi nabycie kwalifikacji dzięki ukończeniu studiów podyplomowych w zakresie edukacji i rehabilitacji osób z niepełnosprawnością intelektualną.
8.	Instytucja walidująca	Uczelnia wyższa prowadząca studia podyplomowe w zakresie edukacji i rehabilitacji osób z niepełnosprawnością intelektualną (oligofrenopedagogiki).
9.	Instytucja certyfikująca	Uczelnia wyższa prowadząca studia podyplomowe w zakresie edukacji i rehabilitacji osób z niepełnosprawnością intelektualną (oligofrenopedagogiki).
10.	Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Świadectwo ukończenia studiów podyplomowych.

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 12. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji w zakresie edukacji, rewalidacji i wspomaganie osób z autyzmem i Zespołem Aspergera

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	Nazwa kwalifikacji	Edukacja, rewalidacja i wspomaganie osób z autyzmem i Zespołem Aspergera
2.	Odpowiednik kwalifikacji w KZiS¹⁰⁴	Nauczyciel osób z niepełnosprawnością intelektualną (oligofrenopedagog) (kod zawodu: 235205)
3.	Typ kwalifikacji	Nadawane w systemie oświaty.
4.	Rodzaj kwalifikacji	Uregulowane (w Polsce regulowany jest zawód nauczyciela).
5.	Charakterystyka kwalifikacji	Zespół Aspergera (ZA) jest specyficznym rodzajem nieuleczalnego, całościowego zaburzenia rozwojowego mieszczącego się w spektrum autystycznym Autism Spectrum Disorder (ASD). Jest to zaburzenie rozwoju umysłowego objawiające się trudnościami w kontaktach z otoczeniem . Cechą szczególną Zespołu Aspergera, jest obsesyjne zainteresowanie i fascynacja określoną tematyką . Dzięki zastosowaniu odpowiednich rozwiązań terapeutycznych, obserwuje się korzystne zmiany tj. podnoszenie jakości życia zarówno chorujących na Zespół Aspergera dzieci, jak i osób dorosłych.

¹⁰⁴ Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		<p>Zespół Aspergera sprawia, że u osób chorych rozwijają się inne, niespecyficzne, rozwinięte umiejętności np.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ponadprzeciętna pamięć wzrokowa, - niezwykła pamięć długotrwała, - wysokorozwinięta pamięć robocza, czyli zdolność utrzymywania informacji w stanie bezpośredniej dostępności podczas rozwiązywania problemu z jednoczesną skłonnością do szybkiego zapominania myśli, - szczegółowa wiedza z danej dziedziny np. historii czy geografii. <p>W Międzynarodowej Klasyfikacji Chorób i Problemów Zdrowotnych ICD-10, Zespół Aspergera znajduje się w grupie zaburzeń psychicznych i zachowania, sklasyfikowany w podgrupie zaburzeń rozwoju psychologicznego.</p> <p>Zauważa się następujące, podstawowe różnice między autyzmem a Zespołem Aspergera:</p> <p>a) autyzm:</p> <ul style="list-style-type: none"> - znaczne opóźnienie rozwoju poznawczego, - zainteresowanie przedmiotami lub częściami przedmiotów, - zaburzone funkcje językowe, - (pozorna) izolacja przed otoczeniem (nie w każdym przypadku), - prawidłowa sprawność motoryczna. <p>b) Zespół Aspergera:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozwój poznawczy w normie, - obsesyjne zainteresowanie daną dziedziną nauki, - funkcje językowe w normie, - chęć nawiązywania kontaktów z otoczeniem ale nieumiejętnie, - słaba koordynacja motoryczna¹⁰⁵.
6.	Forma nabycia kwalifikacji	Studia podyplomowe.
7.	Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	Studia podyplomowe posiadające charakter kwalifikacyjny, z zakresu pedagogiki specjalnej na kierunku edukacja, rewalidacja i wspomaganie osób z autyzmem i Zespołem Aspergera , realizowane zgodnie z programem kształcenia zgodnym wymaganiami w sprawie standardu kształcenia przygotowującego do

¹⁰⁵ <https://www.damian.pl/zdrowie-psychiczne/zespole-aspergera/>, [dostęp: 03.08.2024].

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		<p>wykonywania zawodu nauczyciela¹⁰⁶. Ukończenie wskazanego kierunku umożliwi jego absolwentom uzyskanie uprawnień m.in. do:</p> <p>1) Zajmowania stanowiska nauczyciela w:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) klasach IV–VIII szkół podstawowych specjalnych, oddziałach specjalnych w klasach IV–VIII szkół podstawowych ogólnodostępnych, w szkołach ponadpodstawowych specjalnych, z wyjątkiem szkół specjalnych przysposabiających do pracy, i oddziałach specjalnych w szkołach ponadpodstawowych ogólnodostępnych, dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami innymi niż niepełnosprawność intelektualna w stopniu umiarkowanym lub znacznym, lub niepełnosprawności sprzężone, z których jedną z niepełnosprawności jest niepełnosprawność intelektualna w stopniu umiarkowanym lub znacznym, b) przedszkolach specjalnych, oddziałach specjalnych w przedszkolach ogólnodostępnych, klasach I–III szkół podstawowych specjalnych i oddziałach specjalnych w klasach I–III szkół podstawowych ogólnodostępnych, dla dzieci z niepełnosprawnościami innymi niż niepełnosprawność intelektualna w stopniu umiarkowanym lub znacznym, lub niepełnosprawności sprzężone, z których jedną z niepełnosprawności jest niepełnosprawność intelektualna w stopniu umiarkowanym lub znacznym, c) przedszkolach i szkołach w specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych¹⁰⁷. <p>2) Zajmowania stanowiska wychowawcy w specjalnych przedszkolach, szkołach i placówkach¹⁰⁸.</p>

¹⁰⁶ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 lipca 2019 r. w sprawie standardu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela, Dz. U. 2019 poz. 1450 ze zm.

¹⁰⁷ § 17, § 18, § 19 rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 14 września 2023 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, op. cit.

¹⁰⁸ § 20 rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 14 września 2023 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, op. cit.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		<p>3) Zajmowania stanowiska pedagoga w specjalnych przedszkolach, szkołach i placówkach¹⁰⁹.</p> <p>4) Zajmowania stanowiska pedagoga specjalnego w ogólnodostępnych przedszkolach, szkołach i placówkach oświatowych¹¹⁰.</p> <p>5) Zajmowania stanowiska doradcy zawodowego w specjalnych przedszkolach, szkołach i placówkach¹¹¹.</p> <p>6) Zajmowania stanowiska nauczyciela „wspomagającego” tj. nauczyciela dodatkowo zatrudnionego w celu współorganizowania kształcenia integracyjnego w przedszkolach, szkołach i oddziałach integracyjnych lub w celu współorganizowania kształcenia uczniów odpowiednio niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie lub zagrożonych niedostosowaniem społecznym w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych, o którym mowa w przepisach wydanych na podstawie art. 127 ust. 19 pkt 2 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe.</p> <p>7) Prowadzenia zajęć rewalidacyjnych dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami, o których mowa w przepisach wydanych na podstawie art. 127 ust. 19 pkt 2 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe, w ogólnodostępnych przedszkolach, szkołach i placówkach oświatowych.</p>
8.	Instytucja walidująca	Uczelnia wyższa prowadząca studia podyplomowe w zakresie edukacji i rehabilitacji osób z niepełnosprawnością intelektualną (oligofrenopedagogiki).
9.	Instytucja certyfikująca	Uczelnia wyższa prowadząca studia podyplomowe w zakresie edukacji i rehabilitacji osób z niepełnosprawnością intelektualną (oligofrenopedagogiki).
10.	Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Świadectwo ukończenia studiów podyplomowych.

¹⁰⁹ § 27 rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 14 września 2023 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, op. cit.

¹¹⁰ § 28 rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 14 września 2023 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, op. cit.

¹¹¹ § 31 rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 14 września 2023 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, op. cit.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
11.	Opis warunków dodatkowych	Uczestnikami studiów mogą być osoby legitymujące się wykształceniem wyższym (co najmniej I stopnia) oraz przygotowaniem pedagogicznym, które nie posiadają przygotowania w zakresie pedagogiki specjalnej.

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 13. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji w zakresie wczesnego wspomagania rozwoju

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	Nazwa kwalifikacji	Wczesne wspomaganie rozwoju
2.	Odpowiednik kwalifikacji w KZiS¹¹²	Pozostali nauczyciele szkół specjalnych (kod zawodu: 235290)
3.	Typ kwalifikacji	Nadawane w systemie oświaty.
4.	Rodzaj kwalifikacji	Uregulowane (w Polsce regulowany jest zawód nauczyciela).
5.	Charakterystyka kwalifikacji	Wczesnym wspomaganie rozwoju obejmowane są dzieci z niepełnosprawnością. Objęcie pomocą następuje od momentu stwierdzenia u dziecka niepełnosprawności do rozpoczęcia przez nie nauki w szkole. Podstawą do objęcia dziecka wsparciem jest opinia o potrzebie wczesnego wspomaganie rozwoju wydana przez zespół orzekający, działający w publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej. Zajęcia wczesnego wspomaganie rozwoju mogą być organizowane w publicznych i niepublicznych: przedszkolach i szkołach podstawowych, w tym specjalnych, innych formach wychowania przedszkolnego, specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych, specjalnych ośrodkach wychowawczych, ośrodkach rewalidacyjno-wychowawczych oraz poradniach psychologiczno-pedagogicznych, w tym poradniach specjalistycznych, w których powołano specjalny zespół wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka. W skład zespołu wczesnego wspomaganie rozwoju wchodzi: pedagog, psycholog, logopeda oraz w zależności od potrzeb inni specjaliści. Jednostki systemu oświaty, w których powołano zespoły muszą spełniać warunki określone

¹¹² Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		w przepisach dotyczących zasad organizowania wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci ¹¹³ . Wymiar zajęć w ramach wczesnego wspomaganie obejmuje od 4 do 8 godzin w miesiącu. W przypadku uzasadnionych potrzeb dziecka i jego rodziny, miesięczny wymiar godzin zajęć w ramach wczesnego wspomaganie może być wyższy niż 8 godzin. Zwiększenie liczby godzin wymaga zgody organu prowadzącego jednostkę systemu oświaty, w której dziecko realizuje zajęcia wczesnego wspomaganie rozwoju ¹¹⁴ .
6.	Forma nabycia kwalifikacji	Studia podyplomowe.
7.	Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	Kwalifikacje do prowadzenia zajęć wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka posiada osoba, która: <ol style="list-style-type: none"> 1) ukończyła studia wyższe na kierunkach określonych przepisami w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, takich jak np.: pedagogika specjalna w zakresie wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka; studia na kierunku fizjoterapia lub studia w zakresie fizjoterapii lub rehabilitacji ruchowej; studia na kierunku psychologia w zakresie wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka; studia w zakresie terapii pedagogicznej i posiada przygotowanie pedagogiczne¹¹⁵, 2) lub ukończyła inne studia wyższe i posiada przygotowanie pedagogiczne oraz ukończyła studia podyplomowe w zakresie wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka, terapii pedagogicznej, terapii rodzin lub innego rodzaju terapii właściwej dla pobudzania psychoruchowego i społecznego rozwoju dziecka¹¹⁶. Przez przygotowanie pedagogiczne należy przy tym rozumieć przygotowanie pedagogiczne uzyskane na zasadach określonych przepisami w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli ¹¹⁷ .

¹¹³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 sierpnia 2017 r. w sprawie organizowania wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci, Dz. U. z 017 poz. 1635.

¹¹⁴ <https://www.damian.pl/zdrowie-psychiczne/zespol-aspergera/>, [dostęp: 03.08.2024].

¹¹⁵ § 34 rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 14 września 2023 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, op. cit.

¹¹⁶ Tamże.

¹¹⁷ § 2 pkt 5) rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 14 września 2023 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, op. cit.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		W zakresie przedmiotowej kwalifikacji, przedmiotem zainteresowania jest ścieżka b) , która umożliwi nabycie kwalifikacji dzięki ukończeniu studiów podyplomowych w zakresie wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka, terapii pedagogicznej, terapii rodzin lub innego rodzaju terapii właściwej dla pobudzania psychoruchowego i społecznego rozwoju dziecka.
8.	Instytucja walidująca	Uczelnia wyższa prowadząca studia podyplomowe w zakresie wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka, terapii pedagogicznej, terapii rodzin lub innego rodzaju terapii właściwej dla pobudzania psychoruchowego i społecznego rozwoju dziecka.
9.	Instytucja certyfikująca	Uczelnia wyższa prowadząca studia podyplomowe w zakresie wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka, terapii pedagogicznej, terapii rodzin lub innego rodzaju terapii właściwej dla pobudzania psychoruchowego i społecznego rozwoju dziecka.
10.	Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Świadectwo ukończenia studiów podyplomowych.

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 14. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji w zakresie diagnozowania, planowania i prowadzenia terapii integracji sensorycznej

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	Nazwa kwalifikacji	Diagnozowanie, planowanie i prowadzenie terapii integracji sensorycznej.
2.	Odpowiednik kwalifikacji w KZiS¹¹⁸	Brak.
3.	Typ kwalifikacji	Nadawane poza systemem oświaty.
4.	Rodzaj kwalifikacji	Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe włączone do ZRK.
5.	Charakterystyka kwalifikacji	Osoba posiadająca kwalifikację jest przygotowana do samodzielnego przeprowadzenia diagnozy integracji sensorycznej. Osoba ta planuje i prowadzi terapię integracji sensorycznej na podstawie sporządzonej diagnozy. W swojej pracy posługuje się wystandaryzowanymi narzędziami diagnostycznymi. Uzupełnia proces diagnozy oraz dobiera dodatkowe

¹¹⁸ Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		narzędzia takie jak: próby kliniczne skonstruowane do badania procesów integracji sensorycznej, kwestionariusze, profile sensoryczne. Buduje plan terapii integracji sensorycznej zgodnie z rozpoznanym deficytami integracji sensorycznej. Dopasowuje sprzęt terapeutyczny do indywidualnych potrzeb badanego. Współpracuje z otoczeniem badanego, m.in.: z rodziną, innymi specjalistami oraz podmiotami zajmującymi się badanym. Posługuje się wiedzą dotyczącą neurobiologicznych podstaw integracji sensorycznej. Osoba posiadająca kwalifikację może znaleźć zatrudnienie między innymi w placówkach ochrony zdrowia, edukacji i opieki społecznej ¹¹⁹ .
6.	Forma nabycia kwalifikacji	Ścieżka określona w Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji.
7.	Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	Kwalifikacje do diagnozowania, planowania i prowadzenia terapii integracji sensorycznej posiada osoba, która: 1) ukończyła Kurs kwalifikacyjny I i II stopnia na Terapeutę Integracji Sensorycznej ¹²⁰ , 2) pozytywnie przeszła proces weryfikacji przed komisją walidacyjną ¹²¹ . Kursy kwalifikacyjne prowadzi Polskie Stowarzyszenie Terapeutów Integracji Sensorycznej (PSTIS) ¹²² . PSTIS prowadzi szkolenia na terapeutę SI I i II stopnia, w wymiarze 196 godzin wykładów i ćwiczeń. Ukończenie kursu II stopnia, zakończone egzaminem i uzyskaniem certyfikatu terapeuty SI daje uprawnienia do diagnozowania Polskimi Standaryzowanymi Testami Integracji Sensorycznej i prowadzenia terapii integracji sensorycznej. Uczestnikami szkolenia mogą być absolwenci szkolenia I stopnia prowadzonego przez PSTIS SI lub studiów podyplomowych z zakresu integracji sensorycznej.
8.	Instytucja walidująca	PSTIS.
9.	Instytucja certyfikująca	PSTIS.

¹¹⁹ https://kwalifikacje.gov.pl/k?id_kw=14091, [dostęp: 04.08.2024].

¹²⁰ <https://panel.pstis.pl/all/szkolenie/4>, [dostęp: 04.08.2024].

¹²¹ § 34 rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 14 września 2023 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, op. cit.

¹²² <http://www.pstis.pl>, [dostęp: 04.08.2024].

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
10.	Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Certyfikat terapeuty integracji sensorycznej.
11.	Opis warunków dodatkowych	Podstawą zakwalifikowania na kurs jest posiadanie wykształcenia wyższego i posiadanie dokumentu potwierdzającego ukończenie studiów magisterskich na kierunku: pedagogika, fizjoterapia, logopedia lub psychologia ¹²³ . Certyfikat ważny jest 5 lat. Warunkiem przedłużenia ważności certyfikatu jest udokumentowanie diagnozowania procesów integracji sensorycznej oraz planowania i prowadzenia terapii zaburzeń integracji sensorycznej w wymiarze co najmniej 200 godzin rocznie ¹²⁴ .

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 15. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji w zakresie edukacji włączającej

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	Nazwa kwalifikacji	Edukacja włączająca
2.	Odpowiednik kwalifikacji w KZiS¹²⁵	Pozostali nauczyciele szkół specjalnych (kod zawodu: 235290)
3.	Typ kwalifikacji	Nadawane w systemie oświaty.
4.	Rodzaj kwalifikacji	Uregulowane (w Polsce regulowany jest zawód nauczyciela).
5.	Charakterystyka kwalifikacji	Edukacja włączająca jest rodzajem podejścia w procesie kształcenia i wychowania, którego celem jest zwiększanie szans edukacyjnych wszystkich osób uczących się, poprzez zapewnianie im warunków do rozwijania indywidualnego potencjału, tak by w przyszłości umożliwić im pełnię rozwoju osobistego na miarę swoich możliwości oraz pełne włączenie w życie społeczne. Tego rodzaju systemowe, wielowymiarowe podejście do edukacji, jest zogniskowane na dostosowaniu wymagań edukacyjnych, warunków nauki i organizacji kształcenia do potrzeb i możliwości każdego ucznia, jako pełnoprawnego uczestnika procesu kształcenia.

¹²³ <https://panel.pstis.pl/all/szkolenie/4>, [dostęp: 04.08.2024].

¹²⁴ https://kwalifikacje.gov.pl/k?id_kw=14091, [dostęp: 04.08.2024].

¹²⁵ Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		Z pojęciem edukacji włączającej wiąże się pojęcie szkoły ogólnodostępnej , czyli dostępnej dla każdego ucznia, otwartej na jego potrzeby i możliwości, realizującej założenia edukacji włączającej. To szkoła zapewniająca każdemu uczniowi warunki do rozwoju i pełnego uczestnictwa w procesie kształcenia i wychowania oraz życiu społecznym szkoły. Włączenie jest procesem ukierunkowanym na pokonywanie barier ograniczających obecność, uczestnictwo i osiągnięcia uczniów ¹²⁶ .
6.	Forma nabycia kwalifikacji	Studia podyplomowe.
7.	Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	Studia podyplomowe posiadające charakter kwalifikacyjny na kierunku edukacja włączająca , realizowane zgodnie z programem kształcenia zgodnym wymaganiami w sprawie standardu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela ¹²⁷ . Ukończenie wskazanego kierunku umożliwia jego absolwentom uzyskanie uprawnień m.in. do: 1) Zajmowania stanowiska: a) pedagoga specjalnego w ogólnodostępnych przedszkolach, szkołach i placówkach oświatowych ¹²⁸ , b) nauczyciela wspomagającego , tj. nauczyciela dodatkowo zatrudnionego w celu współorganizowania kształcenia integracyjnego w przedszkolach, szkołach i oddziałach integracyjnych lub w celu współorganizowania kształcenia uczniów odpowiednio niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie lub zagrożonych niedostosowaniem społecznym w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych ¹²⁹ . 2) Prowadzenia zajęć rewalidacyjnych dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami ¹³⁰ .
8.	Instytucja walidująca	Uczelnia wyższa prowadząca studia podyplomowe w zakresie edukacji włączającej.

¹²⁶ <https://www.gov.pl/web/edukacja/edukacja-wlaczajaca>, [dostęp: 05.08.2024].

¹²⁷ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 lipca 2019 r. w sprawie standardu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela, op. cit.

¹²⁸ § 26, § 27 rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 14 września 2023 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, op. cit.

¹²⁹ Art. 127 ust. 19 pkt 2 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 737, 854.

¹³⁰ Tamże.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
9.	Instytucja certyfikująca	Uczelnia wyższa prowadząca studia podyplomowe w zakresie edukacji włączającej.
10.	Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Świadectwo ukończenia studiów podyplomowych.
11.	Opis warunków dodatkowych	Uczestnikami studiów mogą być osoby legitymujące się wykształceniem wyższym (co najmniej I stopnia) oraz przygotowaniem pedagogicznym.

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 16. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji w zakresie komunikacji wspomagającej i alternatywnej

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	Nazwa kwalifikacji	Komunikacja wspomagająca i alternatywna
2.	Odpowiednik kwalifikacji w KZiS¹³¹	Pozostali nauczyciele szkół specjalnych (kod zawodu: 235290)
3.	Typ kwalifikacji	Nadawane w systemie oświaty.
4.	Rodzaj kwalifikacji	Uregulowane (w Polsce regulowany jest zawód nauczyciela).
5.	Charakterystyka kwalifikacji	Komunikacja alternatywna, ang. Augmentative and Alternative Communication (AAC), jest zespołem metod stosowanych do wspierania komunikacji osób posiadających trudności w porozumiewaniu się werbalnym. Metody komunikacji alternatywnej umożliwiają tym osobom wyrażanie swoich potrzeb, preferencji, myśli, opinii. W rezultacie wspierają więc w nawiązywaniu kontaktu i relacji z innymi osobami. AAC wspiera budowanie tożsamości osoby, która nie mówi. Pozwala takiej osobie uzyskać niezależność i poczucie wpływu na swoje życie. Komunikacja z wykorzystaniem metod alternatywnych jest kierowana do osób, które mają problemy w zakresie ekspresji i/lub rozumienia mowy. Są to przede wszystkim dzieci, u których rozwój mowy jest zaburzony (np. z dysfazią rozwojową). W takim przypadku wprowadza się symbole (gesty i/lub znaki graficzne), które pomagają dziecku rozumieć język i coraz lepiej go używać, wspomagając tym samym proces nabywania mowy. Znaki (najczęściej gesty) są używane równocześnie

¹³¹ Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		z mową, dzięki czemu wzmacniają komunikaty słowne, ale nie zastępują ich. Tego rodzaju komunikacja jest też pomocna w przypadku osób, które używają mowy, ale ich artykulacja jest niezrozumiała dla otoczenia. W takiej sytuacji, AAC uzupełnia mowę. Z komunikacji alternatywnej korzystają osoby, które nie mogą mówić (np. osoby z afazją motoryczną) lub nie używają mowy do komunikacji, często mając także problemy z rozumieniem mowy (osoby z autyzmem, upośledzeniem umysłowym, afazją sensoryczną). ACC jest w takich przypadkach ukierunkowana na znalezienie takiej formy ekspresji, która stanie się dla osoby niemówiącej stałym sposobem na porozumiewanie się z otoczeniem ¹³² .
6.	Forma nabycia kwalifikacji	Studia podyplomowe.
7.	Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	Ukończenie studiów podyplomowych w obszarze komunikacji wspomagającej i alternatywnej.
8.	Instytucja walidująca	Uczelnia wyższa prowadząca studia podyplomowe w zakresie komunikacji wspomagającej i alternatywnej.
9.	Instytucja certyfikująca	Uczelnia wyższa prowadząca studia podyplomowe w zakresie komunikacji wspomagającej i alternatywnej.
10.	Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Świadectwo ukończenia studiów podyplomowych.
11.	Opis warunków dodatkowych	Uczestnikami studiów mogą być osoby legitymujące się wykształceniem wyższym (co najmniej I stopnia).

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 17. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji suycydologa

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	Nazwa kwalifikacji	Suycydolog
2.	Odpowiednik kwalifikacji w KZiS¹³³	Brak.

¹³² <https://www.centrumincorpore.pl/oferta/nowoczesne-terapie/69-komunikacja-wspomagajaca-i-alternatywna-aac>, [dostęp: 05.08.2024].

¹³³ Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
3.	Typ kwalifikacji	Nadawane w systemie szkolnictwa wyższego i nauki.
4.	Rodzaj kwalifikacji	Wolnorynkowe i sektorowe.
5.	Charakterystyka kwalifikacji	Suicydologia to interdyscyplinarne podejście do problematyki autodestrukcji człowieka. Studia w zakresie suicydologii przyczyniają się do poszerzenia i doskonalenia kompetencji w różnych zawodach, gdzie wymagana jest m.in. umiejętność kontaktu z osobami w kryzysie. Absolwent suicydologii posiada zarówno wiedzę praktyczną obejmującą profilaktykę, prewencję oraz postwencję. Posiada przede wszystkim wiedzę naukową z obszaru suicydologii, która pozwala na dalszy rozwój oraz upoważnia do kreowania programów profilaktycznych i prewencyjnych. Wiedza suicydologa obejmuje również zagadnienia z zakresu prawa, kryminalistyki oraz innych nauk penalnych, ale także z zakresu psychologii, psychiatrii, socjologii czy też kultury, co umożliwia kompleksowe podejście do problematyki opiniowania o charakterze zgonu.
6.	Forma nabycia kwalifikacji	Studia podyplomowe.
7.	Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	<p>Na rynku funkcjonuje wiele szkoleń z obszaru suicydologii, które kończą się uzyskaniem dokumentu potwierdzającego fakt uczestnictwa w szkoleniu. Tego rodzaju szkolenia nie dają możliwości nabycia kwalifikacji w rozumieniu przepisów prawa polskiego oraz w rozumieniu KE.</p> <p>Wskazane jest, aby w procesie kształcenia korzystać z form dających możliwość certyfikowania efektów kształcenia. W tej sformalizowanej ścieżce kształcenia istnieje możliwość:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Ukończenia studiów podyplomowych w obszarze suicydologii komunikacji wspomagającej i alternatywnej. Poleca się korzystanie ze studiów podyplomowych, których współorganizatorem jest Stowarzyszenie Polskie Towarzystwo Suicydologiczne, którego cele ogniskują się wyłącznie na socjodemograficznych zagadnieniach zachowań samobójczych w Polsce i na świecie. 2) Uzyskanie Certyfikatu Suicydologa Stowarzyszenia Polskie Towarzystwo Suicydologiczne. Zasady uzyskania certyfikatu określa Regulamin przyznawania Certyfikatu Suicydologa

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		Stowarzyszenia Polskie Towarzystwo Suicydologiczne ¹³⁴ .
8.	Instytucja walidująca	Uczelnia wyższa prowadząca studia podyplomowe w zakresie suicydologii. Stowarzyszenie Polskie Towarzystwo Suicydologiczne ¹³⁵ .
9.	Instytucja certyfikująca	Uczelnia wyższa prowadząca studia podyplomowe w zakresie komunikacji wspomagającej i alternatywnej.
10.	Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Świadectwo ukończenia studiów podyplomowych. Certyfikat Stowarzyszenia Polskie Towarzystwo Suicydologiczne.
11.	Opis warunków dodatkowych	Uczestnikami studiów mogą być osoby legitymujące się wykształceniem wyższym (co najmniej I stopnia).

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 18. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji doradcy zawodowego

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	Nazwa kwalifikacji	Doradca zawodowy
2.	Odpowiednik kwalifikacji w KZiS¹³⁶	Doradca zawodowy (kod zawodu: 235290)
3.	Typ kwalifikacji	Nadawane w systemie szkolnictwa wyższego i nauki.
4.	Rodzaj kwalifikacji	Uregulowane (w Polsce regulowany jest zawód nauczyciela).
5.	Charakterystyka kwalifikacji	Należy mieć na uwadze, że zawód doradcy zawodowego jest w Polsce regulowany wieloma przepisami prawa. Na przykład wymagania kwalifikacyjne niezbędne do wykonywania pracy na stanowisku doradcy zawodowego w urzędach pracy oraz OHP regulowane są odpowiednimi przepisami prawnymi: 1) Rozporządzeniem Rady Ministrów w sprawie wynagradzania pracowników samorządowych (dotyczy doradców zawodowych zatrudnionych w urzędach pracy) ¹³⁷ ,

¹³⁴ <https://suicydologia.org/podstawowe-informacje/lista-specjalistow-certyfikowanych-suicydologow/>, [dostęp: 21.08.04].

¹³⁵ suicydologia.org, [dostęp: 21.08.04].

¹³⁶ Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.

¹³⁷ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 25 października 2021 r. w sprawie wynagradzania pracowników samorządowych, poz. 1960 z późn. zm.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		<p>2) Rozporządzeniem Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej w sprawie warunków wynagradzania za pracę i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą dla pracowników zatrudnionych w niektórych państwowych jednostkach budżetowych (dotyczy OHP)¹³⁸.</p> <p>Inne przepisy regulują wykonywanie doradcy zawodowego w szkołach.</p> <p>Kluczowe rozwiązania z zakresu doradztwa zawodowego w systemie oświaty określa ustawa Prawo oświatowe¹³⁹. Doradztwem zawodowym objęci są uczniowie wszystkich szkół publicznych i niepublicznych, z wyjątkiem szkół artystycznych, oraz wszyscy wychowankowie publicznych i niepublicznych przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych i innych form wychowania przedszkolnego¹⁴⁰.</p> <p>Przepisy wspomnianej ustawy określają na czym polega doradztwo zawodowe oraz jakie są jego cele na poszczególnych etapach kształcenia, wyszczególniając:</p> <ul style="list-style-type: none"> – preorientację zawodową dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych i innych form wychowania przedszkolnego, która ma na celu wstępne zapoznanie dzieci z wybranymi zawodami oraz pobudzanie i rozwijanie ich zainteresowań i uzdolnień, – orientację zawodową dla klas I-VI szkół podstawowych, która ma na celu dalsze zapoznawanie uczniów z wybranymi zawodami, kształtowanie pozytywnych postaw wobec pracy i edukacji oraz pobudzanie, rozpoznawanie i rozwijanie ich zainteresowań i uzdolnień, – zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego dla klas VII i VIII szkół podstawowych oraz określonych szkół ponadpodstawowych¹⁴¹.

¹³⁸ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 30 kwietnia 2008 r. w sprawie warunków wynagradzania za pracę i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą dla pracowników zatrudnionych w niektórych państwowych jednostkach budżetowych, t. j. Dz. U. z 2023 poz.1449 z późn. zm.

¹³⁹ Art. 26a ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe, op. cit.

¹⁴⁰ <https://www.gov.pl/web/edukacja/doradztwo-zawodowe>, [dostęp: 19.08.2021].

¹⁴¹ Tamże.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		<p>Ustawa określa, że doradztwo zawodowe jest realizowane na:</p> <ul style="list-style-type: none"> – zajęciach edukacyjnych wychowania przedszkolnego, – obowiązkowych zajęciach edukacyjnych z zakresu kształcenia ogólnego lub kształcenia w zawodzie, – zajęciach związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu prowadzonych w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej, – zajęciach z wychowawcą. <p>Za realizację doradztwa zawodowego odpowiedzialni są doradcy zawodowi, a także nauczyciele prowadzący zajęcia edukacyjne z zakresu kształcenia ogólnego, kształcenia zawodowego, wychowawcy klas, jak również specjaliści szkolni: pedagodzy i psycholodzy¹⁴².</p> <p>Wymagania kwalifikacyjne wobec doradców zawodowych pracujących w szkołach i realizujących zajęcia z doradztwa zawodowego, określają przepisy w sprawie kwalifikacji wymaganych od nauczycieli¹⁴³.</p> <p>Natomiast w przypadku pozostałych nauczycieli odpowiedzialnych za zajęcia edukacyjne z zakresu kształcenia ogólnego, kształcenia zawodowego, wychowawców klas, jak również specjalistów szkolnych pedagogów i psychologów, prowadzą oni zajęcia według programów opracowywanych zgodnie z przepisami o doradztwie zawodowym¹⁴⁴.</p>
6.	Forma nabycia kwalifikacji	<p>W przypadku doradców zawodowych pracujących w szkołach i realizujących zajęcia z doradztwa zawodowego zgodnie z przepisami w sprawie kwalifikacji wymaganych od nauczycieli¹⁴⁵.</p> <p>W przypadku pozostałych nauczycieli brak wymagań kwalifikacyjnych. Wskazane jest ukończenie studiów podyplomowych wyposażających w wiedzę i umiejętności w zakresie doradztwa zawodowego.</p>
7.	Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	<p>Ścieżki zdobycia kwalifikacji, w przypadku doradców zawodowych pracujących w szkołach i realizujących zajęcia z doradztwa zawodowego, określają</p>

¹⁴² Tamże.

¹⁴³ § 31 Rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 14 września 2023 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, op. cit.

¹⁴⁴ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego, Dz. U. 2019, poz. 325.

¹⁴⁵ § 31 Rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 14 września 2023 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, op. cit.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		przepisy w sprawie kwalifikacji wymaganych od nauczycieli ¹⁴⁶ . W przypadku pozostałych nauczycieli brak wymagań kwalifikacyjnych. Wskazane jest ukończenie studiów podyplomowych wyposażających w wiedzę i umiejętności w zakresie doradztwa zawodowego.
8.	Instytucja walidująca	W przypadku doradców zawodowych pracujących w szkołach i realizujących zajęcia z doradztwa zawodowego , instytucje (uczelnie) określone przepisami w sprawie kwalifikacji wymaganych od nauczycieli ¹⁴⁷ . Uczelnia wyższa prowadząca studia podyplomowe w zakresie doradztwa zawodowego.
9.	Instytucja certyfikująca	W przypadku doradców zawodowych pracujących w szkołach i realizujących zajęcia z doradztwa zawodowego , instytucje (uczelnie) określone przepisami w sprawie kwalifikacji wymaganych od nauczycieli ¹⁴⁸ . Uczelnia wyższa prowadząca studia podyplomowe w zakresie doradztwa zawodowego.
10.	Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	W przypadku doradców zawodowych pracujących w szkołach i realizujących zajęcia z doradztwa zawodowego , dokumenty potwierdzające nabycie kwalifikacji adekwatne instytucjom (uczelniom) określonym przepisami w sprawie kwalifikacji wymaganych od nauczycieli ¹⁴⁹ . Uczelnia wyższa prowadząca studia podyplomowe w zakresie doradztwa zawodowego. Świadectwo ukończenia studiów podyplomowych.

Źródło: opracowanie własne.

3.4. Ścieżki nabycia kwalifikacji i kompetencji pożądaných w opiece zdrowotnej i pomocy społecznej

Wyniki przeprowadzonych badań jakościowych doprowadziły do wyodrębnienia i opracowania 10 ścieżek zdobycia kwalifikacji w zawodach pożądaných przez podlaskich pracodawców, podejmujących działalność gospodarczą lub funkcjonujących w sektorze opieki zdrowotnej i pomocy społecznej.

¹⁴⁶ Tamże.

¹⁴⁷ Tamże.

¹⁴⁸ Tamże.

¹⁴⁹ Tamże.

Tabela 19. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji asystenta rodziny

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	Nazwa kwalifikacji	Asystent rodziny
2.	Odpowiednik kwalifikacji w KZiS¹⁵⁰	Asystent rodziny (kod zawodu: 341207)
3.	Typ kwalifikacji	Nadawane w systemie oświaty.
4.	Rodzaj kwalifikacji	Nadawane w systemie szkolnictwa branżowego – kwalifikacje cząstkowe, zdobywane w formach pozaszkolnych, wymienionych w art. 117 ustawy Prawo oświatowe.
5.	Charakterystyka kwalifikacji	Uzyskanie kwalifikacji upoważnia do pracy z rodziną w problemach nie tylko wychowawczych, lecz także w sprawach codziennych ¹⁵¹ .
6.	Forma nabycia kwalifikacji	Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-rozwojowych, m.in: Urząd Dozoru Technicznego, Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd Regulacji Energetyki, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorzady zawodowe).
7.	Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	a) Ukończenie kursu przygotowującego do pracy jako asystent rodziny. Zakres szkolenia został określony w Rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie szkoleń na asystenta rodziny ¹⁵² . Liczba godzin kursu nie może być mniejsza niż 230 godzin ¹⁵³ . b) Zdanie egzaminu, który jest przeprowadzany w formie pisemnej. Egzamin przeprowadzany w sposób ustalony i w formie ustalonej przez podmiot prowadzący ¹⁵⁴ .
8.	Instytucja walidująca	Każda organizacja spełniająca warunki zawarte w Rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej

¹⁵⁰ Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.

¹⁵¹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Dz. U. 2011 Nr 149 poz. 887.

¹⁵² § 2 Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie szkoleń na asystenta rodziny z dnia 9 grudnia 2011 r., Dz. U. Nr 272, poz. 1608.

¹⁵³ § 3 Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie szkoleń na asystenta rodziny z dnia 9 grudnia 2011 r., op. cit.

¹⁵⁴ Art. 11 Rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, Dz. U. 2023. 2175.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		w sprawie szkoleń na asystenta rodziny z dnia 9 grudnia 2011 r. ¹⁵⁵
9.	Instytucja certyfikująca	Każda organizacja spełniająca warunki zawarte w Rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie szkoleń na asystenta rodziny z dnia 9 grudnia 2011 r. ¹⁵⁶
10.	Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Certyfikat ukończenia kursu.
11.	Opis warunków dodatkowych	Kandydat ubiegający się o uzyskanie kwalifikacji powinien posiadać wykształcenie wyższe na dowolnym kierunku lub wykształcenie średnie lub średnie branżowe, a także udokumentuje co najmniej 3-letni staż pracy z dziećmi lub rodziną ¹⁵⁷ .

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 20. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji dyspozytora medycznego

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	Nazwa kwalifikacji	Dyspozytor medyczny
2.	Odpowiednik kwalifikacji w KZiS¹⁵⁸	Ratownik medyczny (kod zawodu: 325601)
3.	Typ kwalifikacji	Nadawane poza systemem oświaty.
4.	Rodzaj kwalifikacji	Wolnorynkowe i sektorowe.
5.	Charakterystyka kwalifikacji	Uzyskanie kwalifikacji upoważnia do realizacji przez dyspozytora medycznego zadań, o których mowa w art. 27 ust. 1 ustawy z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym ¹⁵⁹ .
6.	Forma nabycia kwalifikacji	Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-rozwojowych, m.in.: Urząd Dozoru Technicznego, Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd Regulacji

¹⁵⁵ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie szkoleń na asystenta rodziny z dnia 9 grudnia 2011 r., Dz. U. Nr 272, poz. 1608.

¹⁵⁶ Tamże.

¹⁵⁷ Art. 12 Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, op. cit.

¹⁵⁸ Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.

¹⁵⁹ Punkt I.1 załącznika nr 1 Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 19 marca 2024 r. w sprawie kursów uprawniających do pracy na stanowisku dyspozytora medycznego i wojewódzkiego koordynatora ratownictwa medycznego oraz kursu doskonalącego dla dyspozytora medycznego, Dz. U. poz. 456.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		Energetyki, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorządu zawodowe).
7.	Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	<p>1) Zgłoszenie na kurs dyspozytora medycznego, ratownika medycznego lub pielęgniarce systemu przez kierownika dyspozytorni medycznych, jego zastępcy oraz upoważnionego przedstawiciela urzędu wojewódzkiego¹⁶⁰.</p> <p>2) Uczestnictwo w kursie realizowanym przez Krajowe Centrum Monitorowania Ratownictwa Medycznego. Program szkolenia został określony w załączniku nr 1 Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 19 marca 2024 r. w sprawie kursów uprawniających do pracy na stanowisku dyspozytora medycznego i wojewódzkiego koordynatora ratownictwa medycznego oraz kursu doskonalącego dla dyspozytora medycznego (Dz. U. poz. 456). Kurs trwa 34 godziny¹⁶¹.</p> <p>3) Zdanie egzaminu z wynikiem pozytywnym. Egzamin składa się z części teoretycznej (30 pytań testowych) i części praktycznej. Do części praktycznej mogą przystąpić osoby z pozytywnym wynikiem egzaminu pisemnego. Egzamin praktyczny składa się z 6 zadań obejmujących symulowane scenariusze praktyczne sprawdzające umiejętności osoby zdającej¹⁶².</p> <p>Po pozytywnie zdanym egzaminie kursant otrzymuje zaświadczenie o ukończeniu kursu uprawniającego do pracy na stanowisku dyspozytora medycznego¹⁶³.</p>
8.	Instytucja walidująca	Krajowe Centrum Monitorowania Ratownictwa Medycznego ¹⁶⁴ .
9.	Instytucja certyfikująca	Krajowe Centrum Monitorowania Ratownictwa Medycznego ¹⁶⁵ .

¹⁶⁰ <https://www.kcmrm.pl/centrum-szkoleniowe/>, [dostęp: 20.07.2024].

¹⁶¹ Punkt I.1 załącznika nr 1 Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 19 marca 2024 r. w sprawie kursów uprawniających do pracy na stanowisku dyspozytora medycznego i wojewódzkiego koordynatora ratownictwa medycznego oraz kursu doskonalącego dla dyspozytora medycznego, op. cit.

¹⁶² § 9.1 Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 19 marca 2024 r. w sprawie kursów uprawniających do pracy na stanowisku dyspozytora medycznego i wojewódzkiego koordynatora ratownictwa medycznego oraz kursu doskonalącego dla dyspozytora medycznego, op. cit.

¹⁶³ § 11 Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 19 marca 2024 r. w sprawie kursów uprawniających do pracy na stanowisku dyspozytora medycznego i wojewódzkiego koordynatora ratownictwa medycznego oraz kursu doskonalącego dla dyspozytora medycznego, op. cit.

¹⁶⁴ § 5 Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 19 marca 2024 r. w sprawie kursów uprawniających do pracy na stanowisku dyspozytora medycznego i wojewódzkiego koordynatora ratownictwa medycznego oraz kursu doskonalącego dla dyspozytora medycznego, op. cit.

¹⁶⁵ Tamże.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
10.	Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Zaświadczenie o ukończeniu kursu uprawniającego do pracy na stanowisku dyspozytora medycznego ¹⁶⁶ . W okresie trzech lat po ukończeniu kursu dyspozytor medyczny powinien przejść kurs doskonalący ¹⁶⁷ .
11.	Opis warunków dodatkowych	Kandydat ubiegający się o certyfikację powinien: <ul style="list-style-type: none"> – posiadać wykształcenie wymagane dla lekarza systemu, pielęgniarki systemu lub ratownika medycznego, – posiadać co najmniej pięcioletnie doświadczenie w udzielaniu świadczeń zdrowotnych w pogotowiu ratunkowym, w szpitalnym oddziale ratunkowym, oddziale anestezjologii i intensywnej terapii lub w izbie przyjęć szpitala¹⁶⁸.

Zródło: opracowanie własne.

Tabela 21. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji w zakresie holistycznej terapii technikami osteopatycznymi i strukturalnymi

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	Nazwa kwalifikacji	Holistyczna terapia technikami osteopatycznymi i strukturalnymi
2.	Odpowiednik kwalifikacji w KZiS¹⁶⁹	Fizjoterapeuta (kod zawodu: 229201)
3.	Typ kwalifikacji	Nadawane poza system oświaty.
4.	Rodzaj kwalifikacji	Wolnorynkowe i sektorowe.
5.	Charakterystyka kwalifikacji	Uzyskanie kwalifikacji upoważnia do prowadzenia terapii technikami osteopatycznymi i strukturalnymi.
6.	Forma nabycia kwalifikacji	Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe niewłączone do ZRK.
7.	Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	1) Ukończenie kursu specjalistycznego holistyczna terapia technikami osteopatycznymi i strukturalnymi. Zakres szkolenia obejmuje: <ul style="list-style-type: none"> – stres i autonomiczny układ nerwowy, – głowa, szyja i klatka piersiowa w ujęciu osteopatycznym,

¹⁶⁶ § 11 Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 19 marca 2024 r. w sprawie kursów uprawniających do pracy na stanowisku dyspozytora medycznego i wojewódzkiego koordynatora ratownictwa medycznego oraz kursu doskonalącego dla dyspozytora medycznego, op. cit.

¹⁶⁷ § 3 Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie doskonalenia zawodowego dyspozytorów medycznych, Dz. U. 2017. 1620.

¹⁶⁸ <https://archiwum.mz.gov.pl/system-ochrony-zdrowia/panstwowe-ratownictwo-medyczne/dyspozytorzy-medyczni/>, [dostęp: 20.07.2024].

¹⁶⁹ Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		<ul style="list-style-type: none"> – wady postawy okiem osteopaty, – rehabilitacja w sporcie, – pozycyjne uwalnianie z elementami anatomii klinicznej, – stres i autonomiczny układ nerwowy, – terapia czaszkowo-krzyżowa, – terapia zaburzeń strukturalnych kończyny dolnej, – terapia wisceralna, – funkcjonalna terapia manualna, – integracja w terapii, – fizjoterapeutyczne badanie¹⁷⁰. <p>Kurs trwa 240 godzin. 2) Otrzymanie certyfikatu potwierdzającego ukończenie kursu. Warunkiem otrzymania certyfikatu jest uczestnictwo podczas prowadzonych wykładów.</p>
8.	Instytucja walidująca	Lista instytucji walidujących znajduje się na stronie stowarzyszenia Fizjoterapia Polska ¹⁷¹ .
9.	Instytucja certyfikująca	Lista instytucji certyfikujących znajduje się na stronie stowarzyszenia Fizjoterapia Polska ¹⁷² .
10.	Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Certyfikat ukończenia kursu. Dokument wydawany jest bezterminowo.
11.	Opis warunków dodatkowych	Ukończone studia wyższe na kierunku fizjoterapia. Ukończone technikum fizjoterapii oraz co najmniej 6-letnie doświadczenie w zawodzie fizjoterapeuty. Przynależność do Samorządu zawodowego fizjoterapeutów ¹⁷³ .

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 22. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	Nazwa kwalifikacji	Kwalifikowana pierwsza pomoc
2.	Odpowiednik kwalifikacji w KZiS¹⁷⁴	Ratownik medyczny (kod zawodu: 325601)
3.	Typ kwalifikacji	Nabywane poza systemem oświaty.

¹⁷⁰ http://www.zdammaturo.pl/Podnosimy_kwalifikacje-wspieramy_rozwoj, [dostęp: 07.08.2024].

¹⁷¹ <https://fizjoterapeuci.org/przyznane-akredytacje/>, [dostęp: 07.08.2024].

¹⁷² Tamże.

¹⁷³ Art. 4 Ustawy z dnia 25 września 2015 r. o zawodzie fizjoterapeuty, Dz. U. 2023. 1213.

¹⁷⁴ Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
4.	Rodzaj kwalifikacji	Wolnorynkowe i sektorowe.
5.	Charakterystyka kwalifikacji	Kwalifikowana pierwsza pomoc to kurs, który powinni przejść pracownicy wszystkich jednostek związanych z Państwowym Ratownictwem Medycznym, a także osoby ochraniające i uczestniczące w organizacji imprez masowych.
6.	Forma nabycia kwalifikacji	Kurs kwalifikowanej pierwszej pomocy.
7.	Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	<ol style="list-style-type: none"> 1) Ukończenie kursu kwalifikowanej pierwszej pomocy. Zakres programowy kursu został określony w Rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 19 marca 2007 r. w sprawie kursu w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy¹⁷⁵. Liczba godzin kursu wynosi 66 godzin, w tym co najmniej 25 godzin zajęć teoretycznych oraz co najmniej 41 godzin zajęć praktycznych¹⁷⁶. 2) Kurs kończy się egzaminem. Do egzaminu może przystąpić osoba, która odbyła wszystkie zajęcia teoretyczne i praktyczne objęte programem kursu¹⁷⁷. Egzamin składa się z części teoretycznej i praktycznej. Egzamin teoretyczny przeprowadzany jest w formie testu, ujętego w kartę testową, składającego się z zestawu 30 zadań testowych wybranych przez komisję spośród zadań testowych opracowanych przez Centrum Egzaminów Medycznych¹⁷⁸. Egzamin praktyczny obejmuje wykonanie przez osobę zdającą dwóch losowo wybranych zadań egzaminacyjnych sprawdzających praktyczne postępowanie w ramach kwalifikowanej pierwszej pomocy oraz resuscytacji krążeniowo-oddechowej na fantomie z elektronicznym monitorowaniem i oceną wykonywanych czynności wraz z możliwością wydruku danych¹⁷⁹. Po zdanym egzaminie na wniosek kursant otrzymuje zaświadczenie o uzyskaniu tytułu ratownika.
8.	Instytucja walidująca	Podmioty spełniające warunki określone w Rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 19 marca

¹⁷⁵ Załącznik nr 1 do Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 19 marca 2007 r. w sprawie kursu w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy, Dz. U. 2021. 411.

¹⁷⁶ Tamże.

¹⁷⁷ § 4. 1 Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 19 marca 2007 r. w sprawie kursu w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy, op. cit.

¹⁷⁸ § 5. 1 Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 19 marca 2007 r. w sprawie kursu w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy, op. cit.

¹⁷⁹ § 6. 1 Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 19 marca 2007 r. w sprawie kursu w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy, op. cit.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		2007 r. w sprawie kursu w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy ¹⁸⁰ .
9.	Instytucja certyfikująca	Podmioty spełniające warunki określone w Rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 19 marca 2007 r. w sprawie kursu w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy ¹⁸¹ .
10.	Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Zaświadczenie o uzyskaniu tytułu ratownika. Dokument jest ważny trzy lata. Po tym okresie ponownie należy przejść kurs kwalifikowanej pierwszej pomocy ¹⁸² .
11.	Opis warunków dodatkowych	<ol style="list-style-type: none"> 1. Posiadanie pełnej zdolności do czynności prawnych. 2. Posiadanie ważnych zaświadczeń o ukończeniu kursu w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy, zwanego dalej "kursem" i uzyskaniu tytułu ratownika. 3. Stan zdrowia pozwalający na udzielanie kwalifikowanej pierwszej pomocy¹⁸³.

Źródło: opracowanie własne.

¹⁸⁰ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 19 marca 2007 r. w sprawie kursu w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy, op. cit.

¹⁸¹ Tamże.

¹⁸² Załącznik nr 3 Rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 19 marca 2007 r. w sprawie kursu w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy, op. cit.

¹⁸³ Art. 13.1 Ustawy z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym Dz. U. 2024. 652.

Tabela 23. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – kwalifikacja wstępna przyspieszona (uprawnienia do przewozu osób i rzeczy)

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	Nazwa kwalifikacji	Opiekun medyczny
2.	Odpowiednik kwalifikacji w KZiS¹⁸⁴	Opiekun medyczny (kod zawodu: 532102)
3.	Typ kwalifikacji	Nadawane w systemie szkolnictwa branżowego – kwalifikacje cząstkowe, zdobywane w formach pozaszkolnych, wymienionych w art. 117 ustawy Prawo oświatowe.
4.	Rodzaj kwalifikacji	Uregulowane.
5.	Charakterystyka kwalifikacji	Uzyskanie kwalifikacji upoważnia do świadczenia usług medyczno-pielęgniarskich i opiekuńczych osobie chorej i niesamodzielnej ¹⁸⁵ .
6.	Forma nabycia kwalifikacji	Kwalifikacyjny kurs zawodowy.
7.	Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	<p>1) Ukończenie kwalifikacyjnego kursu zawodowego przygotowującego do pracy jako opiekun medyczny. Zakres kursu został określony w załączniku nr 20 do Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 stycznia 2019 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz dodatkowych umiejętności zawodowych w zakresie wybranych zawodów szkolnictwa branżowego¹⁸⁶. Liczba godzin kursu wynosi 672 godziny¹⁸⁷.</p> <p>2) Złożenie wniosku o przeprowadzenie egzaminu zawodowego do Okręgowej Komisji egzaminacyjnej¹⁸⁸.</p> <p>Egzamin składa się z części teoretycznej i praktycznej. Po zdanym egzaminie na wniosek kursanta wydawany jest przez Okręgową Komisję Egzaminacyjną¹⁸⁹ dyplom kwalifikacji zawodowych.</p>

¹⁸⁴ Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.

¹⁸⁵ https://kwalifikacje.gov.pl/k?id_kw=12921/, [dostęp:18.07.2024].

¹⁸⁶ Załączniku nr 20 do Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 stycznia 2019 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz dodatkowych umiejętności zawodowych w zakresie wybranych zawodów szkolnictwa branżowego, Dz. U. z dnia 1 stycznia 2019 r.

¹⁸⁷ Tamże.

¹⁸⁸ Art. 11 Rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.

¹⁸⁹ Lista Okręgowych Komisji Egzaminacyjnych dostępna jest pod linkiem <https://cke.gov.pl/komisje-egzaminacyjne/>, [dostęp: 18.07.2024].

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
8.	Instytucja walidująca	Okręgowe Komisje Egzaminacyjne ¹⁹⁰ .
9.	Instytucja certyfikująca	Okręgowe Komisje Egzaminacyjne ¹⁹¹ .
10.	Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Dyplom ukończenia kwalifikacyjnego kursu zawodowego ¹⁹² .
11.	Opis warunków dodatkowych	Dyplom zawodowy mogą otrzymać osoby, które posiadają wykształcenie średnie lub średnie branżowe i ukończyły kwalifikacyjny kurs zawodowy w zakresie kwalifikacji wyodrębnionej w zawodzie ¹⁹³ .

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 24. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji asystenta osoby niepełnosprawnej

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	Nazwa kwalifikacji	Asystent osoby niepełnosprawnej
2.	Odpowiednik kwalifikacji w KZiS¹⁹⁴	Asystent osoby niepełnosprawnej (kod zawodu: 341201)
3.	Typ kwalifikacji	Nabywane w systemie oświaty.
4.	Rodzaj kwalifikacji	Nadawane w systemie szkolnictwa branżowego – kwalifikacje cząstkowe, zdobywane w formach pozaszkolnych, wymienionych w art. 117 ustawy Prawo oświatowe.
5.	Charakterystyka kwalifikacji	Uzyskanie kwalifikacji upoważnia do udzielania bezpośredniej pomocy osobom z różnymi rodzajami niepełnosprawności ¹⁹⁵ .
6.	Forma nabycia kwalifikacji	Kwalifikacyjny kurs zawodowy.
7.	Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	1) Ukończenie kwalifikacyjnego kursu zawodowego przygotowującego do pracy jako asystent osoby niepełnosprawnej. Zakres kursu został określony w załączniku nr 22 do Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 stycznia 2019 r.

¹⁹⁰ https://kwalifikacje.gov.pl/k?id_kw=12921/, [dostęp: 18.07.2024].

¹⁹¹ Tamże.

¹⁹² [https://www.gov.pl/web/edukacja/kkz-wazne-informacje#:~:text=Za%C5%9Bwiadczenie%20o%20uko%C5%84czeniu%20kwalifikacyjnego%20kursu%20zawodowego%20nie%20potwierdza,okr%C4%99gow%C4%85%20komisj%C4%99%20egzaminacyjn%C4%85%20osobie%2C%20kt%C3%B3ra%20zda%C5%82a%20egzamin%20zawodowy/](https://www.gov.pl/web/edukacja/kkz-wazne-informacje#:~:text=Za%C5%9Bwiadczenie%20o%20uko%C5%84czeniu%20kwalifikacyjnego%20kursu%20zawodowego%20nie%20potwierdza,okr%C4%99gow%C4%85%20komisj%C4%99%20egzaminacyjn%C4%85%20osobie%2C%20kt%C3%B3ra%20zda%C5%82a%20egzamin%20zawodowy/,), [dostęp: 18.07.2024].

¹⁹³ https://kwalifikacje.gov.pl/k?id_kw=12921/, [dostęp: 18.07.2024].

¹⁹⁴ Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.

¹⁹⁵ https://kwalifikacje.gov.pl/k?id_kw=12939/, [dostęp: 18.07.2024].

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		<p>w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz dodatkowych umiejętności zawodowych w zakresie wybranych zawodów szkolnictwa branżowego¹⁹⁶. Liczba godzin kursu wynosi 714 godzin¹⁹⁷.</p> <p>2) Złożenie wniosku o przeprowadzenie egzaminu zawodowego do Okręgowej Komisji egzaminacyjnej¹⁹⁸. Egzamin składa się z części teoretycznej i praktycznej. Po zdanym egzaminie na wniosek kursanta wydawany jest przez Okręgową Komisję Egzaminacyjną dyplom kwalifikacji zawodowych¹⁹⁹.</p>
8.	Instytucja walidująca	Okręgowe Komisje Egzaminacyjne ²⁰⁰ .
9.	Instytucja certyfikująca	Okręgowe Komisje Egzaminacyjne ²⁰¹ .
10.	Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Dyplom ukończenia kwalifikacyjnego kursu zawodowego ²⁰² .
11.	Opis warunków dodatkowych	Dyplom zawodowy mogą otrzymać osoby, które posiadają wykształcenie średnie lub średnie branżowe ²⁰³ .

Źródło: opracowanie własne.

¹⁹⁶ Załączniku nr 22 do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 stycznia 2019 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz dodatkowych umiejętności zawodowych w zakresie wybranych zawodów szkolnictwa branżowego, op. cit.

¹⁹⁷ Tamże.

¹⁹⁸ Art. 11 Rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.

¹⁹⁹ Lista Okręgowych Komisji Egzaminacyjnych dostępna jest pod linkiem <https://cke.gov.pl/komisje-egzaminacyjne/>, [dostęp: 18.07.2024].

²⁰⁰ https://kwalifikacje.gov.pl/k?id_kw=12939/, [dostęp: 18.07.2024].

²⁰¹ Tamże.

²⁰² <https://www.gov.pl/web/edukacja/kkz-wazne-informacje#:~:text=Za%C5%9Bwiadczenie%20o%20uko%C5%84czeniu%20kwalifikacyjnego%20kursu%20zawodowego%20nie%20potwierdza,okr%C4%99gow%C4%85%20komisj%C4%99%20egzaminacyjn%C4%85%20osobie%2C%20kt%C3%B3ra%20zda%C5%82a%20egzamin%20zawodowy/>, [dostęp: 18.07.2024].

²⁰³ https://kwalifikacje.gov.pl/k?id_kw=12939/, [dostęp: 18.07.2024].

Tabela 25. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – przewóz towarów niebezpiecznych

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	Nazwa kwalifikacji	Opiekun osoby starszej
2.	Odpowiednik kwalifikacji w KZiS²⁰⁴	Opiekun osoby starszej (kod zawodu: 341202)
3.	Typ kwalifikacji	Nabywane w systemie oświaty.
4.	Rodzaj kwalifikacji	Nadawane w systemie szkolnictwa branżowego – kwalifikacje cząstkowe, zdobywane w formach pozaszkolnych, wymienionych w art. 117 ustawy Prawo oświatowe.
5.	Charakterystyka kwalifikacji	Uzyskanie kwalifikacji upoważnia do świadczenie usług opiekuńczo-wspierających osobie starszej ²⁰⁵ .
6.	Forma nabycia kwalifikacji	Kwalifikacyjny kurs zawodowy.
7.	Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	<p>1) Ukończenie kwalifikacyjnego kursu zawodowego przygotowującego do pracy jako asystent osoby niepełnosprawnej. Zakres kursu został określony w załączniku nr 22 do Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 stycznia 2019 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz dodatkowych umiejętności zawodowych w zakresie wybranych zawodów szkolnictwa branżowego²⁰⁶. Liczba godzin kursu wynosi 1160 godzin²⁰⁷.</p> <p>2) Złożenie wniosku o przeprowadzenie egzaminu zawodowego do Okręgowej Komisji egzaminacyjnej²⁰⁸.</p> <p>Egzamin składa się z części teoretycznej i praktycznej. Po zdanym egzaminie na wniosek kursanta wydawany jest przez Okręgową Komisję Egzaminacyjną dyplom kwalifikacji zawodowych²⁰⁹.</p>
8.	Instytucja walidująca	Okręgowe Komisje Egzaminacyjne ²¹⁰ .

²⁰⁴ Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.

²⁰⁵ https://kwalifikacje.gov.pl/k?id_kw=12940/, [dostęp: 18.07.2024].

²⁰⁶ Załączniku nr 22 do Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 stycznia 2019 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz dodatkowych umiejętności zawodowych w zakresie wybranych zawodów szkolnictwa branżowego, op. cit.

²⁰⁷ Tamże.

²⁰⁸ Art. 11 Rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.

²⁰⁹ Lista Okręgowych Komisji Egzaminacyjnych dostępna jest pod linkiem <https://cke.gov.pl/komisje-egzaminacyjne/>, [dostęp: 18.07.2024].

²¹⁰ https://kwalifikacje.gov.pl/k?id_kw=12940/, [dostęp: 18.07.2024].

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
9.	Instytucja certyfikująca	Okręgowe Komisje Egzaminacyjne ²¹¹ .
10.	Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Dyplom ukończenia kwalifikacyjnego kursu zawodowego ²¹² .
11.	Opis warunków dodatkowych	Dyplom zawodowy mogą otrzymać osoby, które posiadają wykształcenie średnie lub średnie branżowe ²¹³ .

Zródło: opracowanie własne.

Tabela 26. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji opiekuna w domu pomocy społecznej

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	Nazwa kwalifikacji	Opiekun w domu pomocy społecznej
2.	Odpowiednik kwalifikacji w KZiS²¹⁴	Opiekun w domu pomocy społecznej (kod zawodu: 341203)
3.	Typ kwalifikacji	Nabywane w systemie oświaty.
4.	Rodzaj kwalifikacji	Nadawane w systemie szkolnictwa branżowego – kwalifikacje cząstkowe, zdobywane w formach pozaszkolnych, wymienionych w art. 117 ustawy Prawo oświatowe.
5.	Charakterystyka kwalifikacji	Uzyskanie kwalifikacji upoważnia do pracy jako opiekun w domu opieki społecznej ²¹⁵ .
6.	Forma nabycia kwalifikacji	Kwalifikacyjny kurs zawodowy.
7.	Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	1) Ukończenie kwalifikacyjnego kursu zawodowego przygotowującego do pracy jako opiekun w domu opieki społecznej. Zakres kursu został określony w załączniku nr 22 do Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 stycznia 2019 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz dodatkowych umiejętności zawodowych w zakresie wybranych zawodów szkolnictwa branżowego ²¹⁶ .

²¹¹ Tamże.

²¹² [https://www.gov.pl/web/edukacja/kkz-wazne-informacje#:~:text=Za%C5%9Bwiadczenie%20o%20uko%C5%84czeniu%20kwalifikacyjnego%20kursu%20zawodowego%20nie%20potwierdza,okr%C4%99gow%C4%85%20komisj%C4%99%20egzaminacyjn%C4%85%20osobie%2C%20kt%C3%B3ra%20zda%C5%82a%20egzamin%20zawodowy/](https://www.gov.pl/web/edukacja/kkz-wazne-informacje#:~:text=Za%C5%9Bwiadczenie%20o%20uko%C5%84czeniu%20kwalifikacyjnego%20kursu%20zawodowego%20nie%20potwierdza,okr%C4%99gow%C4%85%20komisj%C4%99%20egzaminacyjn%C4%85%20osobie%2C%20kt%C3%B3ra%20zda%C5%82a%20egzamin%20zawodowy/,), [dostęp: 18.07.2024].

²¹³ https://kwalifikacje.gov.pl/k?id_kw=12940/, [dostęp: 18.07.2024].

²¹⁴ Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.

²¹⁵ https://kwalifikacje.gov.pl/k?id_kw=12941/, [dostęp: 18.07.2024].

²¹⁶ Załączniku nr 22 do Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 stycznia 2019 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		Liczba godzin kursu wynosi 1162 godziny ²¹⁷ . 2) Złożenie wniosku o przeprowadzenie egzaminu zawodowego do Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej ²¹⁸ . Egzamin składa się z części teoretycznej i praktycznej. Po zdaniem egzaminie na wniosek kursanta wydawany jest przez Okręgową Komisję Egzaminacyjną ²¹⁹ dyplom kwalifikacji zawodowych.
8.	Instytucja walidująca	Okręgowe Komisje Egzaminacyjne ²²⁰ .
9.	Instytucja certyfikująca	Okręgowe Komisje Egzaminacyjne ²²¹ .
10.	Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Dyplom ukończenia kwalifikacyjnego kursu zawodowego ²²² .
11.	Opis warunków dodatkowych	Dyplom zawodowy mogą otrzymać osoby, które posiadają wykształcenie średnie lub średnie branżowe ²²³ .

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 27. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji opiekunki środowiskowej

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	Nazwa kwalifikacji	Opiekunka środowiskowa
2.	Odpowiednik kwalifikacji w KZiS²²⁴	Opiekunka środowiskowa (kod zawodu: 341204)
3.	Typ kwalifikacji	Nabywane w systemie oświaty.
4.	Rodzaj kwalifikacji	Nadawane w systemie szkolnictwa branżowego – kwalifikacje cząstkowe, zdobywane w formach

dodatkowych umiejętności zawodowych w zakresie wybranych zawodów szkolnictwa branżowego, op. cit.

²¹⁷ Tamże.

²¹⁸ Art. 11 Rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.

²¹⁹ Lista Okręgowych Komisji Egzaminacyjnych dostępna jest pod linkiem <https://cke.gov.pl/komisje-egzaminacyjne/>, [dostęp: 18.07.2024].

²²⁰ https://kwalifikacje.gov.pl/k?id_kw=12941/, [dostęp: 18.07.2024].

²²¹ Tamże.

²²² [https://www.gov.pl/web/edukacja/kkz-wazne-informacje#:~:text=Za%C5%9Bwiadczenie%20o%20uko%C5%84czeniu%20kwalifikacyjnego%20kursu%20zawodowego%20nie%20potwierdza,okr%C4%99gow%C4%85%20komisj%C4%99%20egzaminacyjn%C4%85%20osobie%2C%20kt%C3%B3ra%20zda%C5%82a%20egzamin%20zawodowy/](https://www.gov.pl/web/edukacja/kkz-wazne-informacje#:~:text=Za%C5%9Bwiadczenie%20o%20uko%C5%84czeniu%20kwalifikacyjnego%20kursu%20zawodowego%20nie%20potwierdza,okr%C4%99gow%C4%85%20komisj%C4%99%20egzaminacyjn%C4%85%20osobie%2C%20kt%C3%B3ra%20zda%C5%82a%20egzamin%20zawodowy/,), [dostęp: 18.07.2024].

²²³ https://kwalifikacje.gov.pl/k?id_kw=12941/, [dostęp: 18.07.2024].

²²⁴ Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
		pozaszkolnych, wymienionych w art. 117 ustawy Prawo oświatowe.
5.	Charakterystyka kwalifikacji	Uzyskanie kwalifikacji upoważnia do świadczenia usług opiekuńczych ²²⁵ .
6.	Forma nabycia kwalifikacji	Kwalifikacyjny kurs zawodowy.
7.	Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	<p>1) Ukończenie kwalifikacyjnego kursu zawodowego przygotowującego do pracy jako opiekun w domu opieki społecznej. Zakres kursu został określony w załączniku nr 22 do Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 stycznia 2019 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz dodatkowych umiejętności zawodowych w zakresie wybranych zawodów szkolnictwa branżowego²²⁶. Liczba godzin kursu wynosi 762 godziny²²⁷.</p> <p>2) Złożenie wniosku o przeprowadzenie egzaminu zawodowego do Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej²²⁸.</p> <p>Egzamin składa się z części teoretycznej i praktycznej. Po zdanym egzaminie na wniosek kursanta wydawany jest przez Okręgową Komisję Egzaminacyjną²²⁹ dyplom kwalifikacji zawodowych.</p>
8.	Instytucja walidująca	Okręgowe Komisje Egzaminacyjne ²³⁰ .
9.	Instytucja certyfikująca	Okręgowe Komisje Egzaminacyjne ²³¹ .
10.	Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Dyplom ukończenia kwalifikacyjnego kursu zawodowego ²³² .

²²⁵ https://kwalifikacje.gov.pl/k?id_kw=12943/, [dostęp: 18.07.2024].

²²⁶ Załączniku nr 22 do Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 stycznia 2019 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz dodatkowych umiejętności zawodowych w zakresie wybranych zawodów szkolnictwa branżowego, op. cit.

²²⁷ Tamże.

²²⁸ Art. 11 Rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.

²²⁹ Lista Okręgowych Komisji Egzaminacyjnych dostępna jest pod linkiem <https://cke.gov.pl/komisje-egzaminacyjne/>, [dostęp: 18.07.2024].

²³⁰ https://kwalifikacje.gov.pl/k?id_kw=12943/, [dostęp: 18.07.2024].

²³¹ Tamże.

²³² <https://www.gov.pl/web/edukacja/kkz-wazne-informacje#:~:text=Za%C5%9Bwiadczenie%20o%20uko%C5%84czeniu%20kwalifikacyjnego%20kursu%20zawodowego%20nie%20potwierdza,okr%C4%99gow%C4%85%20komisj%C4%99%20egzaminacyjn%C4%85%20osobie%2C%20kt%C3%B3ra%20zda%C5%82a%20egzamin%20zawodowy/>, [dostęp: 18.07.2024].

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
11.	Opis warunków dodatkowych	Dyplom zawodowy mogą otrzymać osoby, które posiadają wykształcenie średnie lub średnie branżowe ²³³

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 28. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji pracownika socjalnego

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	Nazwa kwalifikacji	Pracownik socjalny
2.	Odpowiednik kwalifikacji w KZiS²³⁴	Pracownik socjalny (kod zawodu: 341205)
3.	Typ kwalifikacji	Nabywane poza systemem oświaty.
4.	Rodzaj kwalifikacji	Uregulowane.
5.	Charakterystyka kwalifikacji	Uzyskanie kwalifikacji upoważnia do pracy z rodziną w problemach nie tylko wychowawczych, lecz także w sprawach codziennych ²³⁵ .
6.	Forma nabycia kwalifikacji	Kwalifikacje włączone do ZRK jako uregulowane.
7.	Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	Ukończenie kolegium pracowników służb społecznych. Zakres programu nauki został określony w Rozporządzeniu Ministra Polityki Społecznej z dnia 7 kwietnia 2005 r. w sprawie standardów kształcenia w kolegiach pracowników służb społecznych ²³⁶ . Nauka trwa 3 lata (sześć semestrów). Liczba godzin zajęć wynosi 2 915 godzin, w tym 2 355 godzin przedmiotów kształcenia oraz 560 godzin praktyk zawodowych ²³⁷ . Warunkiem ukończenia kolegium jest zdanie z wynikiem pozytywnym wszystkich egzaminów wynikających z programu kształcenia ²³⁸ .
8.	Instytucja walidująca	Kolegia pracowników służb społecznych ²³⁹ .

²³³ https://kwalifikacje.gov.pl/k?id_kw=12943/, [dostęp: 18.07.2024].

²³⁴ Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, op. cit.

²³⁵ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, op. cit.

²³⁶ Załącznik do Rozporządzenia Ministra Polityki Społecznej z dnia 7 kwietnia 2005 r. w sprawie standardów kształcenia w kolegiach pracowników służb społecznych, Dz. U. 2005. 62. 555.

²³⁷ Tamże.

²³⁸ Art. 11 Rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.

²³⁹ Wykaz jednostek walidujących znajduje się pod linkiem <https://www.gov.pl/web/rodzina/bip-wykaz-kolegiow-pracownikow-sluzb-spoecznych/>, [dostęp: 18.07.2024].

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
9.	Instytucja certyfikująca	Kolegia pracowników służb społecznych ²⁴⁰ .
10.	Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Dyplom ukończenia kolegium ²⁴¹ .
11.	Opis warunków dodatkowych	Kandydat ubiegający się o przyjęcie do kolegium powinien posiadać świadectwo dojrzałości ²⁴² .

Źródło: opracowanie własne.

²⁴⁰ Wykaz jednostek certyfikujących znajduje się pod linkiem <https://www.gov.pl/web/rodzina/bip-wykaz-kolegiow-pracownikow-sluzb-spoecznych/>, [dostęp: 18.07.2024].

²⁴¹ § 33 Rozporządzenia Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 15 września 2016 r. w sprawie kolegiów pracowników służb społecznych, Dz. U. 2016. 1543.

²⁴² Art. 12 Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, op. cit.

WNIOSKI I REKOMENDACJE

Analiza przeprowadzona w obszarze potrzeb podlaskiego rynku pracy w kontekście uwarunkowań wynikających z walidacji i certyfikacji kwalifikacji nabywanych w ramach edukacji szkolnej i pozaszkolnej, w zakresie sektorów: **edukacja oraz opieka zdrowotna i pomoc społeczna**, pozwoliła na sformułowanie kilku istotnych wniosków i rekomendacji w zakresie wspierania wspomnianych działań dostosowawczych.

1. W przypadku **sektora edukacji**, lista kwalifikacji najbardziej pożądaných z punktu widzenia potrzeb gospodarki obejmuje następujące kwalifikacje i kompetencje (kwalifikacje w szerokim ujęciu – podejściu prezentowanym przez Komisję Europejską):

- a) kwalifikacje logopedy,
- b) kwalifikacje neurologopedy,
- c) kwalifikacje w zakresie pedagogiki specjalnej (oligofrenopedagogiki),
- d) kwalifikacje do prowadzenia edukacji i wspomagania osób ze spectrum autyzmu i z zespołem Aspergera,
- e) kwalifikacje do wczesnego wspomagania rozwoju,
- f) kwalifikacje do prowadzenia integracji sensorycznej,
- g) kwalifikacje do realizacji edukacji włączającej,
- h) kwalifikacje do prowadzenia komunikacji wspomagającej i alternatywnej,
- i) kwalifikacje w zakresie profilaktyki zachowań suicydalnych,
- j) kwalifikacje do prowadzenia doradztwa zawodowego.

Jest to lista kwalifikacji/kompetencji, w stosunku do których analiza wykazała istnienie dużego zapotrzebowania na pracowników i trudności w dostępie do osób z odpowiednimi kwalifikacjami.

REKOMENDACJA 1: Rekomendowane jest **planowanie i organizowanie polityki regionalnej w zakresie kształcenia kadr, wspierające edukację w zakresie kwalifikacji znajdujących się na liście powyżej. Kryteria ewentualnego dofinansowania procesów prowadzących do nabycia wskazanych kwalifikacji powinny być ustalone w taki sposób, aby zainteresowanie potencjalnego kandydata, zdobyciem kwalifikacji pożądaney z punktu widzenia potrzeb regionalnej gospodarki było premiowane w procesie przyznawania ewentualnego dofinansowania.**

ADRESAT REKOMENDACJI 1: Instytucja Zarządzająca programem operacyjnym FEdP 2021-2027.

2. W przypadku **sektora opieki zdrowotnej i pomocy społecznej**, lista kwalifikacji najbardziej pożądanых z punktu widzenia potrzeb gospodarki obejmuje następujące kwalifikacje i kompetencje (kwalifikacje w szerokim ujęciu – podejściu prezentowanym przez Komisję Europejską):
- a) asystent rodziny,
 - b) pracownik socjalny,
 - c) opiekun osoby niepełnosprawnej,
 - d) opiekun medyczny,
 - e) fizjoterapeuta (kurs specjalistyczny holistyczna terapia technikami osteopatycznymi i strukturalnymi),
 - f) kwalifikowana pierwsza pomoc KPP,
 - g) opiekun osoby starszej,
 - h) dyspozytor medyczny,
 - i) opiekun w domu opieki społecznej,
 - j) opiekunka środowiskowa.

Również w tym przypadku, lista obejmuje kwalifikacje/kompetencje, w stosunku do których analiza wykazała istnienie dużego zapotrzebowania na pracowników i trudności w dostępie do osób z odpowiednimi kwalifikacjami.

REKOMENDACJA 2: Rekomendowane jest **planowanie i organizowanie polityki regionalnej w zakresie kształcenia kadr, wspierające edukację w zakresie kwalifikacji znajdujących się na liście powyżej. Kryteria ewentualnego dofinansowania procesów prowadzących do nabycia wskazanych kwalifikacji powinny być ustalane w taki sposób, aby zainteresowanie potencjalnego kandydata, zdobyciem kwalifikacji pożądaney z punktu widzenia potrzeb regionalnej gospodarki, było premiowane i dofinansowywane w pierwszej kolejności.**

ADRESAT REKOMENDACJI 2: Instytucja Zarządzająca programem operacyjnym FEoP 2021-2027.

3. Przeprowadzona analiza wskazała również na występowanie zapotrzebowania w **sektorze edukacji** wielu innych, dodatkowych kwalifikacji. Ich zaspokajanie jest również istotne ze względu na potrzeby zgłaszane przez określone kategorie podmiotów lub nawet podmioty indywidualne. W każdym z takich przypadków, brak nawet jednego pracownika o określonych kwalifikacjach lub kompetencjach, nie pozwala na prawidłową realizację celów danej instytucji, czy podmiotu gospodarczego. W dalszej kolejności jako niezwykle istotne w praktyce edukacyjnej wskazano również:
- a) kwalifikacje do pracy metodą komunikacji bez przemocy (NVC),
 - b) kwalifikacje do prowadzenia treningu kontroli złości,
 - c) kwalifikacje do prowadzenia treningu umiejętności społecznych,

- d) kwalifikacje do prowadzenia terapii EEG Feedback,
- e) kwalifikacje do prowadzenia treningu słuchowego metodą Tomatisa,
- f) kwalifikacje trenerskie i sędziowskie (nauczyciele w-f),
- g) kwalifikacje strzeleckie,
- h) kwalifikacje tutora edukacyjnego,
- i) kwalifikacje supervizora edukacyjnego (obecnie nie występuje w edukacji),
- j) kwalifikacje nauczyciela konsultanta,
- k) kwalifikacje doradcy metodycznego.

REKOMENDACJA 3: Rekomendowane jest **planowanie i organizowanie polityki regionalnej w zakresie kształcenia kadr, wspierające edukację również w zakresie kwalifikacji zidentyfikowanych w ramach zapotrzebowania dodatkowego. Kryteria ewentualnego dofinansowania procesów prowadzących do nabycia wskazanych kwalifikacji powinny być ustalane w taki sposób, aby zainteresowanie potencjalnego kandydata, zdobyciem kwalifikacji pożądanej z punktu widzenia potrzeb regionalnej gospodarki, było premiowane i dofinansowywane w pierwszej kolejności.**

ADRESAT REKOMENDACJI 3: Instytucja Zarządzająca programem operacyjnym FEdP 2021-2027.

4. Ze względu na ograniczony zakres przedmiotowy i podmiotowy badania, analiza nie mogła doprowadzić do wyartykułowania wszystkich potrzeb, jednakże te, które zostały ujawnione, wskazują na występowanie w analizowanych sektorach, również dużego zapotrzebowania również na kwalifikacje/kompetencje miękkie, takie jak:
 - a) kompetencje społeczne,
 - b) kompetencje w zakresie radzenia sobie z własnymi emocjami,
 - c) kompetencje w zakresie komunikacji interpersonalnej,
 - d) kompetencje w zakresie pracy zespołowej,
 - e) kompetencje w zakresie rozpoznawania i nazywania emocji,
 - f) kompetencje do radzenia sobie z emocjami innych osób,
 - g) kompetencje do radzenia sobie z osobami trudnymi,
 - h) kompetencje do pobudzania u uczniów innowacyjności i kreatywności.

REKOMENDACJA 4: Rekomendowane jest **uwzględnianie w regionalnych politykach ukierunkowanych na kształcenie zasobów ludzkich, wspierania kształcenia również kompetencji miękkich. W procesach ewentualnego dofinansowania takich szkoleń, należy wspierać dofinansowaniem te formy szkoleniowe, które zgodnie z szerokim rozumieniem pojęcia „kwalifikacji”, opierają się na**

procedurach walidacji i certyfikacji, prowadzonych przez instytucje, dające gwarancję wysokiej jakości procesu szkolenia, jak i uzyskanych efektów kształcenia.

ADRESAT REKOMENDACJI 4: Instytucja Zarządzająca programem operacyjnym FEdP 2021-2027.

SŁOWNIK POJĘĆ

Bony na szkolenia – projekt pt. „Kompleksowy system rozwijania kompetencji i umiejętności osób dorosłych zgodnie z potrzebami regionalnej gospodarki”, realizowany w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020, Oś Priorytetowa III. Kompetencje i kwalifikacje, Działanie 3.2 Kształtowanie i rozwój kompetencji kadr regionu, Poddziałanie 3.2.1 Rozwój kompetencji językowych i TIK oraz wsparcie wybranych form kształcenia ustawicznego zgodnie z potrzebami regionalnej gospodarki, Poddziałanie 3.2.2 Pozaszkolne formy kształcenia dorosłych.

Certyfikacja – proces, w wyniku którego osoba ubiegająca się o nadanie określonej kwalifikacji, po uzyskaniu pozytywnego wyniku walidacji, otrzymuje od uprawnionego podmiotu certyfikującego dokument potwierdzający nadanie określonej kwalifikacji²⁴³.

Edukacja formalna – obejmuje naukę w systemie szkolnym. W jej przypadku, kształcenie odbywa się w państwowych i prywatnych instytucjach szkolnych i edukacyjnych, a jego zakres wyznaczają odgórnie zatwierdzane programy i plany nauczania. Edukacja ta prowadzi w kierunku uzyskania kwalifikacji potwierdzonych świadectwem, zaświadczeniem o skończeniu szkoły, certyfikatem czy dyplomem²⁴⁴.

Edukacja pozaformalna (non-formal education) – jest zorganizowanym działaniem edukacyjnym, które nie odpowiada definicji edukacji szkolnej. Kształcenie pozaformalne nie prowadzi do zmiany w poziomie wykształcenia. W odróżnieniu od kształcenia nieformalnego, odbywa się przy udziale osób trzecich: wykładowcy, instruktora, nauczyciela. Ta forma kształcenia prowadzi do zdobycia lub poszerzenia umiejętności w różnych dziedzinach życia zawodowego, społecznego, jak również kulturalnego.

Efekty uczenia się (kształcenia) – wiedza, umiejętności oraz kompetencje społeczne nabyte w procesie uczenia się²⁴⁵.

Europejska Rama Kwalifikacji – to struktura poziomów kwalifikacji stanowiąca układ odniesienia dla krajowych ram kwalifikacji, umożliwiająca pośrednie porównywanie kwalifikacji uzyskiwanych w różnych krajach (zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady z 23 kwietnia 2008 r.).

Kompetencje – szeroko rozumiana zdolność podejmowania określonych działań i wykonywania zadań z wykorzystaniem efektów uczenia się i własnych doświadczeń. W prawie polskim, kompetencja nie jest utożsamiana z efektami uczenia się. Termin kompetencje – w zależności od kontekstu – może oznaczać m.in.: zakres działania, zakres uprawnień do podejmowania decyzji, merytoryczne przygotowanie do

²⁴³ Art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, op. cit.

²⁴⁴ Art. 2 pkt 2 ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, op. cit.

²⁴⁵ Art. 2 pkt 4 ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, op. cit.

wykonania określonego zadania. W języku potocznym, także w niektórych opracowaniach i dokumentach, terminy: kompetencje, kwalifikacje, wiedza i umiejętności często są używane zamiennie. Ze względu na powyższe wyraz kompetencje w kontekście ZSK nie występuje jako termin o specyficznym znaczeniu²⁴⁶. Jednakże zgodnie z podejściem Komisji Europejskiej, należy je traktować jak kwalifikacje, jeżeli właściwy podmiot uznaje, że dana osoba, nabywając kompetencje, osiągnęła efekty uczenia się spełniające określone standardy. Na gruncie wdrażania środków Europejskiego Funduszu Społecznego, za kwalifikacje należy uznać te kompetencje, które spełniają wymogi określone w Załączniku 2 do Wytycznych²⁴⁷.

Kształcenie ustawiczne – kształcenie w szkołach dla dorosłych, branżowych szkołach II stopnia i szkołach policealnych, a także uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych lub zmiana kwalifikacji zawodowych w formach pozaszkolnych przez osoby, które spełniły obowiązek szkolny²⁴⁸.

Kwalifikacja – zestaw efektów uczenia się w zakresie wiedzy, umiejętności oraz kompetencji społecznych, nabytych w edukacji formalnej, edukacji pozaformalnej lub poprzez uczenie się nieformalne, zgodnych z ustalonymi dla danej kwalifikacji wymaganiami, których osiągnięcie zostało sprawdzone w walidacji oraz formalnie potwierdzone przez uprawniony podmiot certyfikujący²⁴⁹.

Kwalifikacje cząstkowe – to kwalifikacje włączone do ZSK, które nie są kwalifikacjami pełnymi. Kwalifikacje cząstkowe nadawane są zarówno w systemie oświaty i szkolnictwa wyższego, jak i poza systemem. W przypadku tego rodzaju kwalifikacji, zakres efektów uczenia się jest węższy niż w przypadku kwalifikacji pełnych i na ogół związany z wyraźnie określonym rodzajem działalności. Wszystkie włączone do ZSK kwalifikacje uregulowane, wolnorynkowe i sektorowe są kwalifikacjami cząstkowymi. Kwalifikacje cząstkowe mogą być warunkiem umożliwiającym zatrudnienie na określonym stanowisku, np. prawo jazdy kat. D umożliwia zatrudnienie na stanowisku kierowcy autobusu. Kwalifikacje cząstkowe mogą stanowić uzupełnienie kwalifikacji pełnej, poszerzając lub pogłębiając przygotowanie do wykonywania zawodu (np. lekarze uzyskują specjalizacje oraz inne kwalifikacje dotyczące obsługi specjalistycznej aparatury medycznej)²⁵⁰. Wśród kwalifikacji cząstkowych można wyodrębnić:

- kwalifikacje nadawane po ukończeniu innych form kształcenia prowadzonych przez uczelnie, instytuty naukowe PAN i instytuty badawcze,

²⁴⁶ S. Sławiński, Słownik Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji, IBE, Warszawa 2016, s. 22.

²⁴⁷ Wytyczne dotyczące monitorowania postępu rzeczowego realizacji programów na lata 2021-2027 zatwierdzone przez Ministra Funduszy i Polityki regionalnej decyzją MFiPR/2021–2027/8(1), Warszawa, 12 października 2022 r.

²⁴⁸ Art. 4 pkt 30 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 roku Prawo oświatowe, op. cit.

²⁴⁹ Art. 2 pkt 8 ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, op. cit.

²⁵⁰ S. Sławiński, Słownik Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji, op. cit., s. 30-31.

- kwalifikacje potwierdzone dyplomami mistrza oraz te kwalifikacje czeladnicze, które nie są wymienione w ustawie o ZSK w art. 8,
- kwalifikacje nadawane po ukończeniu studiów podyplomowych,
- kwalifikacje uregulowane – ustanowione odrębnymi przepisami, których nadawanie odbywa się na zasadach określonych w tych przepisach, z wyłączeniem kwalifikacji nadawanych w systemie oświaty i systemie szkolnictwa wyższego,
- kwalifikacje wyodrębnione w zawodach ujętych w klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego,
- kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe²⁵¹.

Kwalifikacje pełne – kwalifikacje, które są nadawane wyłącznie w ramach systemu oświaty po ukończeniu określonych etapów kształcenia oraz w ramach systemu szkolnictwa wyższego i nauki po ukończeniu kształcenia specjalistycznego, studiów pierwszego stopnia, studiów drugiego stopnia i jednolitych studiów magisterskich oraz po uzyskaniu stopnia doktora w rozumieniu ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce²⁵².

Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe – nieuregulowane przepisami prawa, których nadawanie odbywa się na zasadzie swobody działalności gospodarczej²⁵³.

Polska Rama Kwalifikacji (PRK) – opis ośmiu wyodrębnionych w Polsce poziomów kwalifikacji odpowiadających odpowiednim poziomom europejskich ram kwalifikacji, ujętych w kategoriach wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych²⁵⁴.

Walidacja – proces sprawdzenia, czy osoba ubiegająca się o nadanie określonej kwalifikacji, niezależnie od sposobu uczenia się tej osoby, osiągnęła wyodrębnioną część lub całość efektów uczenia się wymaganych dla tej kwalifikacji²⁵⁵.

Wytyczne – wytyczne dotyczące monitorowania postępu rzeczowego realizacji programów na lata 2021-2027 zatwierdzone przez Ministra Funduszy i Polityki regionalnej decyzją MFiPR/2021–2027/8(1), Warszawa, 12 października 2022 r. oraz Załącznik 2. Podstawowe informacje dotyczące uzyskiwania kwalifikacji w ramach projektów współfinansowanych z EFS+, precyzujący sposób podjęcia do rozumienia pojęcia kwalifikacji w ujęciu reprezentowanym przez Komisję Europejską.

Zintegrowany Rejestr Kwalifikacji – rejestr publiczny w rozumieniu przepisów informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne²⁵⁶.

²⁵¹ Pkt 16 ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, op. cit.

²⁵² Art. 2 pkt 10 ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, op. cit.

²⁵³ Tamże.

²⁵⁴ Art. 2 ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, op. cit.

²⁵⁵ Art. 2 pkt 22 ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, op. cit.

²⁵⁶ Art. 3 pkt 5 ustawy z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne, t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 307.

Zintegrowany System Kwalifikacji – wyodrębniona część Krajowego Systemu Kwalifikacji, w której obowiązują określone w ustawie standardy opisywania kwalifikacji oraz przypisywania poziomu Polskiej Ramy Kwalifikacji do kwalifikacji, zasady włączania kwalifikacji do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji i ich ewidencjonowania w Zintegrowanym Rejestrze Kwalifikacji, a także zasady i standardy certyfikowania kwalifikacji oraz zapewniania jakości nadawania kwalifikacji²⁵⁷.

²⁵⁷ Art. 2 pkt 25 ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, op. cit.

SŁOWNIK ZASTOSOWANYCH SKRÓTÓW

- ACC** – komunikacja alternatywna (ang. Augmentative and Alternative Communication)
- BUR** – Baza Usług Rozwojowych
- CEM** – Centrum Egzaminów Medycznych
- CMKP** – Centrum Medycznego Kształcenia Podyplomowego
- DR** – desk research – analiza gabinetowa
- ESA 2010** – Europejski System Rachunków Narodowych i Regionalnych w Unii Europejskiej
- FEdP 2021-2027** – program operacyjny Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027
- FGI** – zogniskowany wywiad grupowy (ang. focused group interview)
- IDI** – indywidualny wywiad pogłębiony (ang. individual in-depth interview)
- KKO** – kurs kompetencji ogólnych
- KKZ** – kwalifikacyjny kurs zawodowy
- KUZ** – kurs umiejętności zawodowych
- KPP** – kurs kwalifikacyjny pierwszej pomocy
- KZiS** – Klasyfikacja Zawodów i Specjalności zgodna z Rozporządzeniem Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniającym rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, Dz. U. poz. 228.
- LLL** – lifelong learning (koncepcja uczenia się przez całe życie)
- NVC** – komunikacja bez przemocy (ang. non violent communication)
- PESoz** – Państwowy Egzamin Specjalizacyjny w dziedzinie ochrony zdrowia
- PKB** – Produkt Krajowy Brutto
- PKE** – Państwowa Komisja Egzaminacyjna
- PKD** – Polska Klasyfikacja Działalności 2007
- PRK** – Polska Rama Kwalifikacji
- PSF** – Podmiotowy System Finansowania, usługi rozwojowe w modelu popytowym
- PSTIS** – Polskie Stowarzyszenie Terapeutów Integracji Sensorycznej
- SMK** – Systemu Monitorowania Kształcenia Pracowników Medycznych
- SRWP2030** – Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030
- TIK** – technologie informacyjno-komunikacyjne
- TDI** – telefoniczny wywiad pogłębiony (ang. telephone in-depth interview)
- UDT** – Urząd Dozoru Technicznego
- WDB** – Wartość Dodana Brutto
- WDŹ** – Wychowanie do Życia w Rodzinie
- ZA** – Zespół Aspergera
- ZRK** – Zintegrowany Rejestr Kwalifikacji
- ZRM** – Zespół Ratownictwa Medycznego
- ZSK** – Zintegrowany System Kwalifikacji

ZSU2030 – Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030

BIBLIOGRAFIA

Publikacje zwarte

1. Aleksander T., *Andragogika*, WSBiP, Ostrowiec Świętokrzyski 2002.
2. Chilman A., *Metody pracy terapeutycznej z pacjentami z afazją*, „Pedagogical Contexts”, 2022, No. 2(19).
3. Dąbrowska E. (red.), *Potrzeby podlaskiego rynku pracy w kontekście uwarunkowań wynikających z walidacji i certyfikacji kwalifikacji nabywanych w ramach edukacji pozaszkolnej (przetwórstwo przemysłowe, transport i gospodarka magazynowa)*, Akademia Łomżyńska, Łomża 2024.
4. Dąbrowska E. (red.), *Potrzeby podlaskiego rynku pracy w kontekście uwarunkowań wynikających z walidacji i certyfikacji kwalifikacji nabywanych w ramach edukacji pozaszkolnej (budownictwo, działalność profesjonalna, naukowa i techniczna)*, Akademia Łomżyńska, Łomża 2024.
5. *European Skills Agenda For Sustainable Competitiveness, Social Fairness And Resilience*, Komisja Europejska, Bruksela 2020.
6. Fontana A., Frey J. H., *The Interview: From Formal to Postmodern*, SAGE Publications, Inc., Thousand Oaks 2005.
7. Fordham P., *Informal, non-formal and formal education programmes in YMCA*, George Williams College ICE301.
8. Gmaj I., Grzeszczyk J. i in., *Walidacja – nowe możliwości zdobywania kwalifikacji*, IBE, Warszawa 2016.
9. Jabłońska E., *Prawo oświatowe. Komentarz*, Wolters Kluwer, Wrocław 2017.
10. Kamiński R., *Polityka oświatowa w Polsce po 1989 roku*, Wydawnictwo UAM, Poznań 2019.
11. Kowalski J., *Historia edukacji w Polsce*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 2018.
12. Kvale S., Brinkmann S., *Interviews: Learning the Craft of Qualitative Research Interviewing*, SAGE Publications, Inc., Thousand Oaks 2009.
13. *Lifelong learning, Unit 1 Approaching lifelong learning*, YMCA George Williams College, London 1993.
14. Zabłocka M., *Kształcenie zawodowe i kwalifikacje w rzemiośle w kontekście zmieniających się potrzeb gospodarki i rynku pracy*, Związek Rzemiosła Polskiego, Warszawa 2020.
15. Prończuk M., Trybek G., Terbalyan A., Markowski J., Pilch J., Krzysztofik M., Kostrzewa M., Mostowik A., Maszczyk A., *The Effects of EEG Biofeedback Training on Visual Reaction Time in Judo Athletes*, <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10694711/>, [dostęp: 25.07.2024].
16. *Programming period 2021-2027 Monitoring and Evaluation of European Cohesion Policy European Social Fund Plus (ESF+) Shared Management Strand Data Support Centre VC/2020/014 Common indicators toolbox Working document*.

17. Przygotowanie zawodowe dorosłych, Departament Rynku Pracy MRPiPS, Warszawa 2023.
18. Rachunki narodowe według sektorów i podsektorów instytucjonalnych w latach 2017–2020, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2022.
19. Remenyi D., Williams B., Money A., Swartz E., *Doing Research in Business and Management: An Introduction to Process and Method*, SAGE Publications Ltd., London 1998.
20. Saunders M., Lewis P., Thornhill A., *Research Methods for Business Students*, Pearson Education Limited, Harlow, 2019.
21. Skills Strategy Poland: Assessment and Recommendations, OECD Skills Studies, OECD Publishing, Paris 2019.
22. Stewart D. W., Shamdasani P. N., *Focus Groups: Theory and Practice*, SAGE Publications, Inc., Thousand Oaks 2015.
23. Stęchły W., *Edukacja formalna wobec edukacji pozaformalnej i uczenia się nieformalnego. Analiza komplementarności instytucjonalnej w kontekście zintegrowanego systemu kwalifikacji*, IBE, Warszawa 2021.
24. *Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego, Załącznik do uchwały nr XVIII/213/2020 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 27 kwietnia 2020 roku*, Białystok 2020.
25. *The European Qualifications Framework: supporting learning, work and cross-border mobility*, European Union 2018.
26. Wilkinson S., *Focus Group Research*, SAGE Publications Ltd, London 2012.
27. Wróblewski M., *Zmiany w systemie edukacji: od przedszkola do matury*, UMCS, Lublin 2021.
28. *Wydatki na ochronę zdrowia w latach 2020–2022*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2023.
29. *Wyniki z kontroli planowej w zakresie zgodności z przepisami prawa kształcenia na kwalifikacyjnych kursach zawodowych i kursach umiejętności zawodowych*, Ministerstwo Edukacji i Nauki – Departament Strategii, kwalifikacji i Kształcenia zawodowego, Warszawa 2023.
30. *Załącznik 2 do Wytycznych dotyczących monitorowania postępu rzeczowego realizacji programów na lata 2021-2027*, Minister Funduszy i Polityki Regionalnej, MFiPR/2021–2027/8(1).
31. *Załącznik 2. Podstawowe informacje dotyczące uzyskiwania kwalifikacji w ramach projektów współfinansowanych z EFS+ do Wytycznych dotyczących monitorowania postępu rzeczowego realizacji programów na lata 2021-2027*, Minister Funduszy i Polityki Regionalnej, MFiPR/2021–2027/8(1).
32. Zieliński P. *Edukacja w XXI wieku: wyzwania i perspektywy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2020.
33. *Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2019.

Artykuły naukowe

1. Dominiak J., Nowoczesne usługi a poziom rozwoju gospodarczego, „Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego”, 2017, nr 31(1)-017.
2. Kargul J., Edukacja ustawiczna z perspektywy kultury indywidualizmu, „Edukacja Dorosłych”, 2009, T. 2 (61).
3. Skubiak B., Edukacja jako czynnik wspierający rozwój gospodarczy. Implikacje dla Polski, „Studia ekonomiczne”, UEK, 2013, nr 129.
4. Stalończyk I., Edukacja formalna i pozaformalna w procesie kształtowania społeczeństwa wiedzy, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy”, 2014, nr 37.

Akty prawne

1. Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027, Załącznik Nr 1 do Uchwały Nr 311/5776/2022 Zarządu Województwa Podlaskiego z dnia 16 grudnia 2022 r.
2. Obwieszczenie Ministra Zdrowia z dnia 17 lipca 2023 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie specjalizacji w dziedzinach mających zastosowanie w ochronie zdrowia, Dz. U. 2023 poz. 1771.
3. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 25 października 2021 r. w sprawie wynagradzania pracowników samorządowych, poz. 1960 z późn. zm.
4. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 30 kwietnia 2008 r. w sprawie warunków wynagradzania za pracę i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą dla pracowników zatrudnionych w niektórych państwowych jednostkach budżetowych, t. j. Dz. U. z 2023 poz. 1449 z późn. zm.
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego, Dz. U. 2019, poz. 325.
6. Rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, Dz. U. 2023. 2175.
7. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 roku w sprawie praktycznej nauki zawodu, Dz. U. poz. 391.
8. Rozporządzenia Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 1 lipca 2022 r. w sprawie szczegółowych zasad stwierdzania posiadania kwalifikacji przez osoby zajmujące się eksploatacją urządzeń, instalacji i sieci, Dz. U. 2022 poz. 1392.
9. Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie szkoleń na asystenta rodziny z dnia 9 grudnia 2011 r., Dz. U. Nr 272, poz. 1608.
10. Rozporządzenia Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 15 września 2016 r. w sprawie kolegów pracowników służb społecznych, Dz. U. 2016. 1543.
11. Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie doskonalenia zawodowego dyspozytorów medycznych, Dz. U. 2017. 1620.
12. Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 19 marca 2024 r. w sprawie kursów uprawniających do pracy na stanowisku dyspozytora medycznego

- i wojewódzkiego koordynatora ratownictwa medycznego oraz kursu doskonalącego dla dyspozytora medycznego, Dz. U. poz. 456.
13. Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 lutego 2024 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, Dz. U. poz. 322.
 14. Rozporządzenia Rady ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, t. j. Dz. U. z 2018 poz. 2010 z późn. zm.
 15. Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 14 września 2023 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, Dz. U. z 2023 poz. 2102.
 16. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie nadzoru pedagogicznego, Dz. U. 2017 poz. 1658.
 17. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 stycznia 2019 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz dodatkowych umiejętności zawodowych w zakresie wybranych zawodów szkolnictwa branżowego, Dz. U. z dnia 1 stycznia 2019 r.
 18. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 sierpnia 2017 r. w sprawie organizowania wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci, Dz. U. z 017 poz. 1635.
 19. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 lipca 2019 r. w sprawie standardu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela, Dz. U. 2019 poz. 1450 ze zm.
 20. Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 7 kwietnia 2005 r. w sprawie standardów kształcenia w kolegiach pracowników służb społecznych, Dz. U. 2005. 62. 555.
 21. Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, Dz. U. poz. 228.
 22. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 19 marca 2007 r. w sprawie kursu w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy Dz. U. 2021. 411.
 23. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2007 r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności , Dz. U. Z 2007 Nr 251, poz. 1885.
 24. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 737, 854.
 25. Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego, Dz. U. z 2022 r. poz. 2123 oraz z 2023 r. poz. 1972.
 26. Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 475.
 27. Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższymi nauce, Dz. U. 2018 poz. 1668.
 28. Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 226, z 2023 r. poz. 2005.

29. Ustawa z dnia 24 lutego 2017 r. o uzyskiwaniu tytułu specjalisty w dziedzinach mających zastosowanie w ochronie zdrowia, t. j. Dz. U. z 2023 r. poz. 506.
30. Ustawa z dnia 25 września 2015 r. o zawodzie fizjoterapeuty Dz. U. 2023. 1213.
31. Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym, Dz. U. 2024. 652.
32. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Dz. U. 2011 Nr 149 poz. 887.

Strony internetowe

1. <http://suicydologia.org>.
2. <http://www.pstis.pl>.
3. <https://barometrzwodow.pl/strona/metodologia>.
4. <https://cke.gov.pl/komisje-egzaminacyjne/>.
5. <https://ckziu.net.pl/oferta/kurs-kompetencji-ogolnych/>.
6. <https://fizjoterapeuci.org/przyznane-akredytacje/>.
7. <https://infed.org/mobi/informal-non-formal-and-formal-education>.
8. <https://kwalifikacje.edu.pl/baza-wiedzy/skorzystaj-z-zintegrowanego-systemu-kwalifikacji-zsk/kwalifikacje-rynkowe/>.
9. <https://kwalifikacje.edu.pl/wp-content/uploads/publikacje/PDF/Zintegrowany-Rejestr-Kwalifikacji-w-zarysie-1.pdf>.
10. <https://kwalifikacje.gov.pl/>.
11. <https://panel.pstis.pl/all/szkolenie/4>.
12. <https://poradnikprzedsiebiorcy.pl/-przyuczenie-do-wykonywania-pracy-a-nauka-zawodu-poznaj-roznice>.
13. <https://prk.men.gov.pl/polska-rama-kwalifikacji-prk/>.
14. <https://smk2.ezdrowie.gov.pl/login>.
15. <https://www.centrumincorpore.pl/oferta/nowoczesne-terapie/69-komunikacja-wspomagajaca-i-alternatywna-aac>.
16. <https://www.centrumsi.pl/centrum/co-to-jest-integracja-sensoryczna.html>.
17. <https://www.damian.pl/zdrowie-psychiczne/zespol-aspergera/>.
18. <https://www.facebook.com/logos.ce/posts/-dofinansowanie-85-kurs-kompetencji-zawodowychholistyczna-terapia-technikami-ost/4485725908123564/>.
19. <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-2021-2027/umowa-partnerstwa/czym-jest-umowa-partnerstwa/>.
20. <https://www.gov.pl/web/edukacja>.
21. <https://www.gov.pl/web/nauka/uznawanie-kwalifikacji-zawodowych-1>.
22. <https://www.gov.pl/web/rodzina/bip-wykaz-kolegiow-pracownikow-sluzb-spoecznych/>.
23. <https://www.gov.pl/web/rodzina/centralna-baza-ofert-pracy>.
24. https://www.ire-studia.edu.pl/co-to-znaczy-studia-podyplomowe/?gad_source=1&gclid=Cj0KCCQjwwuG1BhCnARIsAFWBUC0qXImS8v1dntRXMtCrMmW5dsenWfw6yJVTUNWLF7wEe_qN53NL-ZgaAtIEEALw_wcB.
25. <https://www.kcmrm.pl/centrum-szkoleniowe/>.
26. <https://www.medistore.com.pl/p/neurologopeda>.
27. <https://www.medme.pl/artykuly/eeg-biofeedback-bezpieczna-metoda-terapeutyczna-dla-mozgu>.
28. <https://www.oipip.torun.pl/sim/>.
29. <https://www.parp.gov.pl/ochrona-zdrowia-i-pomoc-spoeczna>.

30. <https://www.portaloswiatowy.pl/ocenie-uczniow/powtarzanie-klasy-w-szkole-branzowej-a-turnus-dokształcania-teoretycznego-20687.html>.
31. <https://www.wapteka.pl/blog/artykul/afazja-zaburzenie-mowy-czym-jest-oraz-jakie-sa-jej-objawy-i-przyczyny>.
32. https://www.zawodyregulowane.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=561&Itemid=722.
33. <https://zpe.gov.pl/>.

WYKAZ TABEL

Tabela 1. Cele programu na rzecz umiejętności – do realizacji w okresie 5 lat	14
Tabela 2. Udział pozostałych usług w tworzeniu wartości dodanej brutto (WDB).....	29
Tabela 3. Przeciętne zatrudnienie w edukacji oraz opiece zdrowotnej i pomocy społecznej	32
Tabela 4. Realizacja założeń w odniesieniu do indywidualnych wywiadów pogłębionych (IDI)	37
Tabela 5. Zestawienie metod, technik, liczebności i rozkładów prób badawczych, zrealizowanych w analizie	39
Tabela 6. Zestawienie zapotrzebowania na kwalifikacje w sektorze edukacji zidentyfikowanego przez przedstawicieli operatorów bonów na szkolenia	42
Tabela 7. Popyt na specjalistów w obszarze edukacji w województwie podlaskim, w latach 2015-2022 (liczba ofert pracy w roku)	53
Tabela 8. Zestawienie zapotrzebowania na kwalifikacje w sektorze opieki zdrowotnej i pomocy społecznej identyfikowanego przez przedstawicieli operatorów bonów na szkolenia	55
Tabela 9. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji logopedy	57
Tabela 10. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji neurologopedy.....	60
Tabela 11. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji oligofrenopedagoga	63
Tabela 12. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji w zakresie edukacji, rewalidacji i wspomagania osób z autyzmem i Zespołem Aspergera	65
Tabela 13. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji w zakresie wczesnego wspomagania rozwoju	69
Tabela 14. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji w zakresie diagnozowania, planowania i prowadzenia terapii integracji sensorycznej.....	71
Tabela 15. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji w zakresie edukacji włączającej	73
Tabela 16. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji w zakresie komunikacji wspomagającej i alternatywnej	75
Tabela 17. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji suicydologa	76
Tabela 18. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji doradcy zawodowego.....	78
Tabela 19. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji asystenta rodziny	82
Tabela 20. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji dyspozytora medycznego	83
Tabela 21. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji w zakresie holistycznej terapii technikami osteopatycznymi i strukturalnymi	85
Tabela 22. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy	86
Tabela 23. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – kwalifikacja wstępna przyspieszona (uprawnienia do przewozu osób i rzeczy).....	89
Tabela 24. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji asystenta osoby niepełnosprawnej	90
Tabela 25. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji – przewóz towarów niebezpiecznych	92
Tabela 26. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji opiekuna w domu pomocy społecznej	93
Tabela 27. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji opiekunki środowiskowej	94
Tabela 28. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji pracownika socjalnego	96

WYKAZ RYSUNKÓW

Rysunek 1. Struktura wartości dodanej brutto według rodzajów działalności (ceny bieżące), w sektorze instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych	31
---	----

ANEKS I Klasyfikacja kwalifikacji pełnych i cząstkowych²⁵⁸

Zintegrowany System Kwalifikacji

Kształcenie formalne			
Kwalifikacje pełne			
nadawane w systemie oświaty		nadawane w systemie szkolnictwa wyższego i nauki	
nadawane w systemie szkolnictwa branżowego	inne kwalifikacje	nadawane po ukończeniu studiów	nadawane po ukończeniu kształcenia specjalistycznego
np. dyplom zawodowy po ukończeniu szkoły branżowej I stopnia, II stopnia, technikum (art. 19 ust.1 ustawy prawo oświatowe)	np. świadectwo ukończenia szkoły podstawowej, świadectwo dojrzałości (art. 19 ust.1 ustawy prawo oświatowe)	np. dyplom ukończenia studiów I stopnia, II stopnia, dyplom doktorski	świadectwo dyplomowanego specjalisty lub świadectwo dyplomowanego specjalisty technologa (art. 161 ust.4 ustawy prawo o szkolnictwie wyższym i nauce)

Kształcenie formalne	Kształcenie pozaformalne			
Kwalifikacje cząstkowe				
nadawane w systemie szkolnictwa wyższego i nauki	nadawane w systemie oświaty	nadawane poza systemem oświaty		
nadawane po studiach podyplomowych	nadawane w systemie szkolnictwa branżowego i pozostałych formach kształcenia ustawicznego wymienionych w art. 117 ust. 1a ustawy prawo oświatowe	rzemieślnicze	uregulowane	wolnorynkowe i sektorowe (in. rynkowe)
świadectwo ukończenia studiów podyplomowych	świadectwa potwierdzające kwalifikacje w zawodach	dyplomy mistrzowskie, świadectwa czeladnicze	dokumenty wynikające z przepisów szczególnych	dokumenty wynikające z przepisów szczególnych, ustaleń branżowych, wymagań ZRK

kwalifikacyjny kurs zawodowy (KKZ), art. 117 ust. 1a, pkt 1) ustawy prawo oświatowe)	przygotowanie zawodowe młodocianych pracowników (§6 rozporządzenia RM z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania)	kwalifikacje włączone do ZRK jako uregulowane	kwalifikacje włączone do ZRK
	przyuczenie do wykonywania pracy młodocianych pracowników, §15 rozporządzenia Rady ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania		
	praktyczna nauka zawodu dorosłych, art. 53a ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy		
	przyuczenie do pracy dorosłych, art. 53a ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy		

efekty kształcenia, które należy uznać za kwalifikacje zgodnie z rozumieniem KE	efekty kształcenia, które należy uznać za kwalifikacje zgodnie z rozumieniem KE	efekty kształcenia, które należy uznać za kwalifikacje zgodnie z rozumieniem KE
↓		↓
kurs umiejętności zawodowych, art. 117 ust. 1a, pkt 2) ustawy prawo oświatowe)	rzemieślnicze niewłączone do ZSK	kwalifikacje uregulowane niewłączone do ZRK
kurs kompetencji ogólnych, art. 117 ust. 1a, pkt 3) ustawy prawo oświatowe)		
turnus dokształcania teoretycznego młodocianych pracowników, art. 117 ust. 1a, pkt 4a) ustawy prawo oświatowe)		
branżowe szkolenie zawodowe, art. 117 ust. 1a, pkt 5) ustawy prawo oświatowe)		
kurs, inny niż wymienione w pkt 1–3, umożliwiający uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych lub zmianę kwalifikacji zawodowych		

efekty kształcenia, które należy uznać za kwalifikacje zgodnie z rozumieniem KE	efekty kształcenia, które należy uznać za kwalifikacje zgodnie z rozumieniem KE
↓	↓
kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe niewłączone do ZRK (in.rynkowe)	
nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych	inne kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe (in.rynkowe) niewłączone do ZRK, np.:
kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-rozwojowych (m.in: Urząd Dozoru Technicznego, Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spalnictwa, Urząd Regulacji Energetyki, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego) i innych podmiotów (np. samorzady zawodowe).	a) kwalifikacje sektora finansowego b) kwalifikacje komputerowe/informatyczne c) kwalifikacje językowe d) kwalifikacje zarządzania projektami

Źródło: opracowanie własne.

²⁵⁸ Dąbrowska E. (red.), Potrzeby podlaskiego rynku pracy w kontekście uwarunkowań wynikających z walidacji i certyfikacji kwalifikacji nabywanych w ramach edukacji pozaszkolnej (przetwórstwo przemysłowe, transport i gospodarka magazynowa), op. cit.

ANEKS II. Ścieżki nabywania kwalifikacji w systemie edukacji pozaformalnej²⁵⁹

ŚCIEŻKA 1. Kwalifikacyjny kurs zawodowy

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Kwalifikacja cząstkowa
3. Charakterystyka formy	<p>Kwalifikacyjny kurs zawodowy jest kursem, którego program nauczania uwzględnia podstawę programową kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego w zakresie jednej kwalifikacji, którego ukończenie umożliwia przystąpienie do egzaminu zawodowego w zakresie tej kwalifikacji²⁶⁰.</p> <p>Kwalifikacyjny kurs zawodowy jest prowadzony według programu nauczania uwzględniającego podstawę programową kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego w zakresie kwalifikacji wyodrębnionej w zawodzie.</p> <p>Ukończenie kwalifikacyjnego kursu zawodowego umożliwia przystąpienie do egzaminu zawodowego w zakresie kwalifikacji nauczanej na tym kursie.</p> <p>Minimalna liczba godzin kształcenia na kwalifikacyjnym kursie zawodowym jest równa minimalnej liczbie godzin kształcenia zawodowego w danej kwalifikacji wyodrębnionej w zawodzie określonej w podstawie programowej kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego, z tym że w przypadku kwalifikacyjnego kursu zawodowego prowadzonego w formie zaocznej – minimalna liczba godzin kształcenia zawodowego nie może być mniejsza niż 65% minimalnej liczby godzin kształcenia zawodowego w danej kwalifikacji wyodrębnionej w zawodzie określonej w podstawie programowej kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego.</p> <p>Kwalifikacyjny kurs zawodowy obejmuje zazwyczaj kilkaset godzin kształcenia teoretycznego i praktycznego. Kurs może być prowadzony w formie:</p>

²⁵⁹ Dąbrowska E. (red.), Potrzeby podlaskiego rynku pracy w kontekście uwarunkowań wynikających z walidacji i certyfikacji kwalifikacji nabywanych w ramach edukacji pozaszkolnej (przetwórstwo przemysłowe, transport i gospodarka magazynowa), op. cit.

²⁶⁰ Art. 4 pkt 35 ustawy Prawo oświatowe, op. cit.

Zakres	Opis
	<ul style="list-style-type: none"> - dziennej: nauka odbywa się przez 5 lub 6 dni w tygodniu, - stacjonarnej: nauka odbywa się przez 3 lub 4 dni w tygodniu, - zaocznej: nauka odbywa się co 2 tygodnie przez 2 dni, a w uzasadnionych przypadkach – co tydzień przez 2 dni²⁶¹.
<p>4. Instytucja posiadająca możliwość prowadzenia KKZ</p>	<p>Kwalifikacyjne kursy zawodowe mogą być prowadzone przez:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Jednostki organizacyjne systemu oświaty, tj. publiczne i niepubliczne: <ul style="list-style-type: none"> - placówki kształcenia ustawicznego, - centra kształcenia zawodowego, - szkoły prowadzące kształcenie zawodowe: szkoła branżowa I stopnia, szkoła branżowa II stopnia, technikum, szkoła policealna. 2. Podmioty spoza systemu oświaty (niepodlegające nadzorowi pedagogicznemu sprawowanemu przez kuratorów oświaty), tj.: <ul style="list-style-type: none"> - instytucje rynku pracy działające na podstawie przepisów ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, - podmioty prowadzące działalność oświatową na podstawie przepisów ustawy z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców, posiadające akredytację kuratora oświaty właściwego ze względu na siedzibę firmy²⁶².
<p>5. Dokument potwierdzający ukończenie KKZ</p>	<p>Zaświadczenie o ukończeniu kwalifikacyjnego kursu zawodowego (nie potwierdza kwalifikacji zawodowych).</p> <p>Kwalifikacyjny kurs zawodowy kończy się zaliczeniem w formie ustalonej przez podmiot prowadzący dany kurs. Osoba, która uzyskała zaliczenie, otrzymuje zaświadczenie o ukończeniu kwalifikacyjnego kursu zawodowego uprawniające do przystąpienia do egzaminu zawodowego w zakresie kwalifikacji nauczanej na danym kursie²⁶³.</p>

²⁶¹ § 8.1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.

²⁶² Art. 117 ust. 2 ustawy z dnia z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, Dz. U. z 2023 r. poz. 900, 1672, 1718 i 2005; <https://www.prawo.vulcan.edu.pl/przegdok.asp?qdatprz=10-04-2024&qplikid=4186#P4186A7>, [dostęp: 20.03.2024].

²⁶³ <https://www.gov.pl/web/edukacja/kkz-wazne-informacje>, [dostęp: 20.03.2024].

Zakres	Opis
6. Instytucja walidująca	Okręgowe Komisje Egzaminacyjne (przeprowadzają egzamin zawodowy w obrębie kształconej kwalifikacji).
7. Instytucja certyfikująca	Okręgowe Komisje Egzaminacyjne wydają certyfikat kwalifikacji osobie, która zdała egzamin zawodowy.
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	Certyfikat kwalifikacji zawodowej.
9. Źródła informacji o KKZ	<ul style="list-style-type: none"> – Wydziały oświaty jednostek samorządu terytorialnego (urzędu gminy, starostwa powiatowego), – Kuratoria oświaty właściwe dla danego województwa.
10. Przykłady KKZ wpisanych do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	DRM.09. Obsługa i monitorowanie urządzeń i maszyn sterowanych cyfrowo do produkcji drzewnej TWO.12. Organizacja budowy, remontu i modernizacji jachtów i łodzi CHM.07. Operator maszyn i urządzeń w gospodarce odpadami TDR.01. Eksploatacja środków transportu drogowego TDR.02. Organizacja przewozu środkami transportu drogowego

Źródło: opracowanie własne.

ŚCIEŻKA 2. Kurs umiejętności zawodowych²⁶⁴

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Odpowiednik kwalifikacji cząstkowej
3. Charakterystyka formy	Kurs umiejętności zawodowych jest kursem, którego program nauczania uwzględnia: <ul style="list-style-type: none"> a) podstawę programową kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego w zakresie jednej z części efektów kształcenia wyodrębnionych w ramach danej kwalifikacji, albo

²⁶⁴ Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja” zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach kursu umiejętności zawodowych.

Zakres	Opis
	<p>b) efekty kształcenia właściwe dla dodatkowych umiejętności zawodowych określonych w przepisach szczegółowych²⁶⁵.</p> <p>Innymi słowy, kursy umiejętności zawodowych są prowadzone według programu nauczania uwzględniającego podstawę programową kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego w zakresie jednej z części efektów kształcenia wyodrębnionych w ramach danej kwalifikacji albo efektów kształcenia właściwych dla dodatkowych umiejętności zawodowych. Obejmuje on jednak tylko część podstawy programowej²⁶⁶.</p> <p>Minimalna liczba godzin kształcenia na kursie umiejętności zawodowych wynosi:</p> <p>a) w przypadku kształcenia w zakresie jednej z części efektów kształcenia wyodrębnionych w ramach danej kwalifikacji – jest równa minimalnej liczbie godzin kształcenia określonej dla danej części efektów kształcenia w podstawie programowej kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego,</p> <p>b) w przypadku kształcenia w zakresie efektów kształcenia właściwych dla dodatkowych umiejętności zawodowych nie może być mniejsza niż 50 godzin²⁶⁷.</p>
<p>4. Instytucja posiadająca możliwość prowadzenia KUZ</p>	<p>Kursy umiejętności zawodowych mogą być prowadzone przez:</p> <ul style="list-style-type: none"> – publiczne i niepubliczne szkoły prowadzące kształcenie zawodowe, z wyjątkiem szkół artystycznych – w zakresie zawodów, w których kształcą, oraz w zakresie innych zawodów przypisanych do branż, do których należą zawody, w których kształci szkoła, – publiczne i niepubliczne placówki kształcenia ustawicznego i centra kształcenia zawodowego²⁶⁸.
<p>5. Dokument potwierdzający ukończenie KUZ</p>	<p>Zaświadczenie o ukończeniu KUZ. Osoba, która uzyskała zaliczenie, otrzymuje zaświadczenie o ukończeniu kursu umiejętności</p>

²⁶⁵ Wyniki z kontroli planowej w zakresie zgodności z przepisami prawa kształcenia na kwalifikacyjnych kursach zawodowych i kursach umiejętności zawodowych, Ministerstwo Edukacji i Nauki – Departament Strategii, kwalifikacji i Kształcenia zawodowego, Warszawa 2023.

²⁶⁶ § 8.1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.

²⁶⁷ § 12 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.

²⁶⁸ Art. 117, ust. 2a ustawy Prawo oświatowe, op. cit.

Zakres	Opis
	zawodowych, według wzoru określonego przepisami prawa ²⁶⁹ .
6. Instytucja walidująca	Podmiot prowadzący KUZ. Kurs umiejętności zawodowych kończy się zaliczeniem przeprowadzanym w sposób ustalony i w formie ustalonej przez podmiot prowadzący ten kurs ²⁷⁰ .
7. Instytucja certyfikująca	Podmiot prowadzący KUZ.
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	Certyfikat kwalifikacji zawodowej.
9. Źródła informacji o KUZ:	<ul style="list-style-type: none"> – Podmioty uprawnione do prowadzenia KUZ, – Kuratoria oświaty właściwe dla danego województwa.
10. Co daje KUZ	Ukończenie kursu umiejętności zawodowych umożliwia uzyskanie zwolnienia z zajęć dotyczących efektów kształcenia zrealizowanych na tym kursie, przy podejmowaniu kształcenia na kwalifikacyjnym kursie zawodowym.
11. Przykłady kwalifikacji, w ramach których można wykorzystać efekty kształcenia na KUZ (uzyskać zwolnienie z zajęć dotyczących efektów kształcenia przy podjęciu nauki na KKZ²⁷¹), wpisanych do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	<p>DRM.09. Obsługa i monitorowanie urządzeń i maszyn sterowanych cyfrowo do produkcji drzewnej</p> <p>TWO.12. Organizacja budowy, remontu i modernizacji jachtów i łodzi</p> <p>CHM.07. Operator maszyn i urządzeń w gospodarce odpadami</p> <p>TDR.01. Eksploatacja środków transportu drogowego</p> <p>TDR.02. Organizacja przewozu środkami transportu drogowego</p>

Źródło: opracowanie własne.

²⁶⁹ Zgodnie z § 13 ust. 2. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit., wzór zaświadczenia określa załącznik 2 do rozporządzenia.

²⁷⁰ § 13. 1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.

²⁷¹ Ukończenie jednego KUZ nie prowadzi bezpośrednio do nabycia kwalifikacji.

ŚCIEŻKA 3. Kurs kompetencji ogólnych²⁷²

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Odpowiednik kwalifikacji cząstkowej
3. Charakterystyka formy	Kurs kompetencji ogólnych jest kursem, którego program nauczania uwzględnia dowolnie wybraną część podstawy programowej kształcenia ogólnego ²⁷³ . Minimalny wymiar kształcenia na kursie kompetencji ogólnych wynosi 30 godzin ²⁷⁴ .
4. Instytucja posiadająca możliwość prowadzenia KKO	Kursy kompetencji ogólnych mogą być prowadzone przez: <ul style="list-style-type: none">– publiczne i niepubliczne placówki kształcenia ustawicznego,– centra kształcenia zawodowego²⁷⁵.
5. Dokument potwierdzający ukończenie KKO	Zaświadczenie o ukończeniu KKO. Kurs kompetencji ogólnych kończy się zaliczeniem przeprowadzonym w sposób ustalony i w formie ustalonej przez podmiot prowadzący ten kurs ²⁷⁶ . Osoba, która uzyskała zaliczenie, otrzymuje zaświadczenie o ukończeniu kursu kompetencji ogólnych, według wzoru określonego przepisami prawa ²⁷⁷ .
6. Instytucja walidująca	Okręgowa Komisja Egzaminacyjna. OKE przeprowadza egzamin eksternistyczny z zakresu kompetencji będącej przedmiotem kursu. Aby uzyskać potwierdzenie wykształcenia ogólnego (kwalifikację pełną) na poziomie szkoły średniej zawodowej lub liceum ogólnokształcącego należy złożyć egzaminy eksternistyczne (OKE) z zakresu wszystkich przedmiotów ogólnokształcących. Osoba uczestnicząca w kształceniu na Kursie Kompetencji

²⁷² Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja” zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach kursu kompetencji ogólnych.

²⁷³ § 8.1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.

²⁷⁴ § 14.1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.

²⁷⁵ Art. 117, ust. 2b ustawy Prawo oświatowe, op. cit.

²⁷⁶ § 15 ust. 2. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.

²⁷⁷ Zgodnie z § 15 ust. 2. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit., wzór zaświadczenia określa załącznik 3 do rozporządzenia.

Zakres	Opis
	Ogólnych, może jednocześnie odbywać naukę na kilku kursach ²⁷⁸ .
7. Instytucja certyfikująca	Okręgowa Komisja Egzaminacyjna.
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	Świadectwo ukończenia (gimnazjum, szkoły średniej).
9. Źródła informacji o KKO	<ul style="list-style-type: none"> – Podmioty uprawnione do prowadzenia KKO, – Kuratoria oświaty właściwe dla danego województwa.
10. Co daje KKO	Ukończenie kursu kompetencji ogólnych umożliwia, po zdaniu egzaminów eksternistycznych ukończenie: <ul style="list-style-type: none"> – gimnazjum, – szkoły średniej²⁷⁹.
11. Przykłady kwalifikacji, w ramach których można wykorzystać efekty kształcenia na KKO (po zdaniu egzaminów eksternistycznych uzyskać wykształcenie na poziomie gimnazjum, szkoły średniej²⁸⁰), wpisanych do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	10979. Świadectwo ukończenia gimnazjum (archiwalna)

Źródło: opracowanie własne.

²⁷⁸ § 13.1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.

²⁷⁹ <https://ckziu.net.pl/oferta/kurs-kompetencji-ogolnych/>, [dostęp: 20.03.2024].

²⁸⁰ Ukończenie jednego KKO nie prowadzi bezpośrednio do nabycia kwalifikacji.

ŚCIEŻKA 4. Turnus dokształcania teoretycznego młodocianych pracowników²⁸¹

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Odpowiednik kwalifikacji cząstkowej
3. Charakterystyka formy	<p>Turnus dokształcania teoretycznego młodocianych pracowników jest formą kształcenia zawodowego teoretycznego młodocianych pracowników w zakresie zawodu nauczanego w branżowej szkole I stopnia. Program nauczania uwzględnia podstawę programową kształcenia w tym zawodzie. Turnus dokształcania teoretycznego młodocianych pracowników realizuje zajęcia w wymiarze odpowiednim do zakresu dokształcania teoretycznego, na które został skierowany młodociany pracownik. Turnus jest organizowany dla młodocianych pracowników dokształczających się teoretycznie w zakresie danego zawodu szkolnictwa branżowego nauczanego w branżowej szkole I stopnia²⁸². Uczniowie będący młodocianymi pracownikami, skierowani przez szkołę na turnus dokształcania teoretycznego w zakresie danego zawodu, odbywają kształcenie zawodowe teoretyczne przez okres 4 tygodni w każdej klasie, w wymiarze 34 godzin tygodniowo²⁸³. W przypadkach losowych dyrektor publicznej szkoły prowadzącej kształcenie zawodowe, publicznego centrum kształcenia zawodowego lub publicznego branżowego centrum umiejętności może zorganizować w ramach turnusu konsultacje indywidualne w wymiarze co najmniej 55 godzin²⁸⁴.</p>

²⁸¹ Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja” zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach dokształcania teoretycznego młodocianych pracowników.

²⁸² § 16 ust. 1 i 2. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.

²⁸³ Rozporządzenie Rady Ministrów z 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania (Dz. U. z 2018 r. poz. 2010 ze zm.) – załącznik nr 7, <https://www.portaloswiatowy.pl/ocenie-uczniow/powtarzanie-klasy-w-szkole-branzowej-a-turnus-dokszalcania-teoretycznego-20687.html>, [dostęp: 17.03.2024].

²⁸⁴ § 17 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.

Zakres	Opis
4. Instytucje posiadające możliwość prowadzenia turnusów	Turnusy dokształcania teoretycznego młodocianych pracowników mogą być prowadzone przez publiczne i niepubliczne: <ul style="list-style-type: none"> – centra kształcenia zawodowego, – branżowe centrum umiejętności, – lub szkoły prowadzące kształcenie zawodowe²⁸⁵.
5. Dokument potwierdzający ukończenie turnusu	Młodociany pracownik, który ukończył turnus, otrzymuje zaświadczenie o ukończeniu turnusu dokształcania teoretycznego młodocianych pracowników, według wzoru określonego przepisami prawa ²⁸⁶ .
6. Instytucja walidująca	Podmiot prowadzący turnus. W trakcie turnusu ocenianiu podlegają osiągnięcia edukacyjne młodocianego pracownika i jego zachowanie. Do oceniania, stosuje się przepisy rozdziału 3a ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty w zakresie oceniania uczniów w szkołach dla dzieci i młodzieży ²⁸⁷ . OKE – w sytuacji, gdy młodociany zakończył kształcenie na turnusach dokształcania teoretycznego oraz wymagany zakres kształcenia praktycznego i przystąpił do egzaminu zawodowego przed OKE.
7. Instytucja certyfikująca	Podmiot prowadzący turnus. OKE – w sytuacji, gdy młodociany zakończył kształcenie na turnusach dokształcania teoretycznego oraz wymagany zakres kształcenia praktycznego i przystąpił do egzaminu zawodowego przed OKE.
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	Zaświadczenie o ukończeniu turnusu dokształcania teoretycznego młodocianych pracowników ²⁸⁸ . Certyfikat kwalifikacji zawodowej – po zdaniu egzaminu zawodowego przed OKE.
9. Źródła informacji o turnusach:	<ul style="list-style-type: none"> – Podmioty uprawnione do prowadzenia turnusów, – Kuratoria oświaty właściwe dla danego województwa.

²⁸⁵ § 1 pkt 1) Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 lutego 2024 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, Dz. U. poz. 322.

²⁸⁶ Zgodnie z § 20 ust. 1. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit., wzór zaświadczenia określa załącznik 4 do rozporządzenia.

²⁸⁷ § 19 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.

²⁸⁸ § 20 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.

Zakres	Opis
<p>10. Co daje turnus dokształcania teoretycznego młodocianych pracowników</p>	<p>Ukończenie turnusu umożliwia zdobycie wykształcenia w części teoretycznej:</p> <ul style="list-style-type: none"> – młodocianym pracownikom zatrudnionym u pracodawców w ramach nauki zawodu, – uczniom uczęszczającym do klas wielozawodowych w branżowych szkołach I stopnia, które nie mają możliwości zrealizowania przedmiotów zawodowych. <p>W takiej sytuacji, turnus jest wymaganym elementem kształcenia teoretycznego młodocianych realizowanym obok wymaganego kształcenia praktycznego. Po ukończeniu turnusu uczniowie otrzymują zaświadczenie z ocenami, które uprawniają do wystawienia oceny końcowej z przedmiotów zawodowych na świadectwie szkolnym w szkole macierzystej. Po zakończeniu kształcenia na turnusach dokształcania teoretycznego oraz wymaganego zakresu kształcenia praktycznego, absolwent może przystąpić do egzaminu zawodowego przed OKE.</p>
<p>11. Przykłady kwalifikacji, w ramach których można wykorzystać efekty kształcenia zdobyte na turnusie dokształcania teoretycznego (uzyskać zwolnienie z zajęć dotyczących efektów kształcenia przy podjęciu nauki na KKZ), wpisanych do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji</p>	<p>DRM.09. Obsługa i monitorowanie urządzeń i maszyn sterowanych cyfrowo do produkcji drzewnej TWO.12. Organizacja budowy, remontu i modernizacji jachtów i łodzi CHM.07. Operator maszyn i urządzeń w gospodarce odpadami TDR.01. Eksploatacja środków transportu drogowego TDR.02. Organizacja przewozu środkami transportu drogowego</p>

Źródło: opracowanie własne.

ŚCIEŻKA 5. Branżowe szkolenia zawodowe²⁸⁹

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Odpowiednik kwalifikacji cząstkowej
3. Charakterystyka formy	Branżowe szkolenie zawodowe jest specjalistycznym szkoleniem, którego łączny wymiar w odniesieniu do uczniów wynosi co najmniej 15 godzin, i którego program nauczania uwzględnia wiedzę lub umiejętności zawodowe w zakresie jednej z dziedzin zawodowych określonych w przepisach prawa oświatowego ²⁹⁰ , przydatnych do wykonywania zawodu, w tym kształtujących umiejętności cyfrowe i umiejętności związane z transformacją ekologiczną ²⁹¹ .
4. Instytucje posiadające możliwość prowadzenia branżowych szkoleń zawodowych	Branżowe szkolenia zawodowe mogą być prowadzone przez publiczne i niepubliczne branżowe centrum umiejętności ²⁹² .
5. Dokument potwierdzający ukończenie branżowego szkolenia zawodowego	Osoba, która ukończyła branżowe szkolenie zawodowe otrzymuje branżowy certyfikat umiejętności, według wzoru określonego przepisami prawa ²⁹³ .
6. Instytucja walidująca	Branżowe centrum umiejętności.

²⁸⁹ Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja” zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach branżowego szkolenia zawodowego.

²⁹⁰ Na podstawie art. 46c ust. 1. ustawy Prawo oświatowe, op. cit., minister właściwy do spraw oświaty i wychowania określa, w drodze rozporządzenia, wykaz dziedzin zawodowych wraz z przyporządkowanymi do nich zawodami określonymi w klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego, uwzględniając potrzeby rynku pracy oraz specyfikę poszczególnych zawodów szkolnictwa branżowego i ich powiązanie z daną dziedziną zawodową.

²⁹¹ Art. 117 ust. 2d ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, op. cit.

²⁹² § 1 pkt 1) Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 lutego 2024 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.

²⁹³ Zgodnie z § 22 ust. 4. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit., wzór zaświadczenia określa załącznik 5 do rozporządzenia.

Zakres	Opis
	<p>Branżowe szkolenie zawodowe kończy się egzaminem przeprowadzanym w sposób i w formie ustalonej przez branżowe centrum umiejętności²⁹⁴.</p> <p>Egzamin, przeprowadza komisja powołana przez dyrektora branżowego centrum umiejętności, w skład której wchodzi:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) dyrektor branżowego centrum umiejętności lub wyznaczona przez niego osoba, 2) osoba lub osoby prowadzące zajęcia na danym branżowym szkoleniu zawodowym, 3) przedstawiciel organizacji branżowej właściwej dla danej dziedziny zawodowej²⁹⁵.
7. Instytucja certyfikująca	Dyrektor branżowego centrum umiejętności.
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	Osoba, która zdała egzamin, o którym mowa w ust. 1, otrzymuje branżowy certyfikat umiejętności zgodnie ze wzorem określonym przepisami prawa ²⁹⁶ .
9. Źródła informacji o branżowych szkoleniach zawodowych:	<ul style="list-style-type: none"> – Podmioty uprawnione do prowadzenia branżowych szkoleń zawodowych, – Kuratoria oświaty właściwe dla danego województwa.
10. Co daje branżowe szkolenie zawodowe	Ukończenie branżowego szkolenia zawodowego umożliwia podniesienie kompetencji przydatnych do wykonywania zawodu, w tym kształtujących umiejętności cyfrowe i umiejętności związane z transformacją ekologiczną.
11. Przykłady kwalifikacji, w ramach których można wykorzystać efekty kształcenia zdobyte na branżowym szkoleniu	<p>DRM.09. Obsługa i monitorowanie urządzeń i maszyn sterowanych cyfrowo do produkcji drzewnej</p> <p>TWO.12. Organizacja budowy, remontu i modernizacji jachtów i łodzi</p> <p>CHM.07. Operator maszyn i urządzeń w gospodarce odpadami</p> <p>TDR.01. Eksploatacja środków transportu drogowego</p> <p>TDR.02. Organizacja przewozu środkami transportu drogowego</p>

²⁹⁴ § 22 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.

²⁹⁵ § 22 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.

²⁹⁶ Zgodnie z § 22 ust. 4. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit., wzór zaświadczenia określa załącznik 5 do rozporządzenia.

Zakres	Opis
zawodowym, wpisane do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	

Źródło: opracowanie własne.

ŚCIEŻKA 6. Kursy umożliwiające uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych lub zmianę kwalifikacji zawodowych²⁹⁷

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Odpowiednik kwalifikacji cząstkowej
3. Charakterystyka formy	<p>Kursy umożliwiające uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych lub zmianę kwalifikacji zawodowych są prowadzone według programu nauczania uwzględniającego treści:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) ustalone przez placówkę kształcenia ustawicznego, centrum kształcenia zawodowego lub branżowe centrum umiejętności, albo b) określone w przepisach dotyczących uzyskiwania i uzupełniania wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych lub zmiany kwalifikacji zawodowych²⁹⁸. <p>Częstotliwość zajęć na kursie, ustala placówka kształcenia ustawicznego, centrum kształcenia zawodowego lub branżowe centrum umiejętności prowadzące ten kurs²⁹⁹.</p>
4. Instytucje posiadające możliwość	<ul style="list-style-type: none"> – Placówka kształcenia ustawicznego, – Centrum kształcenia zawodowego, – Branżowe centrum umiejętności³⁰⁰.

²⁹⁷ Kursy realizowane na podstawie art. 117 ust. 1a, pkt 5) ustawy Prawo oświatowe, op. cit. Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja” zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach kursów umożliwiających uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych lub zmianę kwalifikacji zawodowych.

²⁹⁸ § 23 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.

²⁹⁹ Tamże.

³⁰⁰ Tamże.

Zakres	Opis
prowadzenia kursów:	
5. Dokument potwierdzający ukończenie kursu	Osoba, która uzyskała zaliczenie kursu, otrzymuje zaświadczenie o ukończeniu tego kursu, zawierające informacje określone przepisami prawa ³⁰¹ .
6. Instytucja walidująca	Placówka kształcenia ustawicznego, centrum kształcenia zawodowego lub branżowe centrum umiejętności prowadzące kurs. Formę zaliczenia kursu ustala placówka kształcenia ustawicznego, centrum kształcenia zawodowego lub branżowe centrum umiejętności prowadzące ten kurs ³⁰² .
7. Instytucja certyfikująca	Placówka kształcenia ustawicznego, centrum kształcenia zawodowego lub branżowe centrum umiejętności prowadzące kurs.
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	Osoba, która uzyskała zaliczenie kursu, otrzymuje zaświadczenie o ukończeniu tego kursu ³⁰³ .
9. Źródła informacji o kursie	<ul style="list-style-type: none"> – Podmioty uprawnione do prowadzenia kursów, – Kuratoria oświaty właściwe dla danego województwa.
10. Co daje kurs	Ukończenie kursu umożliwia podniesienie kompetencji przydatnych do wykonywania zawodu, w tym kształtujących umiejętności cyfrowe i umiejętności związane z transformacją ekologiczną.
11. Przykłady kwalifikacji, w ramach których można wykorzystać efekty kształcenia zdobyte na kursie, wpisane do Zintegrowanego	Nie dotyczy

³⁰¹ § 23 ust. 4 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 lutego 2024 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.

³⁰² § 22 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.

³⁰³ § 23 ust. 3. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.

Zakres	Opis
Rejestru Kwalifikacji	

Źródło: opracowanie własne.

Osoby młodociane mogą zdobywać kwalifikacje w formach pozaszkolnych, w postaci:

- a) nauki zawodu,
- b) przyuczenia do wykonywania pracy,

które stanowią jednocześnie dwie odrębne formy zatrudnienia młodocianego pracownika.

Nauka zawodu ma na celu przygotowanie młodocianego do pracy w charakterze **wykwalifikowanego pracownika lub czeladnika. Może więc odbywać się u pracodawcy lub pracodawcy będącego rzemieślnikiem.** Nauka obejmuje:

- a) praktyczną naukę zawodu u pracodawcy,
- b) oraz doksztalcanie teoretyczne.

Przyuczenie do wykonywania pracy, może dotyczyć wybranych prac związanych z nauką zawodu. Obie formy są odpłatne, a nauka zawodu trwa znacznie dłużej niż przyuczenie do zawodu. Obie formy przyuczenia kończą się egzaminem sprawdzającym³⁰⁴.

ŚCIEŻKA 7. Przygotowanie zawodowe młodocianych pracowników³⁰⁵

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Kwalifikacja cząstkowa
3. Charakterystyka formy	<p>Przygotowanie zawodowe młodocianych pracowników w celu nauki zawodu jest formą praktycznego przygotowania do wykonywania zawodu. Ma ono na celu przygotowanie młodocianego do pracy w charakterze:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wykwalifikowanego pracownika, – lub czeladnika. <p>Przygotowanie zawodowe obejmuje praktyczną naukę zawodu, która jest organizowana u pracodawcy, oraz doksztalcanie teoretyczne. Umowę o pracę w celu przygotowania zawodowego odbywanego w formie nauki zawodu zawiera pracodawca z młodocianym w terminie przyjęć kandydatów do zasadniczych szkół zawodowych. Jeśli jednak młodociany nie doksztalca</p>

³⁰⁴ <https://poradnikprzedsiębiorcy.pl/-przyuczenie-do-wykonywania-pracy-a-nauka-zawodu-poznaj-roznicę>, [dostęp: 17.03.2024].

³⁰⁵ Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja” zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach przygotowania zawodowego młodocianych pracowników.

Zakres	Opis
	<p>się w zasadniczej szkole zawodowej, umowa ta może być zawarta w innym terminie.</p> <p>Praktyczna nauka zawodu młodocianych jest organizowana przez pracodawcę, który zawarł z nimi umowę o pracę w celu przygotowania zawodowego³⁰⁶.</p> <p>Nauka zawodu trwa nie dłużej niż 36 miesięcy.</p> <p>Jednakże:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Jeżeli młodociany dokończający się w branżowej szkole I stopnia nie otrzymał promocji do klasy programowo wyższej lub nie ukończył szkoły, pracodawca, na wniosek młodocianego albo izba rzemieślnicza, na wniosek pracodawcy będącego rzemieślnikiem i młodocianego, może przedłużyć czas trwania nauki zawodu, nie więcej jednak niż o 12 miesięcy, w celu umożliwienia dokończenia nauki w szkole, a w innych uzasadnionych przypadkach nie więcej niż o 6 miesięcy. – Pracodawca, na wniosek młodocianego, a jeżeli pracodawcą jest rzemieślnik - izba rzemieślnicza, na wniosek pracodawcy będącego rzemieślnikiem i młodocianego, może wyrazić zgodę na skrócenie czasu trwania nauki zawodu, nie więcej jednak niż o 12 miesięcy, jeżeli młodociany nie dokończył nauki w branżowej szkole I stopnia³⁰⁷. <p>Zawody, w których odbywa się nauka zawodu, określają przepisy dotyczące klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego.</p> <p>Nauka zawodu u pracodawców będących rzemieślnikami może odbywać się także w zawodach odpowiadających danemu rodzajowi rzemiosła, nieujętych w klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego, określonych w przepisach dotyczących klasyfikacji zawodów i specjalności dla potrzeb rynku pracy³⁰⁸.</p> <p>Pracodawca zatrudniający młodocianych w celu przygotowania zawodowego odbywanego w formie nauki zawodu:</p>

³⁰⁶ § 3 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 roku w sprawie praktycznej nauki zawodu, Dz. U. poz. 391.

³⁰⁷ § 6 ust. 1 i § 12 Rozporządzenia Rady ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, t. j. Dz. U. z 2018 poz. 2010 z późn. zm.

³⁰⁸ § 6 ust. 2 i 3 Rozporządzenia Rady ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.

Zakres	Opis
	<ul style="list-style-type: none"> – kieruje ich na doksztalcanie teoretyczne do branżowej szkoły I stopnia, albo – kieruje ich na doksztalcanie teoretyczne w formie turnusu doksztalcania teoretycznego młodocianych, realizowane zgodnie z przepisami w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, do centrum kształcenia zawodowego, branżowego centrum umiejętności lub do szkoły prowadzącej kształcenie zawodowe, albo – organizuje doksztalcanie teoretyczne we własnym zakresie³⁰⁹. <p>Zajęcia praktyczne u pracodawców, odbywają się na podstawie umowy o pracę w celu przygotowania zawodowego, zawartej między młodocianym a pracodawcą³¹⁰.</p> <p>Wiedzę i umiejętności oraz kompetencje personalne i społeczne nabywane przez uczniów na zajęciach praktycznych oraz wymiar godzin tych zajęć i praktyk określa program nauczania danego zawodu³¹¹.</p> <p>Podmioty przyjmujące młodocianych na praktyczną naukę zawodu:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Zapewniają warunki materialne do realizacji praktycznej nauki zawodu, w szczególności: <ol style="list-style-type: none"> a) stanowiska szkoleniowe wyposażone w niezbędne urządzenia, sprzęt, narzędzia, materiały i dokumentację techniczną, uwzględniające wymagania bezpieczeństwa i higieny pracy, b) odzież, obuwie robocze i środki ochrony indywidualnej oraz środki higieny osobistej przysługujące pracownikom na danym stanowisku pracy, c) pomieszczenia do przechowywania odzieży i obuwia roboczego oraz środków ochrony indywidualnej, d) nieodpłatne posiłki profilaktyczne i napoje przysługujące pracownikom na danym stanowisku pracy, e) dostęp do urządzeń higieniczno-sanitarnych oraz pomieszczeń socjalno-bytowych.

³⁰⁹ § 10 Rozporządzenia Rady ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.

³¹⁰ § 4 ust. 4 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 roku w sprawie praktycznej nauki zawodu, op. cit.

³¹¹ § 4 ust. 10 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 roku w sprawie praktycznej nauki zawodu, op. cit.

Zakres	Opis
	<p>2) Wyznaczają odpowiednio nauczycieli, instruktorów praktycznej nauki zawodu oraz opiekunów praktyk zawodowych.</p> <p>3) Zapoznają młodocianych z organizacją pracy, regulaminem pracy, w szczególności w zakresie przestrzegania porządku i dyscypliny pracy, oraz z przepisami i zasadami bezpieczeństwa i higieny pracy.</p> <p>4) Nadzorują przebieg praktycznej nauki zawodu.</p> <p>5) Sporządzają, w razie wypadku podczas praktycznej nauki zawodu, dokumentację powypadkową.</p> <p>6) Współpracują z pracodawcą głównym, jeśli doszło do zawarcia z innym podmiotem przyjmującym młodocianego na praktyczną naukę zawodu umowy o zorganizowanie dla młodocianego zajęć uzupełniających z zakresu praktycznej nauki zawodu niezrealizowanych u pracodawcy głównego i powiadamiają tego pracodawcę o naruszeniu przez młodocianego regulaminu pracy.</p> <p>7) Zapewniają uczniom odbywającym praktykę zawodową na statkach morskich i śródlądowych dietę na zasadach uzgodnionych z armatorem.</p> <p>8) Zapewniają uczniom odbywającym praktykę zawodową na statkach morskich i śródlądowych, wyokrętowanym ze statku za granicą wskutek wypadku lub choroby, świadczenia na zasadach określonych dla załóg tych statków³¹².</p> <p>Zajęcia praktyczne u pracodawców i w indywidualnych gospodarstwach rolnych prowadzą instruktorzy praktycznej nauki zawodu, posiadający:</p> <ul style="list-style-type: none"> – odpowiednie przygotowanie pedagogiczne, – kwalifikacje wymagane od nauczycieli praktycznej nauki zawodu³¹³.
<p>4. Instytucje posiadające możliwość prowadzenia przygotowania zawodowego</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Pracodawcy, – Pracodawcy będący rzemieślnikami, spełniający warunki Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 roku w sprawie praktycznej nauki zawodu³¹⁴.
<p>5. Dokument potwierdzający</p>	<p>Zaświadczenie o odbyciu przygotowania zawodowego w formie praktycznej nauki zawodu.</p>

³¹² Tamże.

³¹³ § 10 ust. 3 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 roku w sprawie praktycznej nauki zawodu, op. cit.

³¹⁴ § 23 ust. 2 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 lutego 2024 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.

Zakres	Opis
ukończenie przygotowania zawodowego	
6. Instytucja walidująca	<p>Wiedza i umiejętności nabyte przez młodocianego podczas nauki zawodu są sprawdzane w trakcie egzaminu, przeprowadzanego przez:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Młodociany zatrudniony u pracodawcy niebędącego rzemieślnikiem doksztalający się w branżowej szkole I stopnia zdaje egzamin zawodowy, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2019 r. poz. 1481). – Młodociany zatrudniony u pracodawcy niebędącego rzemieślnikiem doksztalający się u pracodawcy albo na turnusie doksztalowania teoretycznego młodocianych organizowanym przez centrum kształcenia zawodowego, branżowe centrum umiejętności lub szkołę prowadzącą kształcenie zawodowe zdaje egzamin eksternistyczny zawodowy, przeprowadzany przez okręgową komisję egzaminacyjną, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty. – Młodociany zatrudniony u pracodawcy będącego rzemieślnikiem zdaje egzamin kwalifikacyjny na tytuł czeladnika przeprowadzany przez komisje egzaminacyjne izb rzemieślniczych, zgodnie z przepisami w sprawie egzaminu czeladniczego, egzaminu mistrzowskiego oraz egzaminu sprawdzającego, przeprowadzanych przez komisje egzaminacyjne izb rzemieślniczych³¹⁵.
7. Instytucja certyfikująca	<p>Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w przypadku młodocianych, dla których jest też instytucją walidującą. Izba rzemieślnicza w przypadku młodocianego przygotowującego się do zawodu u rzemieślnika.</p>
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	<p>Certyfikat kwalifikacji zawodowej, Świadectwo czeladnicze³¹⁶.</p>

³¹⁵ § 11 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.

³¹⁶ M. Zabłocka, Kształcenie zawodowe i kwalifikacje w rzemiośle w kontekście zmieniających się potrzeb gospodarki i rynku pracy, Związek Rzemiosła Polskiego, Warszawa 2020, s. 28-29.

Zakres	Opis
9. Źródła informacji o przygotowaniu zawodowym	<ul style="list-style-type: none"> – Kuratoria oświaty właściwe dla danego województwa, – Izby rzemieślnicze i przedsiębiorczości, – Cechy rzemiosł różnych.
10. Co daje przygotowanie zawodowe młodocianych pracowników	Ukończenie przygotowania zawodowego młodocianych pracowników daje możliwość zdobycia zawodu lub tytułu czeladnika.
11. Przykłady kwalifikacji wpisane do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	Nie dotyczy.

Źródło: opracowanie własne.

ŚCIEŻKA 8. Przyuczenie do wykonywania określonej pracy młodocianych pracowników³¹⁷

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Kwalifikacja cząstkowa
3. Charakterystyka formy	<p>Przyuczenie do wykonywania określonej pracy ma na celu przygotowanie młodocianego do pracy w charakterze przyuczonego pracownika i może dotyczyć wybranych prac związanych z nauką zawodu³¹⁸.</p> <p>W ujęciu generalnym, przyuczenie młodocianego do wykonywania określonej pracy może trwać od 3 do 6 miesięcy.</p> <p>Natomiast w odniesieniu do młodocianych uczestników Ochotniczych Hufców Pracy, okres ten może być przedłużony do czasu ukończenia ośmioletniej szkoły podstawowej i trwać łącznie nie dłużej niż 22 miesiące³¹⁹.</p>

³¹⁷ Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja” zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach kursów umożliwiających uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych lub zmianę kwalifikacji zawodowych.

³¹⁸ <https://poradnikprzedsiębiorcy.pl/-przyuczenie-do-wykonywania-pracy-a-nauka-zawodu-poznaj-roznicę>, [dostęp: 17.03.2024].

³¹⁹ § 15 ust. 1 i 2 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.

Zakres	Opis
	Czas trwania, zakres oraz program przyuczenia do wykonywania określonej pracy ustala pracodawca, biorąc pod uwagę wybrane treści programu nauczania uwzględniającego podstawę programową kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego, określonym w klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego lub programu zapewniającego spełnienie wymagań egzaminacyjnych określonych w standardach będących podstawą przeprowadzania egzaminu kwalifikacyjnego na tytuł czeladnika w zawodach nieujętych w klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego określonych w przepisach dotyczących klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy ³²⁰ .
4. Instytucje posiadające możliwość prowadzenia przyuczenia do wykonywania określonej pracy	<ul style="list-style-type: none"> – Pracodawcy, – Pracodawcy będący rzemieślnikami, spełniający warunki Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 roku w sprawie praktycznej nauki zawodu³²¹.
5. Dokument potwierdzający ukończenie przygotowania do wykonywania określonej pracy	Zaświadczenie o odbyciu przygotowania do wykonywania określonej pracy.
6. Instytucja walidująca	Przyuczenie do wykonywania określonej pracy kończy się egzaminem sprawdzającym: <ul style="list-style-type: none"> a) Młodociani zatrudnieni u pracodawców niebędących rzemieślnikami składają egzamin, bezpośrednio u swoich pracodawców. b) Młodociani zatrudnieni u pracodawców będących rzemieślnikami składają egzamin, przed komisją egzaminacyjną izby rzemieślniczej, na zasadach określonych przez Związek Rzemiosła Polskiego³²².

³²⁰ § 15 ust. 3 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.

³²¹ § 23 ust. 2 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 lutego 2024 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.

³²² § 16 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.

Zakres	Opis
7. Instytucja certyfikująca	<ul style="list-style-type: none"> – Pracodawca, – lub izba rzemieślnicza.
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	Jeżeli wynik egzaminu jest pozytywny, pracodawca lub izba rzemieślnicza wydaje zaświadczenie stwierdzające nabycie umiejętności w wykonywaniu prac, których dotyczyło przyuczenie, oraz określające jego rodzaj, czas trwania i uzyskaną ocenę ³²³ .
9. Źródła informacji o przyuczeniu do wykonywania określonej pracy:	<ul style="list-style-type: none"> – Kuratoria oświaty właściwe dla danego województwa, – Izby rzemieślnicze i przedsiębiorczości, – Cechy rzemiosł różnych.
10. Co daje przyuczenie do wykonywania określonej pracy	Młodocianemu, który ukończył przyuczenie do wykonywania określonej pracy z wynikiem pozytywnym i podjął naukę zawodu obejmującą zakres przyuczenia do wykonywania określonej pracy, zalicza się okres przyuczenia do okresu praktycznej nauki zawodu ³²⁴ .
11. Przykłady kwalifikacji, wpisane do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	Nie dotyczy.

Źródło: opracowanie własne.

Przygotowanie zawodowe dorosłych ma na celu uzyskanie przez uczestników:

- kwalifikacji,
- lub umiejętności zawodowych.

Odbywa się w jednej z dwóch form:

- praktycznej nauki zawodu dorosłych umożliwiającej przystąpienie do egzaminu zawodowego lub egzaminu czeladniczego,
- albo przyuczenia do pracy dorosłych, mającego na celu zdobycie wybranych kwalifikacji zawodowych lub umiejętności, niezbędnych do wykonywania określonych zadań zawodowych.

Przygotowanie zawodowe dorosłych pozwala na nabycie umiejętności praktycznych i zdobycie wiedzy teoretycznej, niezbędnych do wykonywania zadań zawodowych.

³²³ § 17 ust.1 i 2 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.

³²⁴ § 18 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.

Przygotowanie zawodowe dorosłych realizowane jest u pracodawców, często we współpracy z instytucją szkoleniową³²⁵.

O skierowanie na przygotowanie zawodowe dorosłych może zwrócić się do powiatowego urzędu pracy każdy bezrobotny, a dodatkowo mogą to zrobić także osoby, które: otrzymują świadczenie socjalne przysługujące na urlopie górniczym lub górniczy zasiłek socjalny, określone w odrębnych przepisach; uczestniczą w zajęciach w centrum integracji społecznej lub indywidualnym programie integracji, o którym mowa w przepisach o pomocy społecznej; są żołnierzami rezerwy; pobierają rentę szkoleniową; pobierają świadczenie szkoleniowe. Otrzymanie skierowania na przygotowanie zawodowe zależne jest od posiadania odpowiednich środków finansowych przez powiatowy urząd pracy.

ŚCIEŻKA 9. Praktyczna nauka zawodu dorosłych³²⁶

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Kwalifikacja cząstkowa
3. Charakterystyka formy	Praktyczna nauka zawodu osób dorosłych trwa od 6 do 12 miesięcy. Program uwzględnia wymagania określone w podstawie programowej kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego lub standardy wymagań będące podstawą przeprowadzania egzaminu czeladniczego ³²⁷ .
4. Instytucje posiadające możliwość prowadzenia praktycznej nauki zawodu dorosłych	<ul style="list-style-type: none"> – Pracodawcy, – Pracodawcy będący rzemieślnikami, spełniający warunki Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 roku w sprawie praktycznej nauki zawodu³²⁸.
5. Dokument potwierdzający ukończenie praktycznej	Zaświadczenie o odbyciu praktycznej nauki zawodu dorosłych.

³²⁵ Art. 53a ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, t. j. Dz. U. z 2023 poz. 735.

³²⁶ Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja” zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach praktycznej nauki zawodu dorosłych.

³²⁷ Przygotowanie zawodowe dorosłych, Departament Rynku Pracy MRPiPS, Warszawa 2023, <https://tiny.pl/dr2s6>, [dostęp: 15.03.2024].

³²⁸ Tamże.

Zakres	Opis
nauki zawodu dorosłych	
6. Instytucja walidująca	Okręgowa Komisja Egzaminacyjna. Komisja egzaminacyjna izb rzemieślniczych. Praktyczna nauka zawodu dorosłych kończy się egzaminem zawodowym przeprowadzanym przez okręgową komisję egzaminacyjną, lub egzaminem czeladniczym przeprowadzanym przez komisje egzaminacyjne izb rzemieślniczych, egzaminu mistrzowskiego oraz egzaminu sprawdzającego, przeprowadzanych przez komisje egzaminacyjne izb rzemieślniczych.
7. Instytucja certyfikująca	Okręgowa Komisja Egzaminacyjna, Komisja egzaminacyjna izb rzemieślniczych.
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	Uczestnik praktycznej nauki zawodu dorosłych, który zdał odpowiednio egzamin zawodowy lub egzamin czeladniczy, z wynikiem pozytywnym, otrzymuje odpowiednio certyfikat kwalifikacji zawodowej lub dyplom zawodowy albo świadectwo czeladnicze ³²⁹ .
9. Źródła informacji o praktycznej nauce zawodu dorosłych	Powiatowe urzędy pracy.
10. Co daje praktyczna nauka zawodu dorosłych	Praktyczna nauka zawodu dorosłych umożliwia przystąpienie do egzaminu zawodowego lub egzaminu czeladniczego ³³⁰ .
11. Przykłady kwalifikacji wpisane do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	Nie dotyczy.

Źródło: opracowanie własne.

³²⁹ Tamże.

³³⁰ Tamże.

ŚCIEŻKA 10. Przyuczenie do pracy dorosłych³³¹

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Kwalifikacja cząstkowa
3. Charakterystyka formy	Przyuczenie do pracy dorosłych trwa od 3 do 6 miesięcy. Program uwzględnia standardy kwalifikacji zawodowych dostępne w bazach danych prowadzonych przez ministra właściwego do spraw pracy lub wymagania w podstawie programowej kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego. ³³²
4. Instytucje posiadające możliwość prowadzenia przyuczenia do pracy dorosłych	<ul style="list-style-type: none">– Pracodawcy,– Pracodawcy będący rzemieślnikami, spełniający warunki Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 roku w sprawie praktycznej nauki zawodu³³³.– Instytucje szkoleniowe wpisane do rejestru prowadzonego przez wojewódzkie urzędy pracy (rejestr instytucji szkoleniowych – RIS).
5. Dokument potwierdzający ukończenie przyuczenia do pracy dorosłych	Zaświadczenie o odbyciu przyuczenia do pracy dorosłych.
6. Instytucja walidująca	<ul style="list-style-type: none">– Okręgowa Komisja Egzaminacyjna,– Komisja egzaminacyjna izb rzemieślniczych,– Instytucja szkoleniowa wpisana do rejestru prowadzonego przez wojewódzki urząd pracy,– Inna instytucja upoważniona do przeprowadzania egzaminów, wskazana przez starostę. <p>Przyuczenie kończy się egzaminem sprawdzającym, przeprowadzanym przez komisję egzaminacyjną izby rzemieślniczej, instytucję szkoleniową wpisaną do rejestru prowadzonego przez wojewódzki urząd pracy lub inną instytucję uprawnioną do przeprowadzania egzaminów wskazaną przez starostę.</p>

³³¹ Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja” zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach przyuczenia do pracy dorosłych.

³³² Przygotowanie zawodowe dorosłych, Departament Rynku Pracy MRPiPS, Warszawa 2023, <https://tiny.pl/dr2s6>, [dostęp: 15.03.2024].

³³³ Tamże.

Zakres	Opis
	Przyuczenie do pracy dorosłych może kończyć się egzaminem zawodowym przeprowadzonym przez okręgową komisję egzaminacyjną, jeżeli program przyuczenia do pracy uwzględnia wymagania określone w podstawie programowej kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego.
7. Instytucja certyfikująca	Okręgowa Komisja Egzaminacyjna, Komisja egzaminacyjna izb rzemieślniczych.
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	Uczestnik przyuczenia do pracy dorosłych, który zdał egzamin sprawdzający – otrzymuje zaświadczenie potwierdzające nabyte umiejętności. Uczestnik który zdał egzamin potwierdzający – otrzymuje certyfikat kwalifikacji zawodowej ³³⁴ .
9. Źródła informacji o przyuczeniu do pracy dorosłych	Powiatowe urzędy pracy.
10. Co daje przyuczenia do pracy dorosłych:	Przyuczenie do pracy dorosłych umożliwia przystąpienie do egzaminu zawodowego lub egzaminu czeladniczego ³³⁵ .
11. Przykłady kwalifikacji wpisane do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	Nie dotyczy.

Źródło: opracowanie własne.

Zintegrowany Rejestr Kwalifikacji, wyodrębnia pojęcie **kwalifikacji uregulowanych**. Kwalifikacje uregulowane definiuje jako kwalifikacje ustanowione odrębnymi przepisami, których nadawanie odbywa się na zasadach określonych w tych przepisach, i wyłącza z tego katalogu kwalifikacje nadawane w systemie oświaty i systemie szkolnictwa wyższego³³⁶.

Zgodnie z ZRK, **kwalifikacje uregulowane** to „kwalifikacje ustanowione przepisami prawa, które są nadawane poza systemami oświaty i szkolnictwa wyższego. Stanowią one niezbędne z punktu widzenia rynku pracy uzupełnienie bardziej podstawowych kwalifikacji nabywanych w systemach oświaty i szkolnictwa wyższego. Wymagania

³³⁴ Tamże.

³³⁵ Tamże.

³³⁶ <https://kwalifikacje.gov.pl/57-podstawowe-pojecia/227-kwalifikacje-uregulowane>, [dostęp: 15.03.2024].

dotyczące efektów uczenia się wymaganych dla kwalifikacji uregulowanych są związane z wyraźnie określonymi rodzajami działalności³³⁷.

Kwalifikacje uregulowane mogą, ale nie muszą być włączane do ZSK. O włączeniu decyduje minister właściwy dla kwalifikacji. Wszystkie włączone do ZSK kwalifikacje uregulowane są kwalifikacjami cząstkowymi³³⁸.

Kwalifikacje uregulowane należy odróżnić od zawodów regulowanych. **Zawód regulowany** „to zespół czynności zawodowych, których wykonywanie jest uzależnione od spełnienia wymogów określonych w przepisach danego państwa członkowskiego dotyczących dostępu do wykonywania danego zawodu. Każde państwo członkowskie UE decyduje o uregulowaniu dostępu do zawodów. Ten sam zawód może więc być zawodem regulowanym w jednym państwie członkowskim UE, podczas gdy w innych państwach członkowskich nie będzie on regulowany³³⁹.

Dostęp do zawodu regulowanego jest możliwy po spełnieniu wszystkich lub wybranych, wskazanych niżej warunków:

- wykształcenie (ukończenie odpowiedniego dla danego zawodu poziomu wykształcenia, w tym kierunku studiów lub studiów podyplomowych),
- zdanie specjalnych egzaminów, np. państwowych,
- zarejestrowanie się w organizacji zawodowej.

ŚCIEŻKA 11. Kwalifikacje uregulowane³⁴⁰

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Kwalifikacja cząstkowa
3. Charakterystyka formy	Kwalifikacje ustanowione przepisami prawa (z wyłączeniem kwalifikacji nadawanych w oświacie oraz w szkolnictwie wyższym), np. dyplom nurka, dyplom sądowego kuratora zawodowego. Decyzję o włączeniu kwalifikacji uregulowanej do ZSK podejmuje właściwy minister. On też przekazuje do ZRK informacje o takiej kwalifikacji ³⁴¹ .

³³⁷ Tamże.

³³⁸ Tamże.

³³⁹ <https://www.gov.pl/web/nauka/uznawanie-kwalifikacji-zawodowych-1>, [dostęp: 15.03.2024].

³⁴⁰ Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja” zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach przyuczenia do pracy dorosłych.

³⁴¹ Zintegrowany Rejestr Kwalifikacji w zarysie, s. 11, <https://kwalifikacje.edu.pl/wp-content/uploads/publikacje/PDF/Zintegrowany-Rejestr-Kwalifikacji-w-zarysie-1.pdf>, [dostęp: 15.03.2024].

Zakres	Opis
4. Instytucje posiadające możliwość nadawania kwalifikacji uregulowanych	Zgodnie z opisem kwalifikacji w przypadku kwalifikacji włączonej do ZRK, dostępnym przy wykorzystaniu wyszukiwarki kwalifikacji: <u>kwalfikacje GOV</u> Zgodnie z przepisami prawa regulującymi nabycie danej kwalifikacji, niewłączonej do ZRK.
5. Dokument potwierdzający ukończenie przyuczenia do pracy dorosłych	jw.
6. Instytucja walidująca	jw.
7. Instytucja certyfikująca	jw.
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	jw.
9. Źródła informacji o kwalifikacji	W przypadku kwalifikacji włączonej do ZRK, szczegółowe informacje w zakresie poszczególnych kwalifikacji, dostępne są w ZRK w dziale: kwalifikacje uregulowane: <u>kwalfikacje GOV</u> W przypadku kwalifikacji niewłączonych do ZRK, konkretna ścieżka, inna dla każdej kwalifikacji, precyzuje inne źródło informacji o kwalifikacji.
10. Co daje nabycie kwalifikacji uregulowanej:	Uprawnienie do wykonywania zadań zawodowych objętych kwalifikacją.
11. Przykłady kwalifikacji, uregulowanych, włączonych do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	14056. Sprawdzanie i ocenianie rozwiązań otwartych zadań egzaminacyjnych w części pisemnej egzaminu maturalnego z historii muzyki 14043. Sprawdzanie i ocenianie rozwiązań otwartych zadań egzaminacyjnych w części pisemnej egzaminu maturalnego z matematyki

Źródło: opracowanie własne.

ŚCIEŻKA 12. Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe – nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych³⁴²

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Odpowiednik kwalifikacji cząstkowej
3. Charakterystyka formy	Należą tu kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez: <ul style="list-style-type: none"> – ministrów, – szefów urzędów centralnych, – instytutów badawczo-rozwojowych i innych podmiotów (np. izby rzemieślnicze, samorzady zawodowe). <p>Podstawą prawną regulującą uzyskiwanie kwalifikacji lub uprawnień zawodowych są ustawy lub rozporządzenia, które określają zasady uzyskiwania kwalifikacji zgodnie z przesłankami funkcjonowania walidacji i certyfikacji.</p>
4. Instytucje posiadające możliwość nadawania kwalifikacji	Brak możliwości określenia katalogu zamkniętego tych instytucji. Należą do nich: <ul style="list-style-type: none"> – Urząd Dozoru Technicznego, – Transportowy Dozór Techniczny, – Instytut Spawalnictwa, – Urząd Regulacji Energetyki, – Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego.
5. Dokument potwierdzający ukończenie formy szkolenia prowadzącej do nabycia kwalifikacji	Zgodnie z podstawą prawną regulującą uzyskiwanie kwalifikacji lub uprawnień zawodowych lub zasadami określonymi przez organy lub instytucje upoważnione do walidacji i certyfikowania.
6. Instytucja walidująca	Brak możliwości określenia katalogu zamkniętego tych instytucji. Należą do nich: <ul style="list-style-type: none"> – Urząd Dozoru Technicznego, – Transportowy Dozór Techniczny, – Instytut Spawalnictwa, – Urząd Regulacji Energetyki, – Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego.

³⁴² Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja” zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach przyuczenia do pracy dorosłych.

Zakres	Opis
7. Instytucja certyfikująca	Brak możliwości określenia katalogu zamkniętego tych instytucji. Należą do nich: <ul style="list-style-type: none"> – Urząd Dozoru Technicznego, – Transportowy Dozór Techniczny, – Instytut Spawalnictwa, – Urząd Regulacji Energetyki, – Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego.
8. Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Zgodnie z podstawą prawną regulującą uzyskiwanie kwalifikacji lub uprawnień zawodowych lub zasadami określonymi przez organy lub instytucje upoważnione do walidacji i certyfikowania.
9. Źródła informacji o kwalifikacji	Organy lub instytucje upoważnione do walidacji i certyfikowania.
10. Co daje nabycie kwalifikacji	Pozyskanie kwalifikacji lub uprawnień dziedzinowych, bez których niemożliwe jest wykonywanie określonych zadań zawodowych (np. uprawnienia spawacza).
11. Przykłady kwalifikacji, włączonych do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	(PRK7) Sprawdzanie i ocenianie rozwiązań otwartych zadań egzaminacyjnych w części pisemnej egzaminu maturalnego z języka hiszpańskiego. (PRK7) Sprawdzanie i ocenianie odpowiedzi do zadań egzaminacyjnych egzaminu maturalnego z języka francuskiego.

Źródło: opracowanie własne.

ŚCIEŻKA 13. Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe włączone do ZRK³⁴³

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Kwalifikacja cząstkowa
3. Charakterystyka formy	Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe to wiedza i umiejętności (praktyka) z określonego zakresu, które zostały sprawdzone i potwierdzone przez uprawnioną instytucję, jako efekty uczenia się (zgodnie ze Zintegrowanym Systemem Kwalifikacji (ZSK)). „Efekty uczenia się to wiedza, umiejętności oraz kompetencje społeczne – czyli to, co człowiek wie i rozumie, umie zrobić, a także to, do jakich

³⁴³ Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja” zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach przyuczenia do pracy dorosłych.

Zakres	Opis
	<p>zobowiązań jest przygotowany – bez względu na sposób, w jaki się tego nauczył”³⁴⁴.</p> <p>Ten rodzaj kwalifikacji jest swoistą odpowiedzią na potrzeby rynku. Każdy podmiot, który uzna, że dana kwalifikacja jest potrzebna – może zgłosić potrzebę jej wpisania do ZSK i po przejściu odpowiednich procedur uzyskać wpis. W ZSK znajdują się różne kwalifikacje, które odpowiadają na realne potrzeby rynku. Na przykład kwalifikacje związane z montowaniem stolarki budowlanej, odzyskiwaniem danych z dysków twardych, prowadzeniem mediacji sądowych w sprawach gospodarczych czy planowaniem i realizacją procesu treningowego w różnych dziedzinach sportu³⁴⁵.</p>
<p>4. Instytucje posiadające możliwość nadawania kwalifikacji</p>	<p>Zgodnie z opisem kwalifikacji, dostępnym przy wykorzystaniu wyszukiwarki kwalifikacji: kwalifikacje GOV</p>
<p>5. Dokument potwierdzający ukończenie formy kształcenia, prowadzącej do nabycia kwalifikacji</p>	<p>Zgodnie z opisem kwalifikacji w przypadku kwalifikacji włączonej do ZRK, dostępnym przy wykorzystaniu wyszukiwarki kwalifikacji.</p>
<p>6. Instytucja walidująca</p>	<p>jw.</p>
<p>7. Instytucja certyfikująca</p>	<p>jw.</p>
<p>8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych</p>	<p>jw.</p>
<p>9. Źródła informacji o kwalifikacji</p>	<p>W przypadku kwalifikacji włączonej do ZRK, szczegółowe informacje w zakresie poszczególnych kwalifikacji, dostępne są w ZRK w dziale: kwalifikacje wolnorynkowe lub kwalifikacje sektorowe: kwalifikacje GOV</p>

³⁴⁴ <https://kwalifikacje.edu.pl/baza-wiedzy/skorzystaj-z-zintegrowanego-systemu-kwalifikacji-zsk/kwalifikacje-rynkowe/>, [dostęp: 15.03.2024].

³⁴⁵ Tamże.

Zakres	Opis
10. Co daje nabycie kwalifikacji	Uprawnienie do wykonywania zadań zawodowych objętych kwalifikacją.
11. Przykłady kwalifikacji rynkowych, włączonych do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	5C341800020. Planowanie, tworzenie i dystrybuowanie treści marketingowych (content marketing) 5C481800010. Odzyskiwanie danych z dysków twardych HDD 6C761900012. Prowadzenie terapii środowiskowej dzieci i młodzieży

Źródło: opracowanie własne.

ŚCIEŻKA 14. Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe niewłączone do ZRK (np. uznane w branży)³⁴⁶

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Kwalifikacja cząstkowa
3. Charakterystyka formy	<p>Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe to wiedza i umiejętności (praktyka) z określonego zakresu, które zostały sprawdzone i potwierdzone przez uprawnioną instytucję, jako efekty uczenia się (zgodnie ze Zintegrowanym Systemem Kwalifikacji (ZSK).</p> <p>„Efekty uczenia się to wiedza, umiejętności oraz kompetencje społeczne – czyli to, co człowiek wie i rozumie, umie zrobić, a także to, do jakich zobowiązań jest przygotowany – bez względu na sposób, w jaki się tego nauczył”³⁴⁷.</p> <p>Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe niewpisane do ZSK obejmują kwalifikacje, które mają znaczenie w określonych środowiskach działalności społecznej lub zawodowej oraz mają stworzony własny system walidacji i certyfikowania. Należą do nich również kwalifikacje, które pomimo braku regulacji ze strony państwa polskiego, posiadają wypracowane systemy walidacji i certyfikowania efektów uczenia się na poziomie międzynarodowym.</p> <p>Należą do nich kwalifikacje:</p> <p>a) kwalifikacje sektora finansowego,</p>

³⁴⁶ Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja” zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach przyuczenia do pracy dorosłych.

³⁴⁷ <https://kwalifikacje.edu.pl/baza-wiedzy/skorzystaj-z-zintegrowanego-systemu-kwalifikacji-zsk/kwalifikacje-rynkowe/>, [dostęp: 15.03.2024].

Zakres	Opis
	b) kwalifikacje komputerowe/informatyczne, c) kwalifikacje językowe, d) kwalifikacje zarządzania projektami. Ze względu na wielość podmiotów i rodzaje kwalifikacji z unormowanymi ścieżkami walidacji i certyfikacji, wskazane wyżej, stanowią jedynie przykłady i nie należy ich traktować jako zamkniętej listy.
4. Instytucje posiadające możliwość nadawania kwalifikacji	Zgodnie z zasadami ustalonymi przez środowiska działalności społecznej lub zawodowej.
5. Dokument potwierdzający ukończenie formy kształcenia, prowadzącej do nabycia kwalifikacji	jw.
6. Instytucja walidująca	jw.
7. Instytucja certyfikująca	jw.
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	jw.
9. Źródła informacji o kwalifikacji	jw.
10. Co daje nabycie kwalifikacji	Uprawnienie do wykonywania zadań zawodowych objętych kwalifikacją.
11. Przykłady kwalifikacji, niewłączonych do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	Kwalifikacje sektora finansowego: <ul style="list-style-type: none"> – Dyplomowany Pracownik Bankowy (Związek Banków Polskich, w ramach Systemu Standardów Kwalifikacyjnych w Bankowości Polskiej), – Specjalista ds. rachunkowości (Stowarzyszenie Księgowych w Polsce), – Certyfikat z zakresu zarządzania ryzykiem (Warszawski Instytut Bankowy), – Certyfikat Dealera WIB/ACI Polska (Warszawski Instytut Bankowy),

Zakres	Opis
	<ul style="list-style-type: none"> – Certyfikat z zakresu controllingu bankowego (Warszawski Instytut Bankowy), – Certyfikowany Konsultant Finansowy (Związek Banków Polskich, w ramach Systemu Standardów Kwalifikacyjnych w Bankowości Polskiej), – Certyfikaty z zakresu doradztwa finansowego, oparte na standardzie EFPA (European Financial Planning Association), – Certyfikat ogólnobankowy ECB EFCB (EBTN/SSKBP) (Warszawski Instytut Bankowości jako instytucja akredytowana przez European Banking and Financial Services Training Association). <p>Kwalifikacje komputerowe/informatyczne:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Certyfikaty kwalifikacji komputerowych, – Certyfikat EPP e-Urzędnik, – Europejski Certyfikat Zawodu Informatyka na poziomie bazowym (EUCIP CORE), – Oracle Certyfikat Java, – Certyfikaty Microsoft. <p>Kwalifikacje językowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Certyfikaty potwierdzające znajomość języków obcych wg klasyfikacji „Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment” – „Europejski System Opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie”. <p>Kwalifikacje zarządzania projektami:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Prince2 Foundation, – PRINCE2 Practitioner, – PMI, – PMP, – PMBOK³⁴⁸.

Zródło: opracowanie własne.

³⁴⁸ Załącznik 2. Podstawowe informacje dotyczące uzyskiwania kwalifikacji w ramach projektów współfinansowanych z EFS+ do Wytycznych dotyczących monitorowania postępu rzeczowego realizacji programów na lata 2021-2027.